

ป่าดงรัง

แม่ฟ้าหลวง

สำนักงานหอพรรณไม้
สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ป่าติ๊งรัง

แม่ฟ้าหลวง

สำนักงานหอพรรณไม้
สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

ที่ปรึกษา

ดร. จำลอง เพ็งคล้าย

ศ. ดร. ธวัชชัย สันติสุข

นางลีนา ผู้พัฒนาพงศ์

ดร. ขวลิต นิยมธรรม

ดร. ก่องกานดา ชยามฤต

ภาพประกอบ

นายปรีชา การะเกตุ

นายปิยชาติ ไตรสารศรี

นายสมราน สุดดี

นายธรรมรัตน์ พุทธิไทย

นายมนตรี ธารส

นางสาววลัยพร วิศวชัยวัฒน์

ประสานงาน

นางเมธิณี ตาพุ่มาศสวัสดิ์

นางสาวนันท์นภัส ภัทรทริฎไทรสิน

นางดวงใจ ชื่นชมกลิ่น

ปกและรูปเล่ม

นายปรีชา การะเกตุ

นางสาววลัยพร วิศวชัยวัฒน์

นางสาวชิตชนก คงเกตุ

จัดพิมพ์โดย

สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ภายใต้โครงการ ความหลากหลายของพรรณพืชในกลุ่มป่าแก่งกระจาน แผนงานวิจัย การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน

พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 1,500 เล่ม สำหรับเผยแพร่ ห้ามจำหน่าย สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2552

พิมพ์ที่ ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ป่าเต็งรังแม่น้ำภาชี.- กรุงเทพฯ : สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช, 2552. 224 หน้า.

1. พฤกษศาสตร์--ไทย. 2 ป่าเต็งรัง. I. สมราน สุดดี, บรรณาธิการ. II. ชื่อเรื่อง.

581

ISBN 978-974-286-628-0

โครงการความหลากหลายของพรรณพืชในกลุ่มป่าแก่งกระจาน

คณะผู้จัดทำหนังสือ ป่าเต็งรังแม่น้ำภาชี

1. นายสมราน สุดดี	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายวรดลต์ แจ่มจำรูญ	ผู้ช่วยหัวหน้าโครงการวิจัย
3. นายธวัชชัย วงศ์ประเสริฐ	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
4. นายราชันย์ ภู่มา	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
5. นางเมธินี ตาพุ่มาศสวัสดิ์	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
6. นางสาวนันท์นภัส ภัทรหิรัญไตรสิน	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
7. นายปิยชาติ ไตรสารศรี	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
8. นายทองศักดิ์ จงอนุรักษ์	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
9. นายปรีชา การะเกตุ	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
10. นายปัญญา มุกตาสนิท	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
11. นายพาโชค พุดจา	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
12. นางสาวนันท์วรรณ สุปันตี	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
13. นางสาวนัยนา เทศนา	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
14. นางสาวสุนันท์ทิพย์ ศิริมงคล	ผู้ร่วมโครงการวิจัย
15. นางสาวโสมนัสสา แสงฤทธิ์	ผู้ร่วมโครงการวิจัย

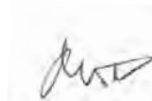
บรรณาธิการ
นายสมราน สุดดี

คำนำ

หนังสือป่าเต็งรังแม่น้ำภาชี จัดพิมพ์ขึ้นภายใต้โครงการความหลากหลายของพรรณพืชในกลุ่มป่าแก่งกระจาน แผนงานวิจัยการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ป่า 4 ป่า ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี อุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และอุทยานแห่งชาติกุยบุรี ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ คณะผู้จัดทำได้เลือกพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชีเป็นตัวแทนในการศึกษาความหลากหลายของสังคมพืชป่าเต็งรังในกลุ่มป่าแก่งกระจานเนื่องจากมีพื้นที่ป่าเต็งรังเป็นบริเวณกว้าง พรรณไม้บางชนิดพบได้ในป่าเต็งรังทั่วไปทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่บางชนิดพบได้เฉพาะในป่าเต็งรังบริเวณแถบนี้เท่านั้น คณะผู้จัดทำได้เน้นให้ตระหนักถึงเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าเต็งรังในเชิงอนุรักษ์ ทั้งนี้ก็เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

เนื้อหาในหนังสือประกอบไปด้วยชื่อพฤกษศาสตร์ที่ถูกต้อง คำบรรยายและข้อมูลต่าง ๆ ทางพฤกษศาสตร์ ตลอดจนความหมายของชื่อพฤกษศาสตร์พืชแต่ละชนิด โดยได้เรียงลำดับจากพืชกลุ่มเฟิร์น พืชใบเลี้ยงเดี่ยว และพืชใบเลี้ยงคู่ รวมจำนวนพืชทั้งสิ้น 51 วงศ์ 107 ชนิด ภาพประกอบได้เน้นให้เห็นลักษณะสำคัญต่าง ๆ ที่ใช้ในการตรวจสอบชนิดพืช หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความร่วมมือของคณะทำงานซึ่งแบ่งกันทำหน้าที่แตกต่างกันไปจนปรากฏผลออกมาเป็นหนังสือที่ใช้อ้างอิงในทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์ได้

(นายวัชชัย วงศ์ประเสริฐ)
หัวหน้าสำนักงานหอพรรณไม้

คำนิยม

คณะผู้จัดทำขอขอบคุณนางสาววลัยพร วิเศษชัยวัฒน์ และนางสาวชิตชนก คงเกต ผู้ช่วยนักวิจัย ที่ช่วยค้นคว้าเอกสาร จัดเตรียมข้อมูลและจัดทำรูปเล่ม นางสุมาลี นาคแดง นางดวงใจ ชื่นชมกลิ่น นางสาวสุมาลี สมงาม และนางสาวพรพิมล คงพิรุณ ที่ช่วยดูแลงานด้านธุรการ ขอขอบคุณผู้ถ่ายภาพทุกท่านสำหรับภาพที่สวยงามจากภาคสนาม

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี อุทยานเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และอุทยานแห่งชาติกุยบุรี ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในการปฏิบัติงานภาคสนาม

ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษาและนักพฤกษศาสตร์อาวุโสหลาย ๆ ท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ รศ.ดร. อบฉิษฐ์ ไทยทอง แห่งภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ช่วยตรวจสอบชื่อพืชในวงศ์ดอกกรัก คุณธีรวัฒน์ บุญทวีคุณ ช่วยตรวจสอบชื่อเห็ดต่าง ๆ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการ การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่กลุ่มป่าแก่งกระจาน ที่ช่วยให้โครงการดำเนินไปด้วยความราบรื่น

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
Pteridophyte (เฟิร์น)	
LYGODIACEAE	10
Monocot (ใบเลี้ยงเดี่ยว)	
ARACEAE	12
ASPARAGACEAE	13
COMMELINACEAE	14
HYPOXIDACEAE	15
ORCHIDACEAE	16
SMILACACEAE	21
ZINGIBERACEAE	22
Dicot (ใบเลี้ยงคู่)	
ACANTHACEAE	24
ANACARDIACEAE	26
ANNONACEAE	32
APOCYNACEAE	36
ASCLEPIADACEAE	44
BURSERACEAE	52
CELASTRACEAE	56
COMBRETACEAE	58
COMPOSITAE	64
CONNARACEAE	66
CONVOLVULACEAE	68
CUCURBITACEAE	72
DIPTEROCARPACEAE	74
EBENACEAE	80
ERYTHROXYLACEAE	84
EUPHORBIACEAE	86
FLACOURTIACEAE	92
GUTTIFERAE	96
IRVINGIACEAE	102
LABIATAE	104

สารบัญ

	หน้า
LECYTHIDACEAE	124
LEGUMINOSAE	126
LORANTHACEAE	144
LYTHRACEAE	146
MELIACEAE	148
MEMECYLACEAE	150
MORACEAE	152
MYRSINACEAE	154
MYRTACEAE	156
OCHNACEAE	158
OLACACEAE	160
PASSIFLORACEAE	161
RUBIACEAE	162
RUTACEAE	174
SAPINDACEAE	176
SAPOTACEAE	182
SIMAROUBACEAE	184
STERCULIACEAE	188
SYMPLOCACEAE	192
THYMELAEACEAE	194
TILIACEAE	196
VISCACEAE	203
VITACEAE	204

ความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าเต็งรัง และการใช้ประโยชน์จากป่าในเชิงอนุรักษ์

ป่าเต็งรัง (Dry Deciduous Dipterocarp Forest) พบมากในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และพบบ้างทางภาคตะวันตกของประเทศบริเวณจังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ป่าชนิดนี้จะพบได้มากที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าชนิดอื่น ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของชาวชนบทกับป่าเต็งรังมีมาช้านาน การใช้ประโยชน์ต่าง ๆ จากป่าในการดำรงชีวิตประจำวันได้สืบทอดกันมานานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีทั้งที่บันทึกไว้เป็นรูปภาพ ลายลักษณ์อักษร หรือเล่าถ่ายทอดสืบต่อกันมา ในปัจจุบันความต้องการในการใช้ประโยชน์จากป่ามีมากขึ้น ตามจำนวนของประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่ป่าเต็งรังมีน้อยลงทุกที ด้วยสาเหตุต่าง ๆ มากมาย การตระหนักและเล็งเห็นถึงคุณค่าของประโยชน์ที่ได้จากป่าเต็งรังจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อให้ป่าตอบสนองความต้องการของการใช้ประโยชน์ได้ยาวนานและตลอดไป

การใช้ประโยชน์จากพันธุ์ไม้ป่าเต็งรัง มีความคล้ายคลึงกับการใช้ประโยชน์จากป่าชนิดอื่น ๆ แตกต่างกันบ้างในแง่ของการนำไปใช้ประโยชน์ตามแต่วัตถุประสงค์ของพันธุ์ไม้นั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้เป็นประโยชน์ทางตรง และประโยชน์ทางอ้อม ดังนี้

ประโยชน์ทางตรง

ประโยชน์ทางตรงของป่าเต็งรังส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับปัจจัย 4 ซึ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน แยกได้เป็นหัวข้อย่อย ๆ ดังนี้

1. ไม้ ใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย เครื่องเรือน รั้ว เครื่องมือก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ด้ามขวาน สิว เลื่อย ยานพาหนะ เช่น เกวียน รถเข็น เครื่องมือทางการเกษตร เช่น ด้ามจอบ มีด เสียม หรือผานไถ ซึ่งสมัยก่อนที่ยังไม่มีรถไถนา ดังเช่นปัจจุบัน ชาวชนบทอีสานส่วนใหญ่ใช้ควายไถนา ตัวไถ และผานไถ ไม้เป็นส่วนประกอบหลัก ชนิดไม้ในป่าเต็งรังที่อำนวยความสะดวกเหล่านี้ได้เช่น ไม้ยางเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) ยางกราด (*Dipterocarpus intricatus* Dyer) พลวงหรือตองตึง หรือกุง (*D. tuberculatus* Roxb.) เต็งหรือจิก (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) รังหรือฮ้าง (*Shorea siamensis* Miq.) พะยอม (*Shorea roxburghii* G. Don) ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) ฯลฯ

นอกจากการใช้ประโยชน์ในรูปเนื้อไม้แล้ว การใช้ประโยชน์ในรูปใบไม้จากป่าเต็งรังก็มีความสำคัญเช่นกัน เช่น หญ้าคา (*Imperata cylindrica* (L.) P. Beauv.) ใช้มุงหลังคา ซึ่งจะทำให้ความรู้สึกเย็นสบาย ไม้ร้อนเหมือนมุงด้วยสังกะสี ใบยางเหียง ยางพลวง ใช้เย็บทำฝาหรือมุงหลังคากันแดดและฝน หรือเย็บทำหมวกใส่ระหว่างดำนาน หรือเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังใช้ห่อของ เช่น ใบยางพลวงใช้ห่อข้าวเหนียว ห่ออาหารต่าง ๆ เมื่อสมัย 10 กว่าปีที่ผ่านมานิยมใช้ใบยางพลวงห่อปลาหนึ่งกันมาก ปัจจุบันแทบไม่ปรากฏให้เห็น ส่วนใหญ่ใช้ถุงพลาสติกซึ่งเป็นวัสดุย่อยสลายยาก

2. อาหาร ป่าเต็งรังเป็นแหล่งอาหารของชาวชนบทมาช้านาน แยกกล่าวได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

2.1 เห็ดต่าง ๆ เห็ดหลายชนิดที่พบในป่าเต็งรังเป็นที่นิยมรับประทาน พบได้มากในช่วง ฤดูฝน ตัวอย่างเช่น เห็ดไข่ห่าน (*Amanita vaginata* (Bull.) Lam.) เห็ดระโงกเหลือง (*Amanita caesarea* (Scop.) Pers.) เห็ดระโงกขาว (*Amanita princeps* Corner & Bas) เห็ดถลม (*Lentinus polychrous* Lév.) เห็ดเพ็ก (*Lentinus strigosus* (Schwien.) Fr.) เห็ดตับเต่า (*Boletus edulis* Bull. ex Fr.) เห็ดมันปูใหญ่ (*Cantharellus cibarius* Fr.) เห็ดน้ำหมาก (*Russula* sp.) เห็ดแดง (*Russula rosea* Pers.) เห็ดหล่มขาว (*Russula delica* Fr.) เห็ดโคนซึ่งมีหลายชนิด (*Termitomyces* spp.) เห็ดตีนแรด (*Macrocybe crassa* (Berk.) Pegler & Lodge) เห็ดเหาะ (*Astraeus hygrometricus* (Pers.) Morgan) โดยเฉพาะเห็ดเหาะมักพบมากใต้ต้นไม้ในวงศ์ยาง (Dipterocarpaceae) เช่น เต็ง รัง เหียง พลวง ในปีหนึ่ง ๆ เห็ดเหาะทำรายได้ให้ชาวชนบทนับเป็นเงินจำนวนไม่น้อย ตัวอย่างเช่น บริเวณป่าเต็งรัง ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงต้นฤดูฝนจะมีชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ เหมารถไปเก็บเห็ดเหาะ ในบริเวณป่าเต็งรังวันละหลายคันรถ นับว่าเป็นแหล่งหารายได้ที่ดี สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ ถ้าป่าเต็งรังถูกทำลายหมดไป ไม่แน่ว่าจะมีปริมาณเห็ดเหาะให้เก็บได้ในปริมาณเท่าที่เป็นอยู่หรือไม่ ความสัมพันธ์ระหว่างเห็ดเหาะกับต้นไม้ในวงศ์ยางจะต้องมีการศึกษาต่อไป

เห็ดโคนในป่าเต็งรัง

กลุ่มซ้าย *Termitomyces globulus* R. Heim & Gooss.
สองดอกขวา *T. dypeatus* R. Heim

2.2 ผัก พืชในป่าเต็งรังหลายชนิดใช้เป็นผัก ซึ่งจะหมนเวียนกันออกตามแต่ฤดูกาล ตัวอย่างผักรับประทานสด เช่น ใบอ่อนและดอกของต้ว (*Cratoxylum formosum* (Jack) Dyer ssp. *formosum*) ใบอ่อนเสม็ด (*Syzygium gratum* (Wight) S. N. Mitra) ดอกและใบอ่อนกระโดน (*Careya sphaerica* Roxb.) ใบอ่อนเปราะหอม (*Kaempferia galanga* L.) ดอกของยางเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) ใช้จิ้มเกลือรับประทานสด ตัวอย่างผักลวกหรือรับประทานสุก เช่น ผักหวาน (*Melientha suavis* Pierre) ใบอ่อนชะมวง (*Garcinia cowa* Roxb.) ดอกขางครั่ง (*Dunbaria bella* Prain) ช่อดอกอ่อนกระเจียวขาว (*Curcuma parviflora* Wall.) ช่อดอกอ่อนกระเจียวโคก (*Curcuma singularis* Gagnep.) ใบอ่อน ดอก และผลอ่อนอีหนู (*Adenia viridiflora* Craib) ใบอ่อนกระทกรก (*Olx psittacorum* (Willd.) Vahl) ใบอ่อนพฤกษ์ (*Albizia lebbeck* (L.) Benth.) ใบอ่อนกระทงลาย (*Celastrus paniculatus* Willd.) ดอกพะยอม (*Shorea roxburghii* G. Don) ใ้ย่ำหรือซุบแบ่งทอด ฯลฯ

2.3 ผลไม้และเมล็ด ผลและเมล็ดของพืชในป่าเต็งรังหลายชนิด รับประทานได้ ยกตัวอย่างเช่น ผลสุกของหว้าชนิดต่าง ๆ (*Syzygium* spp.) ผลสุกและกลีบเลี้ยงที่หุ้มผลของสำเภาใหญ่ (*Dillenia obovata* (Blume) Hoogland) เมล็ดแก่ของไม้แดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *kerrii* (Craib & Hutch.) I. C. Nielsen) ใช้รับประทานสด ผลและเนื้อในเมล็ดของมะกอกเลื่อมหรือกอกกัน (*Canarium subulatum* Guillaumin) เนื้อหุ้มเมล็ดของผลตะคร้อสุก (*Schleichera oleosa* (Lour.) Oken) เมล็ดกระบก (*Irvingia malayana* Oliv. ex A. W. Benn.) ผลสุกและเมล็ดของมะพอก (*Parinari anamense* Hance) ผลของสมอไทย (*Terminalia chebula* Retz.) ผลมะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) แบ่งจากเมล็ดของปรง (*Cycas siamensis* Miq.) รับประทานได้ ผลสุกของมังครั่ง (*Melastoma sanguineum* Sims) ผลแก่จะแตกออก เมล็ดซึ่งมีสีม่วงรับประทานได้ ผลสุกของพลับพลา (*Microcos tomentosa* Sm.) เนื้อในผลสุกของค้ำมอกหลวง (*Gardenia sootepensis* Hutch.) เมล็ดแก่มะค่าแต่ (*Sindora siamensis* Teijsm. ex Miq.) ใช้เผาหรือคั่วรับประทานได้ ในบางท้องถิ่นนอกจากจะใช้รับประทานแล้ว ยังใช้เมล็ดมะค่าแต่ในการเล่นพนัน เรียกว่าเล่นโบก โดยอุปกรณ์จะมีกระดิ่งพิดขาว กะลามะพร้าว และเมล็ดมะค่าแต่ โดยเอาเมล็ดมะค่าแต่ผ่าครึ่งใส่ลงในกะลามะพร้าว เขย่าแล้วคว่ำลงบนกระดิ่ง แทนเป็นเลขคู่หรือคี่ พบการเล่นการพนันแบบนี้มากทางแถบอีสานใต้

2.4 พืชหัวต่าง ๆ พืชหัวต่าง ๆ ในป่าเต็งรังที่ใช้เป็นอาหารส่วนใหญ่จะพบในช่วงต้นฤดูฝน เนื่องจากในหน้าแล้งต้นหรือเถาของพืชพวกนี้ซึ่งอยู่เหนือพื้นดินจะเหี่ยวแห้ง สังเกตได้ยาก คงเหลือไว้แต่หัวใต้ดิน ในช่วงต้นฤดูฝน ต้นและใบอ่อนของพืชพวกนี้จะเจริญขึ้นมาใหม่ เป็นที่สังเกตได้ง่าย ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านจะออกขุดพืชหัวในช่วงนี้ พืชหัวต่าง ๆ ที่พบในป่าเต็งรัง ตัวอย่างเช่น มันขมิ้นหรือว่านพระฉิม (*Dioscorea bulbifera* L.) มันดง มันนกหรือมันหนู (*Dioscorea glabra* L.) มันเสา (*Dioscorea alata* L.) มันเทียนหรือมันอ่อน (*Dioscorea daunaea* Prain & Burkill) หัวประดู่หรือค้อนทอง (*Eriosema chinense* Vogel) มีหัวขนาดเล็ก กลิ่นและรสคล้ายมันแกว สำหรับมันชนิดต่าง ๆ ชาวบ้านสามารถบอกชนิดได้จากการดูลักษณะต้นอ่อนที่แตกออกมาในช่วงต้นฤดูฝน

2.5 อาหารจากสัตว์ในป่าเต็งรัง ตัวอย่างเช่น นก กระต่าย สัตว์เลื้อยคลาน แมลงต่าง ๆ ผึ้ง ฯลฯ

3. ยารักษาโรค พืชในป่าเต็งรังหลายชนิดมีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพร ทั้งที่ใช้โดยตรงหรือต้องผสมกับสมุนไพรชนิดอื่น ยกตัวอย่างเช่น เหมือดคน (*Aporosa villosa* (Wall. ex Lindl.) Bail.) เปลือกต้นปรุงเป็นยาขับลมในลำไส้ และขับระดู รากหรือแก่นฝนน้ำกินแก้ไข้ มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) ใช้รากต้มน้ำกินเป็นยาลดไข้ ผลสดหรือแห้งกินขับเสมหะทำให้ชุ่มคอ น้ำคั้นผลสดแก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ ปรง (*Cycas siamensis* Miq.) ยางที่ได้จากการเจาะต้น ใช้ทาแผล ดูดหนอง ดับพิษ และแก้อาการอักเสบ กูดเกี้ยว (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn) หน่ออ่อนกินได้เป็นยาฟาดเสมาน รากต้มน้ำกินเป็นยาขับปัสสาวะ ช่วยการหมุนเวียนของระบบโลหิต มันขมิ้น (*Dioscorea bulbifera* L.) หัวต้มสุกกินแก้ลำไส้อักเสบ แก้บิด ริดสีดวงทวาร หั่นเป็นแผ่นบาง ๆ ปิดแผลแก้อักเสบ ปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack) รากเป็นยาแก้ไข้ เปราะหอม (*Kaempferia galanga* L.) เหง้าเป็นยาขับลม แก้ท้องเฟ้อ โมกหลวง (*Holarrhena pubescens* (Buch.-Ham.) Wall. ex G. Don) เปลือกแก้บิด พะยอม (*Shorea roxburghii* G. Don) เปลือกต้มเป็นยาฟาดเสมานแผล แก้ท้องเดินและลำไส้อักเสบ กระโดน (*Careya sphaerica* Roxb.) เปลือกต้มเสมานแผล แก้เคล็ดเมื่อย ดอกบำรุงกำลังหลังคลอดบุตร พังคี่ (*Croton crassifolius* Geiseler) รากใช้ผสมสมุนไพรชนิดอื่นต้มน้ำกินแก้ไข้ หญ้าหนูต้นหรือโกก่าแล่น (*Dianella ensifolia* (L.) DC.) ใช้ทั้งต้นผสมสมุนไพรอื่นต้มน้ำดื่มรักษามะเร็ง ยางเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) เปลือกต้นต้มน้ำดื่มแก้ท้องเสีย น้ำมันยางเสมานแผล แก้หนอง ยางกราด (*D. intricatus* Dyer) น้ำมันยางใช้ใส่แผล ยางพลวง (*D. tuberculatus* Roxb.) รากต้มน้ำกินแก้ตับอักเสบ เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) เปลือกต้นฝนกับน้ำปูนใสกินเป็นยาฟาดเสมาน ปอเต่าไห้ (*Enkleia siamensis* Nervling) แก่นแก้ประดง แก้คันตามผิวหนัง ปอชี้ตุ่น (*Helicteres angustifolia* L.) รากผสมสมุนไพรอื่น ต้มน้ำดื่มแก้ประดง มะพอก (*Parinari anamense* Hance) เปลือกต้นประคบแก้ไข้ใน แก้ปวดบวม หมี่เหม็น (*Litsea glutinosa* (Lour.) C. B. Rob.) ใบและเมล็ดตำพอกฝีแก้ปวด เปลือกต้นแก้บิด แก้คัน แก้ปวดมดลูก กะดังใบ (*Leea indica* (Burm. f.) Merr.) รากแก้ไข้ขับเหงื่อ ครั้นเนื้อครั้นตัวปวดเมื่อยตามร่างกาย ประดู่ (*Pterocarpus macrocarpus* Kurz) แก่นบำรุงโลหิต แก้กษัย มะค้ำแต่ (*Sindora siamensis* Teijsm. ex Miq.) เปลือกต้นแก้ซาง มหากาน (*Linostoma dacandrum* (Roxb.) Wall. ex Meisn.) ต้นฝนน้ำเพียงเล็กน้อยกินเป็นยาถ่าย แดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub. var. *kerrii* (Craib & Hutch.) I. C. Neilsen) ดอกเข้ายาแก้ไข้ บำรุงหัวใจ ไชหิน (*Tadehagi godefroyanum* (Kuntze) Ohashi) รากต้มน้ำดื่มแก้ไอเจียน มีเลือดออกทางปากและทวารหนัก มะกอกเลื่อม (*Canarium subulatum* Guillaumin) ยางทาแก้คัน ผลแก้ไข้ ขับเสมหะ ราชาวดีป่า (*Buddleja asiatica* Lour.) แก้วโรคผิวหนัง เป็นยาทำแท้ง จุกโรหินีหรือ

เถาพุงปลา (*Dischidia major* (Vahl) Merr.) ใบแก่ท้องเดิน รากเคี้ยวกับพลูแก่ไอ เกล็ดม้งกรหรือไม้เปี้ย (*Dischidia nummularia* R. Br.) ต้นแก่อักษบ ปอดบวม ไบลดไข้ ตำพอกพอกโรคพุพอง มะเค็ดหรือหนามเค็ด (*Catunaregam tomentosa* (Blume ex DC.) Tirveng.) ผลแก่ใช้ต้กับน้ำเป็นฟองใช้สระผม คำมอกหลวง (*Gardenia sootepensis* Hutch.) ใช้ในลักษณะเดียวกัน คือ เมล็ดจากผลแก่ต้มน้ำผสมเป็นยาสระผม

พืชบางชนิดเป็นพิษและบางอย่างก็ใช้เป็นยาพิษ เช่น รักใหญ่ (*Gluta usitata* (Wall.) Ding Hou) ยางเป็นพิษต่อผิวหนัง ทำให้คัน แสลงใจ (*Strychnos nux-vomica* L.) เมล็ดใช้เป็นยาเบื่อหนูและสุนัข ชี้นอน (*Scleropyrum wallichianum* (Wight & Arn.) Arn.) พบได้บ้างในป่าเต็งรังบางแห่ง ดอกและใบอ่อนถ้ารับประทานมากอาจเป็นอันตรายถึงตายได้

4. เชื้อเพลิง ได้แก่วุ้นและถ่านซึ่งใช้ในการหุงต้ม ชาวชนบทได้อาศัยเก็บเศษไม้ กิ่งไม้แห้งจากป่าเต็งรังมาทำฟืน ในอดีตตัดไม้ที่ล้มขอนนอนไพรมาเผาถ่านหรือใช้น้ำมันยางจากต้นยางเหียง ยางกราด ผสมเศษไม้ทำได้ เพื่อให้ความสว่างในยามค่ำคืน ปัจจุบันเชื้อเพลิงเหล่านี้วันจะหายากขึ้นทุกวัน ต้นไม้ในป่าเต็งรังหลายชนิดที่มีคุณสมบัติใช้เป็นฟืนและถ่านได้ดี ตัวอย่างเช่น เต็ง รัง กระบก โดยเฉพาะถ่านจากไม้กระบกนับว่าเป็นถ่านที่มีคุณภาพสูง ในป่าเต็งรังบางแห่งจะมีไม้สนขึ้นปะปนอยู่ เช่น ไม้สนสองใบ (*Pinus merkusii* Jungh. & de Vriese) ซึ่งเนื้อไม้จะเป็นเชื้อไฟที่ดี บางแห่งมีวางขายในท้องตลาด โดยมัดเป็นมัด ๆ ปัจจุบันไม้สนสองใบในป่าเต็งรังเหลือน้อยลงมาก จึงไม่นแนะนำให้ใช้ เพราะจะเป็นการส่งเสริมให้มีการลักลอบตัดฟันเพื่อนำมาขาย อย่างไรก็ตามความจำเป็นในการใช้ฟืนและถ่านก็ยังมีอยู่ การประกอบอาหารบางอย่างของชาวบ้าน เช่น การเผา ย่าง ยังไม่สามารถใช้เชื้อเพลิงหรืออุปกรณ์อื่น เช่น แก๊สหรืออุปกรณ์ไฟฟ้าแทนได้ในทุกกรณี ฉะนั้นการใช้เชื้อเพลิงเหล่านี้ต้องเป็นไปด้วยความประหยัด

5. ชัน น้ำมัน และยางไม้ ในอดีตน้ำมันยางจากต้นยางเหียง ยางกราด ใช้ในการทำ ชันยาเรือหรือใช้ยาเครื่องจักรสานจากไม้ไผ่เพื่อกันรั่ว ใช้เป็นยาชอนในการใส่ไม้ ในป่าเต็งรังที่มีสนผสม ยางสนใช้ทำยา ผสมสี ทำสบู่ เมล็ดมะพอก (*Parinari anamense* Hance) ให้น้ำมัน ปัจจุบันการใช้ประโยชน์เหล่านี้ลดลงไปมาก

6. สีและฝาดพอกหนัง ตัวอย่างเช่น ดอกดินแดง (*Aeginetia indica* L.) ดอกสดหรือแห้งคั้นน้ำให้สีม่วง ใช้ในการผสมแต่งสีอาหาร เหมือนคน (*Aporosa villosa* (Wall. ex Lindl.) Bail.) เปลือกมียางแดง ใช้เป็นสีย้อมมังคราช้าง (*Melastoma sanguineum* Sims) รากผสมกับวัสดุอื่น ย้อมผ้าให้สีแดง ใบผสมวัสดุอื่นให้สีม่วงแดง ผลใช้ย้อมผ้าให้สีดำ มะขามแป (*Archidendron clypearia* (Jack) I. C. Nielsen) เปลือกใช้พอกหนังและเครื่องมือจับปลา มะขามป้อม (*Phyllanthus emblica* L.) ผลอ่อนและเปลือกกิ่งใช้พอกหนังให้สีน้ำตาลแดง ผลใช้ทำสีย้อมผมเหมือดหอม (*Symplocos racemosa* Roxb.) และเหมือดหลวง (*Symplocos cochinchinensis* (Lour.) S. Moore ssp. *laurina* (Retz.) Noot.) ใบใช้ย้อมผ้าให้สีเหลือง ครามป่า (*Indigofera sootepensis* Craib) ใช้ย้อมผ้าให้สีคราม หว่าต่าง ๆ (*Syzygium* spp.) เปลือกใช้ย้อมผ้าให้สีน้ำตาลดำ เปลือกมี tannin ใช้พอกแหจับปลา นอกจากนี้พวกพลอง (*Memecylon* spp.) ก็ใช้ในการย้อมผ้าเช่นกัน

การใช้สีธรรมชาติจากพืชเหล่านี้ในการย้อมผ้านั้น สีที่ออกมาแต่ละครั้งจะมีความจางเข้มไม่เท่ากัน แล้วแต่ปริมาณและส่วนผสม พร้อมทั้งตัว mordant ที่ใช้ในแต่ครั้ง

7. อาหารสัตว์ ชาวชนบทได้อาศัยป่าเต็งรังเป็นแหล่งเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ โดยเฉพาะในฤดูฝนพื้นที่เลี้ยงสัตว์มีน้อย เพราะต้องใช้ในการทำนาหรือปลูกพืชเกษตรอื่น อาหารที่สัตว์ได้จากป่า เช่น หญ้า ใบไม้ ผลไม้ เมล็ดไม้ ผลไม้ในป่าเต็งรังบางชนิด เช่น กระบก (*Irvingia malayana* Oliv. ex A. W. Benn.) โค กระบือ ชอบกินมาก โดยจะกลืนทั้งเมล็ดและถ่ายมูลไว้นอกคอกเลี้ยงสัตว์ในช่วงกลางคืน ชาวชนบทใช้วิธีเก็บเมล็ดกระบกจากคอกสัตว์มาผ่าเอาเนื้อในรับประทานโดยที่ไม่ต้องเข้าไปเก็บในป่า นับเป็นประโยชน์อีกทางหนึ่ง

ประโยชน์ทางอ้อม

ประโยชน์ทางอ้อมต่าง ๆ ของป่าไม้ เช่น บรรเทาอุทกภัย บรรเทาการกัดเซาะของดิน บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ การทำให้มีความชุ่มชื้น มีฝนตกมากขึ้น มีน้ำไหลสม่ำเสมอ หรือเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ประโยชน์เหล่านี้แม้ป่าเต็งรังจะไม่เอื้อได้เท่าป่าชนิดอื่น เช่น ป่าดิบชื้น ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง แต่ก็จำเป็นว่ามีความสำคัญ

ประโยชน์ทางอ้อมอีกแห่งหนึ่งก็คือ เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและศึกษาทางวิชาการ ด้วยเหตุที่เป็นป่าโปร่ง พื้นที่ป่าไม่รกทึบมากนัก จึงสะดวกในการเดินเที่ยวชมศึกษาธรรมชาติ พรรณไม้ในป่าเต็งรังหลายชนิดมีดอกสวยงาม ทั้งที่เป็นไม้ล้มลุก ไม้พุ่ม ไม้ต้น ซึ่งจะหมุนเวียนออกตามฤดูกาล ตัวอย่างเช่น ไม้ล้มลุกต่าง ๆ ที่ออกดอกสวยงามในช่วงหน้าฝน เช่น หญ้าดอกคำ (*Hypoxis aurea* Lour.) กระเจียว (*Curcuma cochinchinensis* Gagnep.) เปราะป่า (*Kaempferia roscoeana* Wall.) เทพทาโร (*Ceropegia amottiana* Wight) แดงแพะ (*Gymnema griffithii* Craib) พุ่มวงสยาม (*Argyreia siamensis* (Kerr) Staples) พรรณไม้อิงอาศัยต่าง ๆ เช่น ด่างหรือหัวใจทศกัณฐ์ (*Hoya kerrii* Craib) ออกดอกในหน้าแล้ง พรรณไม้บางชนิดมีศักยภาพในการนำมาปลูกเป็นไม้ประดับได้ เช่น คำมอกหลวง (*Gardenia sootepensis* Hutch.) ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ดอกเริ่มบานสีขาวแล้วเปลี่ยนเป็นเหลืองดอกขนาดใหญ่ กลิ่นหอมมาก โมกหลวง (*Holarrhena pubescens* (Buch.-Ham.) Wall. ex G. Don) ไม้ต้นขนาดเล็ก ดอกสีขาว กลิ่นหอม ตาลเหลืองหรือช้านาว (*Ochna integerrima* (Lour.) Merr.) ไม้ต้นขนาดเล็ก ดอกสีเหลืองสด เวลาออกดอกผลัดใบเกือบหมด มองเห็นเหลืองทั้งต้น

นอกจากนี้ยังมีกล้วยไม้ต่าง ๆ ในป่าเต็งรังที่มีดอกสวยงาม ตัวอย่างเช่น ว่านจุงนาง (*Geodorum citrinum* Jacks.) กล้วยไม้ดิน ช่อดอกตั้งขึ้น ปลายโค้งงอชี้ลงพื้นดิน นางอ้วคางยาว (*Habenaria hosseusii* Schltr.) กล้วยไม้ดิน ดอกขาว หายาก พบตามแนวเทือกเขาตะนาวศรี เอื้องหนวดพราหมณ์ (*Seidenfadenia mitrata* (Rchb. f.) Garay) กล้วยไม้อิงอาศัย ดอกสีขาวอมม่วง ใบเรียวยาวห้อยลงเหมือนหนวด ฯลฯ

พรรณไม้ในป่าเต็งรังมีที่นาสนใจอีกมากมาย ถ้ามีผู้สนใจและศึกษามากขึ้น ก็จะก่อให้เกิดความรู้เพื่อที่จะนำไปใช้ประโยชน์มากขึ้น ปัจจุบันความรู้ต่าง ๆ ยังไม่ได้มีการบันทึกไว้มากเท่าที่ควร ตัวอย่างเช่น ข้อมูลความรู้ทางด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน การใช้ประโยชน์ในด้านสมุนไพรต่าง ๆ

สรุป

จะเห็นได้ว่าป่าเต็งรังเอื้อประโยชน์ให้ชาวชนบทมากมาย แทบจะเรียกได้ว่า ป่าเต็งรังผูกพันกับการดำรงชีวิตของชาวชนบท ฉะนั้นเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักถึงความสำคัญของป่าเต็งรัง ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องช่วยกันป้องกันรักษาการใช้ประโยชน์จากป่าต้องเป็นไปด้วยความระมัดระวังเพื่อให้ป่าเต็งรังคงอยู่และเอื้อประโยชน์ตลอดไป

สมราน สุดดี

หญ้ายายเภา

Lygodium flexuosum (L.) Sw.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระฉอก กูดก้อง กูดเครือ กูดงอดแงต กูดแพะ กูดย่อง ตะเภาขึ้นหน ตีนตะขาบ ผักตีนตักโต
ลิเภาใหญ่

ชื่อสามัญ Climbing fern

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *lygodes* ซึ่งมีความหมายว่าเลื้อยหรืออ่อน หมายถึงลักษณะ
นิสัยที่เป็นไม้เลื้อยพัน หรือหมายถึงลำต้น กิ่งก้าน ที่อ่อน ดัดง่าย ใช้สานทำตะกร้าหรือเครื่องใช้
ต่าง ๆ ส่วนคำระบุชนิด *flexuosum* แปลว่า ยืดหยุ่น โค้งหรืออ่อน คดเคี้ยวหรือบิด ซึ่งเป็น
ลักษณะของพืชชนิดนี้

เฟิร์นเลื้อย เหน้าก่อนข้างสั้น ปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลเข้มหนาแน่น ใบประกอบแบบขนนกหลายชั้น ออก
ตรงข้าม ใบทอดเลื้อยยาวหลายเมตร ก้านใบประกอบที่แตกจากเหง้าสีฟางแห้ง ส่วนโคนก้านสีน้ำตาลเข้ม ยาวได้ถึง
50 ซม. หรือมากกว่า มีขนประปรายหรือเกือบเกลี้ยง ส่วนปลายก้านมีปีกแคบ ๆ แขนกกลางใบมีปีกตลอดความยาว
มีขนประปรายที่ผิวด้านบน แยกสาขาเป็นแกนกลางชั้นแรกและแกนกลางชั้นที่ 2 แกนกลางชั้นแรกสั้นมาก ยาวได้
ถึง 5 มม. ปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลอ่อน แกนกลางชั้นที่ 2 แตกแบบขนนกชั้นเดียวหรือ 2 ชั้น ใบย่อยของกิ่งล่าง ๆ
รูปนิ้วมือ โคนรูปหัวใจ ใบย่อยถัดขึ้นไปเป็น 3 แฉก หรือเดี่ยว แฉกยาวได้ถึง 15 ซม. กว้างได้ถึง 2.5 ซม. ปลายแหลม
หรือมน โคนรูปหัวใจ ขอบจักฟันเลื่อย แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนประปรายตามเส้น
ใบ ก้านใบย่อยชัดเจน ยาวได้ถึง 1 ซม. มีปีกแคบ ๆ มีขนประปราย กลุ่มอับสปอร์ยื่นออกมาจากขอบใบย่อย ยาวได้
ถึง 1 ซม. กว้างได้ถึง 1.5 มม. เยื่อคลุมอับสปอร์เกลี้ยง

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ ศรีลังกา อินเดีย จีนตอนใต้และตะวันตกเฉียงใต้ ไต้หวัน ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย
ออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบทอดเลื้อยบนไม้พุ่มหรือบนกิ่งของไม้ต้นในที่ค่อนข้างโล่งในป่าผลัดใบหรือชายป่าดิบ ความสูง
ตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงเป็นพันเมตร

ประโยชน์ ต้นใช้ขับเสมหะ ใบมีฤทธิ์ต่อต้านแบคทีเรีย ชาวอาข่าใช้แก้แมลงกัดต่อย ป้องกันอาการปวดข้อ
อาการแพลง โรคหืด ผื่นแดง บาดแผล ฝีฝีกบว และแผลพุพอง ต้นใช้ทำเชือก สานทำกระเป่า
ตะกร้า ใบรับประทานเป็นผัก

บุกอีลอก

Pseudodracontium lacourii (Linden & André) N. E. Br.

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษากรีกคำว่า *pseudos* แปลว่า เทียม กับคำว่า *Dracontium* ซึ่งเป็นชื่อสกุลของพืชวงศ์ Araceae หมายความว่า พืชสกุลนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับพืชสกุล *Dracontium* ส่วนคำระบุชนิด *lacourii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ Mr. Lacour ผู้เก็บตัวอย่างพืชชนิดนี้จากภาคใต้ของเวียดนาม

ไม้ล้มลุก หัวใต้ดินกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-10 ซม. สีนํ้าตาลเหลือง โคนก้านใบและก้านช่อดอกมีกาบบางคล้ายเยื่อสีเขียวอ่อนหุ้ม กาบยาว 8-12 ซม. ก้านใบยาว 10-18 ซม. ความหนาที่โคนก้านใบ 1-1.5 ซม. ก้านสีเขียว มีแถบสันสีขาวสลัก ที่ปลายก้านมีใบแยกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีใบ 5-7 แฉก ช่อดอกโผล่ออกก่อนการแตกใบเล็กน้อย ก้านช่อดอกยาว 40-50 ซม. กาบหุ้มช่อดอกสีขาวอมเหลือง ยาว 7-9 ซม. ปลายแหลม โค้งงอมาด้านหน้าเล็กน้อย แขนงช่อดอกยาว 4-5 ซม. ส่วนปลายสุดเป็นส่วนที่เป็นหมัน ถัดลงมาเป็นกลุ่มดอกเพศผู้ ส่วนล่างสุดเป็นกลุ่มดอกเพศเมีย รังไข่รูปกรวยสั้น มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. ดอกเพศผู้มีเกสรเพศผู้ 5 อัน สีขาวนวล ผลสุกสีแดง เมล็ดรูปไข่ 1 เมล็ด

ประเทศไทย ภาคตะวันออก: ชัยภูมิ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี และกาญจนบุรี

การกระจายพันธุ์ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม

นิเวศวิทยา พบตามที่โล่งในป่าเต็งรัง ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

สามสิบ

Asparagus racemosus Willd.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ จ้วงเครือ ผักซีซ่าง สามร้อยราก

ชื่อสามัญ Native asparagus

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษากรีกคำว่า *asparagus*, *aspharagos* หมายถึงแตกหน่อหรือออกหน่อ ส่วนคำระบุนชนิด *racemosus* หมายถึงช่อดอกที่เป็นช่อแบบช่อกระจະ (raceme)

ไม้เลื้อยเนื้อแข็ง เลื้อยยาว 2-3 ม. ลำต้นสีเขียว มีหนาม มีรากอวบน้ำ ใบที่แท้จริงลดรูปเป็นเกล็ดขนาดเล็ก ส่วนที่เห็นคล้ายใบเรียกว่าลำต้นคล้ายใบ (cladodes) ออกเป็นกระจุกหรือวงรอบ รูปแถบ กว้างต่ำกว่า 1 มม. ยาว 1-2.5 ซม. ปลายเรียวแหลมเป็นรูปเคียว แผ่นใบมักโค้ง มีสัน 3 สัน ตามยาว ช่อดอกแบบช่อกระจະหรือช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง เป็นช่อเดี่ยวหรือออกหลายช่อเป็นกระจุก ดอกสีขาว กลิ่นหอม กลีบรวม 6 กลีบ รูปขอบขนานหรือขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับ ยาว 3-4 มม. เกสรเพศผู้ติดที่โคนของกลีบรวม ยาว 2-3 มม. อับเรณูกลม รั้งไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่กลับ มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เม็ดหรือมากกว่า ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด กลม หรือเป็น 3 พู สีเขียวเป็นมัน เมล็ดสีดำ 2-6 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อาฟริกา อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบทั่วไปในป่าโปร่งหรือตามเขาหินปูน ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมิถุนายน-สิงหาคม

ประโยชน์ ในอินเดีย รากใช้เป็นยากระตุ้นประสาทหรือยาชูกำลัง บรรเทาอาการระคายเคือง ขับปัสสาวะ และรักษาโรคท้องเสีย ดอกตก กลิ่นหอม ปลูกเป็นไม้ประดับได้

หญ้าหงอนเงือก

Murdannia gigantea (Vahl) G. Brückn.

ชื่อพ้อง *Commelina gigantea* Vahl, *Aneilema giganteum* (Vahl) R. Br.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ น้ำค้างกลางเที่ยง หงอนนาค

ที่มา ชื่อสกุลตั้งขึ้นเป็นเกียรติแก่ผู้เก็บพรรณไม้ชาวอินเดีย ชื่อ Murdann Ali ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์พืชในสวนพฤกษศาสตร์ Saharanpur ของอินเดีย

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ใบออกเป็นกระจุกแบบกุหลาบซ้อนที่โคนต้น เหน้งำตั้งตรง ลำต้นรวมช่อดอกยาวได้ถึง 2 ม. รากหนา ใบที่โคนต้นรูปแถบ ยาว 20-50 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. ปลายเรียวแหลม เกือบยาว 5-10 ซม. เกือบใบที่อยู่ส่วนบนลดรูปตุ้คล้ายใบประดับ ช่อดอกออกที่ปลายยอด ประกอบด้วยช่อดอกเดี่ยว 1-2 ช่อ ช่อดอกเดี่ยวมีดอกจำนวนมาก สีม่วงหรือน้ำเงินแกมม่วง สมบูรณ์เพศ สมมาตรด้านข้าง ดอกตูมมีเมือกเหนียว กลีบเลี้ยงรูปรี เกือบกลม กลีบดอกรูปไข่กลับ เกสรเพศผู้ที่สมบูรณ์ 2 อัน ก้านชูอับเรณูทางออก ส่วนล่างมีขน อับเรณูรูปรี สีม่วง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 4 อัน ส่วนบนมีขน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปรี มี 1 ช่อ มีออวุล 2-3 เม็ด ผลแบบผลแห้งแตก รูปรีแกมรูปไข่ ปลายเป็นจะงอยสั้น เมล็ดมีลวดลายแบบร่างแห

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ มาดากัสการ์ ศรีลังกา อินเดีย จีน พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย ออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบตามที่ชื้นแฉะในทุ่งหญ้าหรือป่าผลัดใบ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,500 ม. ออกดอกและผลระหว่างเดือนมิถุนายน-ธันวาคม

หญ้าดอกคำ

Hypoxis aurea Lour.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ตาลเดี่ยว

ชื่อสามัญ Star grass, Yellow star grass

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากมาจากภาษากรีก คำว่า *hypo* แปลว่าข้างล่าง และ *oxys* แปลว่าปลายแหลม หรือคม หมายถึงใบรูปใบหอก หรือหมายถึงผลที่คอดหรือยืดยาวไปทางด้านโคนผล คำระบุชนิด *aurea* แปลว่าสีเหลือง หมายถึงดอกที่มีสีเหลือง

ไม้ล้มลุก สูง 15-20 ซม. ทุกส่วนมีขน เหง้ากลม ใบเดี่ยว ออกเป็นกระจุกใกล้ราก รูปแถบถึงรูปรีแคบ ปลายแหลม ขอบเรียบ กว้าง 4-6 มม. ยาว 10-26 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกกลางกลุ่มใบ ช่อยาว 4-8 ซม. ใบประดับรูปแถบหรือรูปใบหอก ดอกในช่อ 1-2 ดอก เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. กลีบรวม สีเหลือง 6 กลีบ รูปไข่หรือรูปขอบขนาน กว้าง 2-3 มม. ยาว 6-8 มม. ปลายเป็นติ่งหนาม ขอบเรียบ ผิวด้านในเกลี้ยง ด้านนอกมีขน เป็นแนวตามยาวตรงกลางกลีบ เกสรเพศผู้ 6 อัน ก้านชูอับเรณูเรียวเล็ก เกลี้ยง ฝังไข่อ่อนในอวงกลีบ รูปขอบขนาน ยอดเกสรเพศเมียมีขน ผลแบบผลแห้งแตก ยาวประมาณ 7 มม. แตกเป็น 3 ซีก เมล็ดสีดำ ผิวมีปุ่ม

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย จีน ญี่ปุ่น ไต้หวัน พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามทุ่งหญ้าและที่โล่งในป่าผลัดใบ ป่าสน ไม่พบในที่ระดับความสูงจากน้ำทะเลต่ำมาก ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ใช้เป็นยาแก้อ่อนเพลีย รักษาอาการอาหารไม่ย่อย โรคตา บำรุงร่างกายให้แข็งแรง รักษาบาดแผล

ว่านจุงนาง

Geodorum citrinum Jacks.

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษากรีกคำว่า *ge, gea* แปลว่า ดิน และคำว่า *doron* แปลว่า ของขวัญ หมายถึง ลักษณะนิสัยที่มีปลายช่อดอกโค้งลงสู่ดินเปรียบเสมือนเป็นที่สำหรับเกี่ยวหรือจูง ส่วนคำระบุชนิด *citrinum* แปลว่าสี lemon-yellow ซึ่งเป็นสีออกเหลืองซึ่งเป็นสีดอกของกล้วยไม้ชนิดนี้

เหง้ารูปร่างเกือบกลม มีหัวใต้ดิน จำนวนใบ 2-3 ใบ ใบด้านบนสุดมีขนาดใหญ่สุด รูปร่างรูปขอบขนาน กว้าง 7-8 ซม. ยาว 10-20 ซม. มีเส้นตามยาวชัดเจน มีก้านใบเด่นชัด ช่อดอกแบบช่อกระจุก ยาวได้ถึง 25 ซม. ก้านช่อดอกตั้งตรง แกนกลางที่ปลายช่อดอกโค้งลง กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาวหรือสีเหลืองอ่อน กลีบเลี้ยงรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 6-7 มม. ยาว 2-3 ซม. กลีบคู่ข้างมีขนาดใหญ่กว่ากลีบบนเล็กน้อย กลีบดอกรูปใบหอกกลับ กว้าง สั้นกว่ากลีบเลี้ยงแต่มีขนาดกว้างกว่า ทั้งกลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีเส้นตามยาวชัดเจน กลีบปากสั้นกว่ากลีบเลี้ยง สีเหลืองอ่อนถึงเหลืองเข้ม กว้างประมาณ 1.5 ซม. เว้าเข้าด้านในเป็นแอ่ง ขอบโค้งลงด้านนอก ปลายกลีบปากเว้าตื้นถึงเว้าลึก โค้งลงลักษณะคล้ายจะงอย มีเส้นสีม่วงแดงหนาแน่นบริเวณปลายกลีบ เส้นเกสรสั้นและกว้าง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออินเดีย พม่า ไทย และมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามพื้นที่ป่าผลัดใบที่ค่อนข้างชื้น ออกดอกระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ ดอกสวย ปลูกเป็นไม้ประดับได้

นางอ้วค่างยาว

Habenaria hosseusii Schltr.

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษาละตินคำว่า *habena* ซึ่งแปลว่าสายหนัง หมายถึงดอกที่มีเดือยยึดยาว คล้ายสายหนัง ส่วนคำระบุชนิด *hosseusii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ C. C. Hosseus นักพฤกษศาสตร์ ชาวเยอรมันที่เข้ามาสำรวจพรรณไม้ทางภาคเหนือของประเทศไทยระหว่างปี ค.ศ. 1904-1905

กล้วยไม้ดิน สูงได้ถึง 1 ม. มีหัวใต้ดิน ใบเรียงเวียน ช่อดอกเป็นช่อกระจุก ดอกในช่อจำนวนมาก สีขาวหรือขาวแกมเขียว ดอกบานกว้างประมาณ 2 ซม. ใบประดับรูปใบหอก สั้นกว่าความยาวก้านดอกรวมรังไข่ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ กลีบเลี้ยงคู่ข้างเบี้ยวเล็กน้อย มีเส้นตามยาว 5 เส้น กลีบดอกแนบชิดใต้กลีบเลี้ยงบน กลีบปากไม่มีแฉก รูปช่อนยาว ขอบด้านข้างม้วนขึ้น มีเส้นตามขวางที่โคนกลีบด้านหน้าเดียว เดือยรูปทรงกระบอกยื่นยาว อาจยาวได้ถึง 8 ซม. ส่วนปลายสีเขี้ยว ส่วนโคนสีขาว ส่วนปลายกว้างกว่าส่วนโคนเล็กน้อย

ประเทศไทย พบทางภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกเฉียงใต้ บริเวณกลุ่มป่าแก่งกระจานเป็นจุดที่สุดที่พบกล้วยไม้ชนิดนี้

การกระจายพันธุ์ เป็นพืชถิ่นเดียวของไทย (endemic)

นิเวศวิทยา พบบริเวณที่ค่อนข้างโปร่งในป่าผลัดใบ ออกดอกช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม

ประโยชน์ ดอกคกและสวยงาม สามารถนำมาขยายพันธุ์เป็นไม้ประดับได้

เอื้องหวาดพราหมณ์

Seidenfadenia mitrata (Rchb. f.) Garay

ชื่อพ้อง

Aerides mitrata Rchb. f.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ

เอื้องกุหลาบสระบุรี เอื้องผมเงือก เอื้องผมผีพราย

ที่มา

ชื่อสกุลตั้งขึ้นให้เป็นเกียรติแก่ท่าน Gunnar Seidenfaden ชาวเดนมาร์ก อดีตเอกอัครราชทูตเดนมาร์กประจำประเทศไทย และเป็นผู้ทำการศึกษาและตีพิมพ์ผลงานวิชาการเกี่ยวกับกล้วยไม้ไทยอย่างต่อเนื่องหลายสิบปีจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ผลงานของท่านเป็นพื้นฐานอันสำคัญยิ่งสำหรับโครงการพรรณพฤกษชาติประเทศไทยที่วงศ์กล้วยไม้ ส่วนคำระบุชนิด *mitrata* แปลว่าที่สวมศิระหรือหมวกทรงสูงสำหรับพระในคริสต์ศาสนา ซึ่งอาจหมายถึงลักษณะโดยรวมของเส้าเกสรที่ดูคล้าย

กล้วยไม้อิงอาศัย ลำต้นยาว 3-5 ซม. รากจำนวนมากออกที่โคนต้น ลักษณะอวบยาว ใบจำนวน 3-5 ใบ รูปทรงระบอบยาว สีเขียวเข้ม ปลายเรียวแหลม เส้นผ่านศูนย์กลางส่วนกว้างสุดประมาณ 0.5 ซม. ยาว 10-40 ซม. ใบห้อยคู่ลง ด้านบนเป็นร่องตามยาว ข้อดอกแบบช่อกระจະ ออกที่ซอกใบ ช่อตั้งขึ้น ก้านช่อยาว 13-20 ซม. ดอกเรียงค่อนข้างแน่น มีกลิ่นหอม ดอกบานเต็มที่กว้างประมาณ 1.5 ซม. ก้านดอกยาวประมาณ 2 ซม. กลีบเลี้ยงสีขาว ปลายกลีบสีม่วง รูปรีแกมรูปขอบขนาน กลีบดอกสีขาว ขอบกลีบอาจมีสีม่วง รูปรีแกมรูปไข่กลับ กลีบปากสีม่วงแกมแดง กลางกลีบสีจางกว่า กลีบรูปรีแกมรูปไข่ ปลายกลีบเว้าตื้น โคนกลีบแต่ละข้างมีติ่งขนาดเล็ก ฝาปิดกลุ่มเรณูสีม่วงเข้ม

ประเทศไทย

พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์

พม่าและไทย

นิเวศวิทยา

พบในที่ค่อนข้างโปร่งในป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ หรือป่าดิบเขา ที่สูงจากระดับน้ำทะเล 350-1,500 ม. ออกดอกช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์

ดอกและใบสวย ขยายพันธุ์เป็นไม้ประดับได้

ย่านทาด

Smilax luzonensis C. Presl.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เชียง เครือดำว ฟ้าแลบ

ที่มา

ชื่อสกุลมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณคำว่า *smilax* หรือ *smilakos* ซึ่งใช้เรียกไม้เถาที่มีผิวหยาบ หมายถึงลำต้นของพืชสกุลนี้บางชนิดที่มีหนาม ส่วนคำระบุชนิด *luzonensis* หมายถึงเมืองลูซอนในประเทศฟิลิปปินส์

ไม้เลื้อย ยาวถึง 5 ม. ลำต้นกลมหรือเป็นเหลี่ยมเล็กน้อย มีหนามกระจายห่าง ๆ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปรีถึงรูปรีแกมรูปใบหอก กว้าง 2.5-7 ซม. ยาว 5-18 ซม. ปลายกลมหรือเว้าตื้นและเป็นติ่งแหลมสั้น โคนกลม ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เกือบทั้งสองด้าน เส้นใบหลัก 5-7 เส้น 3 เส้นกลางเด่นชัดกว่าเส้นที่เหลือด้านข้าง เชื่อมกันเหนือโคนใบ 3-5 มม. ก้านใบยาว 0.5-2 ซม. มือพันยาวได้ถึง 12 ซม. ช่อดอกแบบช่อซี่ร่ม 1-3 ช่อ ออกที่ซอกใบ ใกล้ปลายกิ่ง ดอกแยกเพศต่างต้น ใบประดับย่อยรูปไข่กว้าง ดอกสีเขียว กลีบรวม 6 กลีบ รูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน กลีบวงในมักแคบกว่ากลีบวงนอก ช่อดอกเพศผู้มี 20-40 ดอกต่อช่อ เกสรเพศผู้จำนวน 6 อัน อับเรณูรูปขอบขนาน ช่อดอกเพศเมียมี 15-30 ดอกต่อช่อ รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปรี ยาวประมาณ 2 มม. มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1-2 เม็ด มีเกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 3 อัน รูปคล้ายเข็ม ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-6 มม. มี 1 หรือ 2 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

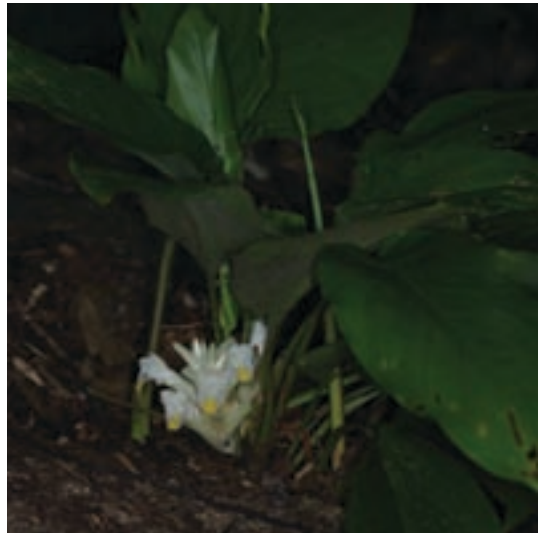
นิเวศวิทยา พบทั่วไปในป่าเต็งรัง ทุ่งหญ้าเปิดโล่ง ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ในมาเลเซียใช้เหง้าเป็นยาบำรุง

กระเจียวขาวปากเหลือง

Curcuma cochinchinensis Gagnep.

ที่มา ชื่อสกุลมีรากศัพท์มาจากภาษาอาราบิกคำว่า *Kurkum* ซึ่งหมายถึงขมิ้น ส่วนคำระบุชนิด *cochinchinensis* หมายถึงภาคใต้ของเวียดนาม (ในอดีต ตอนเหนือของเวียดนามเรียก Tonkin ตอนกลางเรียก Annam ตอนใต้เรียก Cochinchine)

ไม้ล้มลุก สูง 40-60 ซม. เหง้าอวบน้ำ เนื้อในสีขาวหรือเหลืองอ่อน ใบ 1-5 ใบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ปลายแหลม โคนสอบเล็กน้อยหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน กว้าง 7.5-12 ซม. ยาว 12-35 ซม. กาบใบมีขนาดใหญ่ ลักษณะเป็นหลอดก้านใบ ช่อดอกตั้งตรง ออกระหว่างกลุ่มใบ ก้านช่อดอกยาวประมาณ 5 ซม. มักจมอยู่ใต้ผิวดิน ช่อดอกกว้าง 3-5.5 ซม. ยาว 6-8.5 ซม. ใบประดับที่รองรับดอกสีขาว ปลายสีชมพูอ่อน รูปไข่แกมรูปใบหอก ปลายแหลมเกือบมน กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 3-4 ซม. มีเส้นสีชมพูจางตามยาว กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 3 แฉกสั้น ๆ ปลายมีขนครุย หลอดกลีบดอกปลายแผ่เป็นแฉกรูปขอบขนาน ปลายมีขนครุย เกสรเพศผู้รูปแถบ เป็นจะงอยที่โคน แกนอับเรณูสั้น ปลายมน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันรูปรีกว้างหรือรูปไข่ ปลายมน ขนาดเท่ากับกลีบปาก กลีบปากคล้ายสี่เหลี่ยม สีขาว ปลายแยกเป็น 2 แฉก ตรงกลางมีแถบกว้างสีเหลืองตามยาว รังไข่มีขน ก้านเกสรเพศเมียเกลี้ยง

ประเทศไทย ภาคเหนือ: นครสวรรค์ กำแพงเพชร; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ ไทยและภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามที่ค่อนข้างชื้นในป่าผลัดใบหรือป่าดิบแล้ง ตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงที่สูงประมาณ 1,200 ม. ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ช่อดอกสวย ปลูกเป็นไม้ประดับได้

เปราะป่า

Kaempferia roscoeana Wall.

ชื่อสามัญ Peacock lily, Dwarf ginger lily

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักธรรมชาติวิทยาชาวเยอรมัน Engelbert Kaempfer (1651-1716) ส่วนคำระบุชนิด *roscoeana* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ William Roscoe นักพฤกษศาสตร์ผู้ก่อตั้งสวนพฤกษศาสตร์แห่งเมืองลิเวอร์พูล ประเทศอังกฤษ

ไม้ล้มลุก สูงประมาณ 2 ซม. เหง้าหนา สั้น มีรากจำนวนมาก มีลักษณะคล้ายหัว ใบ 2 ใบ แผ่นแบนแนบผิวดิน แผ่นใบรูปวงกลม กว้าง 8-9 ซม. ยาว 8-12 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม โคนรูปกลมหรือรูปลิ้น ขอบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนมีจุดด่างสีเขียวเข้ม ไม่มีก้านใบ กาบใบหนายาวประมาณ 2.5 ซม. ช่อดอกสั้น ปกคลุมด้วย 2 กาบใบ ดอกจำนวนน้อย ใบประดับรูปขอบขนาน ปลายเรียวแหลม เกลี้ยง ใบประดับย่อยรูปแถบ ขอบมน เกลี้ยง กลีบเลี้ยงยาวประมาณ 2 ซม. เกลี้ยง ปลายแยกเป็น 2 แฉก กลีบดอกโคนเชื่อมเป็นหลอดยาวประมาณ 4 ซม. ปลายแยกเป็นแฉกรูปขอบขนาน กลีบปากสีขาว มีจุดเหลืองที่โคน ปลายแยกเป็น 2 แฉก แต่ละแฉกรูปไข่กลับ ขนาดกว้างประมาณ 0.9 ซม. ยาวประมาณ 1.5 ซม. ปลายแฉกกลม เกสรเพศผู้ไม่มีก้าน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสีขาว รูปไข่กลับ กว้างประมาณ 8 มม. ยาวประมาณ 1.7 ซม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ เกลี้ยง มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลมีจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียรูปเส้นด้าย

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ ตาก; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า ไทย

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามป่าไผ่ พบบ้างในป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 80-400 ม.

ประโยชน์ พืชในสกุล *Kaempferia* เหง้ามีฤทธิ์เป็นยากระตุ้น ยาบำรุง รักษาโรคกระเพาะและขับลม

กระดุกไก่อ้อย

Justicia diffusa Willd.

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักพืชสวนชาวสก๊อต ชื่อ Jame Justic (1698-1763) ส่วนคำว่า *diffusa* แปลว่ากระจายอย่างหลวม ๆ อาจหมายถึงดอกในช่อที่กระจายอย่างหลวม ๆ

ไม้ล้มลุก สูง 20-60 ซม. มักขึ้นเป็นกอ กิ่งเป็นเหลี่ยม เกลี้ยงหรือมีขนสั้นนุ่มประปราย ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี กว้าง 0.5-2.5 ซม. ยาว 1-5 ซม. ปลายและโคนแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบมีผล็กรูปเข็มขนาดใหญ่ มีขนทั้งสองด้าน ก้านใบยาวได้ถึง 1 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ช่อดอกคล้ายช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ยาวได้ถึง 6 ซม. มีขนประปราย ใบประดับรูปใบหอกแกมรูปแถบ หรือรูปแถบ ยาว 4-5 มม. ปลายมีขนสาก ใบประดับย่อยรูปใบหอก กลีบเลี้ยง ยาว 3-3.5 มม. โคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉก รูปใบหอก ปลายแหลม ขอบเรียบ ด้านบนมีขนสาก กลีบดอกสีชมพู หรือชมพูอมม่วง รูปปากเปิด ยาว 8-10 มม. ผิวด้านนอกมีขนประปราย กลีบปากบนยาวประมาณ 2 มม. ปลายเว้าตื้น กลีบปากล่างแผ่กว้าง ยาวประมาณ 4.5 มม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก เกสรเพศผู้ 2 อัน ก้านชูอับเรณูมีขนที่โคน อับเรณูมี 2 พู รูปขอบขนานหรือกลม ฝังใต้อับเรณู ก้านเกสรเพศเมียและยอดเกสรเพศเมียมีขนผลแบบผลแห้งแตก รูปกลมหรือรี ยาว 3-5 มม. เกลี้ยง เมล็ด 4 เมล็ด

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ นครสวรรค์; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เลย; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ ปากีสถาน อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีน ไต้หวัน ญี่ปุ่น ไทย อินโดจีน คาบสมุทรมลายู ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียติมอร์ ออสเตรเลีย และพบทั่วไปในอาฟริกาเขตร้อน

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามทุ่งหญ้าหรือที่โล่งในป่า ที่สูงจากระดับน้ำทะเลได้ถึง 1,600 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกรกฎาคม-มีนาคม

ประโยชน์ ในฟิลิปปินส์ ใบใช้ภายนอกเป็นยาสมานแผล รักษาผื่นผิวหนัง ในอินเดียใช้เป็นยาบำรุง ยาลดเสมหะ ยาระบาย ยาขับปัสสาวะ ใช้ขังหรือต้มรักษาโรคหืด ไอ โรคไซซ้ออักเสบ ปวดหลัง ท้องอืด ในจีนทั้งต้น ใช้แก้ไข้ แก้ปวดเกี่ยวกับคอหอยและกล่องเสียง

มะม่วงหัวแมงวัน

Buchanania reticulata Hance

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กรีด แมงวัน รักเขา หัวแมงวัน อาศัย

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักพฤกษศาสตร์ชาวสกอตชื่อ Francis Buchanan Hamilton (1762-1829) ซึ่งเก็บพรรณไม้แถบประเทศเนปาลและอินเดียตอนเหนือ คำระบุชนิด *reticulata* แปลว่าร่างแห ซึ่งก็หมายถึงเส้นใบของพืชชนิดนี้ที่เป็นแบบร่างแหชัดเจน

ไม้ต้น สูงได้ถึง 10 ม. ยอดอ่อนมีผงคล้ายแป้งสีน้ำตาลแดง เมื่อแก่เกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ หรือรูปไข่กลับ ปลายกลมหรือเว้าตื้น โคนรูปปลีมห้ว้างหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เส้นกลางใบด้านล่างมีขนอยู่ เส้นแขนงใบข้างละ 15-20 เส้น เรียงเกือบขนานกัน ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง มีผงคล้ายแป้งสีน้ำตาลแดง ดอกไม่มีก้านดอกหรือก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงปลายกลม เป็นขนครุย กลีบดอกรูปขอบขนาน ฐานดอกเกลี้ยง มีต่อม เกสรเพศผู้ 10 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มีขน ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลม ปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลแดง ปลายมีติ่งแหลม

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ ไทยและภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณแล้ง ป่าชายหาด เขาหินปูน ตั้งแต่ความสูงใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 450 ม.

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำด้ามเครื่องมือทางการเกษตร

รักใหญ่

Gluta usitata (Wall.) Ding Hou

ชื่อพ้อง *Melanorrhoea usitata* Wall.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ มะเรียวะ รัก ฮักหลวง

ชื่อสามัญ Red zebra wood, Vanish tree

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษาละตินคำว่า *gluten* หรือ *glutinis* แปลว่ายางเหนียว หมายถึงลักษณะต้นที่มีน้ำยางสีแดงซึ่งจะเปลี่ยนเป็นสีดำเมื่อสัมผัสกับอากาศ ส่วนคำระบุนิย *usitata* แปลว่า *useful* คือมีประโยชน์ หมายถึงยางที่มีประโยชน์ ใช้ทำน้ำมันเคลือบเงาได้

ไม้ต้น สูงได้ถึง 20 ม. กิ่งอ่อนปกคลุมด้วยขนสีขาว กิ่งแก่เกลี้ยงหรือมีขนสั้น ๆ ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับหรือรูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 3.5-12 ซม. ยาว 8-20 ซม. ปลายแหลมหรือกลม โคนมนหรือรูปปลีมน ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยงหรือมีขนสั้น เส้นแขนงใบข้างละ 15-25 เส้น ฐานชัดเจนทางด้านบน เป็นแบบร่างแหชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบ ยาว 1.5-2 ซม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งหรือใกล้ปลายกิ่ง ยาวได้ถึง 35 ซม. มีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลปกคลุม ดอกตูมรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 2.5 มม. ยาวประมาณ 5 มม. มีขนประปรายที่ปลายมีขนเป็นกระจุก ดอกสีขาว ขาวแกมชมพู หรือชมพูแกมแดงในดอกแก่ กลีบเลี้ยงรูปร่างคล้ายหมวก กว้าง 0.7-1.8 มม. ยาว 3-7.5 มม. ผิวด้านในมีขนสั้นนุ่ม กลีบดอกรูปขอบขนาน กว้าง 1-2 ซม. ยาว 6-7 ซม. ปลายแหลมหรือมน มีขนอุยหนาแน่น กลีบดอกขยายขนาดขึ้นและกลายเป็นปีกเมื่อติดผล ฐานดอกเกลี้ยง เกสรเพศผู้ประมาณ 30 อัน ยาวประมาณ 1 ซม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง ค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-3 ซม. ปีกที่โคนก้านผลสีแดง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบขึ้นกระจายทั่วไปในป่าผลัดใบ พุ่มหญ้าโล่ง เขาหินปูน ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-1,000 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์

ประโยชน์ ไม้ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ เสา คาน รางรถไฟ น้ำมันยางใช้ทำน้ำมันเคลือบเงา แต่น้ำยางสดมีพิษทำให้ผิวหนังอักเสบ

กุ๊ก

Lannea coromandelica (Houtt.) Merr.

ชื่อพ้อง *Dialium coromandelicum* Houtt., *Odina wodier* Roxb., *Lannea wodier* (Roxb.) Adelb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กอกกัน ข้าเกาะ ช้างโน้ม ตะคร้ำ หวิด อ้อยช้าง

ชื่อสามัญ Wodier tree

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษาละตินคำว่า *lana* หรือ *lanae* แปลว่าขนสัตว์ ซึ่งหมายถึงขนที่มีลักษณะคล้ายขนสัตว์ที่บริเวณส่วนที่ยังอ่อนของต้นหรือที่ส่วนรากของพืชในสกุลนี้บางชนิด หรือมาจากคำว่า *lanne* ที่เป็นชื่อพื้นเมืองที่ชาวอาฟริกันในประเทศ Senegambia ใช้เรียก

ไม้ต้นขนาดกลาง เปลือกต้นเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ด เปลือกในมียางเหนียว กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มและมีช่องอากาศ ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ความยาวใบประกอบ 12-28 ซม. ก้านใบประกอบยาว 6-8 ซม. รูปคล้ายทรงกระบอก ใบย่อย 5-17 ใบ เรียงตรงข้าม ก้านใบยาว 1-1.5 มม. ใบย่อยรูปไข่ กว้าง 3-4 ซม. ยาว 6-12 ซม. ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนกลม ขอบเรียบหรือหยักมน มีขนสั้นนุ่มรูปดาวทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละประมาณ 8 เส้น ต้นเพศผู้มีช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ยาว 10-25 ซม. ต้นเพศเมียแตกแขนงน้อยกว่า ยาวได้ถึง 15 ซม. ก้านดอกยาวได้ถึง 2 มม. หรือไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาวประมาณ 1 มม. ปลายแยกเป็นแฉกรูปไข่ถึงรูปขอบขนาน ขนาดกว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายมน ด้านนอกเกลี้ยงหรือมีขนรูปดาวประปราย กลีบดอกรูปไข่ถึงรูปขอบขนาน กว้าง 1-1.2 มม. ยาว 2-2.5 มม. ปลายมน เกสรเพศผู้ในดอกเพศผู้ยาวประมาณ 2 มม. ในดอกเพศเมียยาวประมาณ 1 มม. หรือสั้นกว่า ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปไตแบน รูปสี่เหลี่ยมคางหมู หรือรูปคล้ายสี่เหลี่ยมมุมฉากถึงรูปกลม ยาวประมาณ 1 ซม. กว้างประมาณ 6 มม. ก้านผลสั้นหรือเกือบไม่มีก้าน มีกลีบเลี้ยงติดทน

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน พบปลูกทั่วไปในภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าผลัดใบ ตั้งแต่ไศลระดับน้ำทะเลจนถึงที่สูงประมาณ 1,500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกรกฎาคม-มีนาคม

ประโยชน์ ในอินเดีย เปลือกไม้ใช้ย้อมผ้า ฝ้าย ไม้ใช้ในงานพิมพ์ลายลงบนผืนผ้าฝ้าย ใบอ่อนและยอดอ่อนใช้เป็นอาหารสำหรับคนหรือใช้เลี้ยงสัตว์ เปลือกมีรสขม ใช้สมานแผลและห้ามเลือด เป็นยาธาตุหรือช่วยเจริญอาหาร และใช้แก้ปวด ใช้รักษาบาดแผล รอยฟกช้ำ แผลพุพอง ตาอักเสบรุนแรง โรคเกาต์ แผลเปื่อยในกระเพาะอาหาร ปวดฟัน อาการแพ้ และท้องร่วง ใบใช้รักษาโรคเท้าช้าง อาการอักเสบ อาการปวดประสาท อาการแพ้ และรอยฟกช้ำ

นมแมวป่า

Ellipeiopsis cherrevensis (Pierre ex Finet & Gagnep.) R. E. Fr.

ชื่อพ้อง *Ellipeia cherrevensis* Pierre ex Finet & Gagnep.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ พื้เขา พื้พวนน้อย

ที่มา ชื่อสกุลมีความหมายว่าพืชสกุล *Ellipeiopsis* มีลักษณะคล้ายสกุล *Ellipeia* ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า *ellipes* หรือ *elleipo* แปลว่าขาดหรือไม่มี ซึ่งอาจหมายถึงอวูลของพืชสกุลนี้ที่มีจำนวนน้อย

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 3 ม. ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปขอบขนานหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-8 ซม. ยาว 6-12 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนกลมหรือรูปหัวใจ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหน้าคล้ายแผ่นหนัง มีขนทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 8-15 เส้น ก้านใบยาว 5-8 มม. มีขน ใบประดับรูปใบหอก ดอกเดี่ยว ออกตรงข้ามกับใบ ก้านดอกมีขน กลีบเลี้ยง 3 กลีบ สีเขียว มีขนทั้งสองด้าน กลีบดอก 6 กลีบ สีเหลืองอ่อน กลีบชั้นนอก 3 กลีบ รูปไข่ ปลายมนหรือกลม กลีบชั้นใน 3 กลีบ รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ปลายแหลมหรือมน โคนกลีบด้านในแต่ละข้างมีก้านนูน กลีบชั้นนอกมีขนาดใหญ่กว่ากลีบชั้นใน กลีบดอกทั้งสองวงมีขนทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้จำนวนมาก คาร์เพล แยก รูปทรงกระบอก มีขน ผลแบบผลกลุ่ม รูปกลมหรือรี สุกสีเหลืองหรือแดง รสออกหวาน

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ ไทยและภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณที่ค่อนข้างโปร่ง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 150-400 ม. ออกดอกช่วงเดือนเมษายน-กรกฎาคม เป็นผลช่วงเดือนกันยายน-ธันวาคม

ประโยชน์ รากต้ม รักษาโรคเกี่ยวกับลำไส้เล็ก

พีพวนน้อย

Uvaria rufa Blume

ชื่อพ้อง *Uvaria ridleyi* King

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ติงตัง ตินตังเครือ นมควาย นมแมว นมแมวป่า นมวัว บุงหงาใหญ่ พีพวน สีม่วง ทำลิง

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษาลาตินคำว่า *uva* แปลว่า เป็นกลุ่มหรือเป็นพวง ซึ่งหมายถึงลักษณะของผลที่เป็นพวง ส่วนคำระบุชนิด *rufa* แปลว่าแดง ซึ่งอาจหมายถึงดอกหรือผลสุกที่เป็นสีแดง

ไม้พุ่มหรือไม้รอเลื้อย มักทอดเลื้อยบนต้นไม้สูง กิ่งอ่อนปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่แกมรูปขอบขนาน รูปรีแกมรูปขอบขนาน หรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ กว้าง 4-6 ซม. ยาว 6-15 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนมนหรือกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนมีขนประปราย ด้านล่างมีขนหนาแน่น ก้านใบยาว 3-4 มม. มีขนหนาแน่น ดอกออกตรงข้ามใบ ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกระจุก 2-3 ดอก ใบประดับรูปใบหอก มีขนหนาแน่น กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เชื่อมติดกันที่โคนเล็กน้อย ปลายแยกเป็น 3 แฉก ส่วนกว้างที่โคน 5-6 มม. ยาว 3-4 มม. กลีบดอก 6 กลีบ แยกเป็น 2 วง ๆ ละ 3 กลีบ ขนาดเท่า ๆ กัน สีแดงสด แล้วเปลี่ยนเป็นสีแดงเข้ม รูปรีแกมรูปไข่กลับ กว้าง 4-6 มม. ยาว 8-10 มม. ปลายมนหรือกลม มีขนทั้งสองด้าน ดอกบานเต็มที่กลีบมักโค้งลงไปทางก้านดอก เกสรเพศผู้จำนวนมาก สีม่วงแดง ลักษณะค่อนข้างแบน คาร์เพลแยก จำนวนมาก ผลแบบผลกลุ่ม มีได้ถึง 20 ผลต่อช่อ รูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ยาวได้ถึง 4 ซม. มีขนสีน้ำตาลปกคลุม ผลเริ่มสุกสีเหลือง สุกเต็มที่สีแดง ก้านผลยาว 1-4 ซม. เมล็ดรูปรี จำนวน 10-20 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ หมู่เกาะอันดามันและพม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบทั่วไปในป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าละเมาะ หรือตามชายป่าดิบ ตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงที่สูงประมาณ 1,000 ม.

ประโยชน์ ผลสุกรสหวานหรือหวานอมเปรี้ยว รับประทานได้ รากใช้เป็นยากระตุ้นการคลอด รากและเนื้อไม้รักษาอาการไข้ไม่สม่ำเสมอ ผลสุกบดกับน้ำรักษาโรคบิด

พุดทุ่ง

Holarrhena curtisii King & Gamble

ชื่อพ้อง *H. densiflora* Ridl., *H. latifolia* Ridl., *H. similis* Craib

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ นมราชสีห์ นมเสื่อ น้ำนมเสื่อ พุดทอง พุดนา พุดน้ำ พุดป่า มุกน้อย มุกนึ่ง มุกนึ่ง โมกน้อย โมกนึ่ง โมกเตี้ย สรรพคุณ หัสคุณใหญ่ หัสคุณเทศ

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษากรีกคำว่า *holos* แปลว่าทั้งหมด และคำว่า *arrhen* แปลว่า เพศผู้ หมายถึง เกสรเพศผู้ทั้งหมดมีอับเรณูที่ fertile คือไม่เป็นหมัน สามารถสืบพันธุ์ได้ ส่วนคำระบุชนิด *curtisii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ Mr. Charles Curtis ผู้เก็บพรรณไม้แถบภาคใต้ฝั่งตะวันตกของไทยและแถบตอนเหนือมาเลเซีย

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 2 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม ใบเดี่ยว ออกเป็นคู่สลับตั้งฉาก รูปไข่กลับหรือรูปรี กว้าง 3-5 ซม. ยาว 6-12 ซม. ปลายกลม เป็นติ่งแหลม หรือเว้าบวม โคนรูปกลมหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง มีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 12-16 เส้น ก้านใบยาว 2-4 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ยาวได้ถึง 12 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ใบประดับเล็กแคบยาว 2-5 มม. ดอกสีขาว กลิ่นหอม ดอกบาน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 1-1.5 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปแถบ กว้าง 0.8-1.2 มม. ยาว 2.5-8 มม. มีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 8-15 มม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่กลับถึงรูปรี กว้าง 4-8 มม. ยาว 1.2-2 ซม. ปลายกลม มีขนทั้งสองด้าน ปากหลอดกลีบดอกสีขาวหรือเหลือง เกสรเพศผู้ 5 อัน โคนก้านชูอับเรณูมีขนสั้นนุ่ม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ คาร์เพลเชื่อม 2 อัน ผลแบบผลแตกแนวเดียว 1 คู่ กว้าง 5-6 มม. ยาว 22-28 ซม. ปลายผลชี้ขึ้น เมล็ดมีขนสั้นนุ่ม มีกระจุกขนที่ปลายด้านหนึ่ง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามริมถนน ทุ่งหญ้า ที่โล่งค่อนข้างชื้นในป่าผลัดใบ ดินมักเป็นดินทราย ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 400 ม. ออกดอกและเป็นผลตลอดปี

ประโยชน์ เปลือกและราก แก้อาการท้องร่วง

โหมกใหญ่

Holarrhena pubescens (Buch.-Ham.) Wall. ex G. Don

- ชื่อพ้อง** *Echites antidysenterica* Roth, *Holarrhena antidysenterica* (Roth) Wall. ex A. DC
- ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ** พุด พุทธรักษา มุกมันน้อย มุกมันหลวง มุกหลวง โหมกเขา โหมกทุ่ง โหมกหลวง ยางพุด หนามเนื้อ
- ชื่อสามัญ** Easter tree, Jasmine tree, Ivory tree
- ที่มา** ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกับพุดทุ่ง ส่วนคำระบุชนิด *pubescens* แปลว่าขนสั้นนุ่ม ซึ่งอาจหมายถึง ขนตามกิ่งอ่อนหรือช่อดอก

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 15 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-12 ซม. ยาว 5-20 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนสอบหรือมน แผ่นใบบาง คล้ายกระดาษ กลี้ยงหรือมีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 7-18 เส้น ก้านใบยาว 2-3 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ยาว 4-10 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ใบประดับยาว 1-4 มม. ร่วงง่าย ดอกสีขาว กลิ่นหอม กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่หรือรูปแถบ ยาว 1.5-5 มม. ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในเกลี้ยงหรือมีขนสั้นนุ่ม กลีบดอกโคนกลีบเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 8-12 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับ กว้าง 3-5 มม. ยาว 8-18 มม. มีขนทั้งสองด้าน ก้านชูอับเรณูมีขนสั้นนุ่มที่โคน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ คาร์เพลเชื่อม 2 อัน ผลแบบผลแตกแนวเดียว 1 คู่ ห้อยลง กว้าง 5-6 มม. ยาว 20-30 ซม. เมล็ดเกลี้ยง มีกระจุกขนที่ปลายด้านหนึ่ง

- ประเทศไทย** พบทุกภาค
- การกระจายพันธุ์** อาฟริกาตะวันออกและใต้ อินเดีย เนปาล บังคลาเทศ พม่า จีน ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และคาบสมุทรมลายู
- นิเวศวิทยา** พบทั่วไปในป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ทุ่งหญ้า ป่าละเมาะ ชายป่าดิบ ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-กันยายน
- ประโยชน์** เปลือกและน้ำมันจากเมล็ดใช้รักษาโรคท้องร่วง เปลือกหรือใบต้มผสมน้ำอาบรักษาโรคหิด ใบรักษาหลอดลมอักเสบ ฝี และแผลพุพอง เนื้อไม้ใช้ในการทำเครื่องมือเครื่องใช้ขนาดเล็ก ทำถ่าน ตันปลูกเป็นไม้ประดับ

โมกมัน

Wrightia arborea (Dennst.) Mabb.

ชื่อพ้อง *Periploca arborea* Dennst., *Wrightia tomentosa* (Roxb.) Roem. & Schult.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ มกมัน มุกน้อย มุกมัน โมกน้อย

ชื่อสามัญ Ivory, Darabela, Tomentose wrightia

ที่มา ชื่อสกุลตั้งเป็นเกียรติให้นักพฤกษศาสตร์ชาวสก๊อต William Wright (1735-1819) ส่วนคำระบุชนิด *arborea* แปลว่าคล้ายไม้ต้น ซึ่งหมายถึงลักษณะนิสัยของพืชชนิดนี้

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 18 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มและมีช่องอากาศ กิ่งแก่เกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2-7 ซม. ยาว 3-15 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวยแหลม โคนสอบหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษหรือกึ่งคล้ายแผ่นหนัง มีขนสั้นหนานุ่มทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 7-16 เส้น ก้านใบยาว 2-8 มม. มีขนประปราย ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ปลายกิ่ง ยาว 3-7 ซม. มีขนสั้นหนานุ่ม ก้านดอกย่อยยาว 5-10 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ กว้าง 1.5-2 มม. ยาว 1-3 มม. ปลายกลมถึงมน กลีบดอกสีเขียวยาว ขาวหรือเหลือง เมื่อบานเต็มทีรูปคล้ายกงล้อ โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉกรูปขอบขนานหรือขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ปลายมนหรือกลม มีขนสั้นนุ่มบนแฉกทั้งสองด้านและบางครั้งบนปลายหลอด กลีบดอกด้านนอก ปากหลอดกลีบดอกด้านในเกลี้ยง กระจับรอบบริเวณปากหลอดกลีบดอกมีขนสั้นนุ่มด้านนอก เกสรเพศผู้รูปหัวลูกศร มีขนสั้นนุ่ม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ คาร์เพลเชื่อม 2 อัน ผลแบบผลแตกแนวเดียว 1 คู่ เชื่อมติดกัน ห้อยลง เกลี้ยงหรือมีขนละเอียด มีช่องอากาศ เมล็ดรูปแถบ มีกระจุกขนที่ปลายด้านหนึ่ง

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ เชียงราย น่าน ลำพูน ลำปาง แพร่ ตาก และพิษณุโลก; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีน ไทย

นิเวศวิทยา พบตามพื้นที่ถูกแผ้วถาง ทุ่งหญ้า ป่าผลัดใบและชายป่าดิบ

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ขนาดเล็ก ในประเทศอินเดียเนื้อไม้ใช้ทำดินสอ

โมก

Wrightia pubescens R. Br.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ มุก มุกเกือ โมกมัน

ชื่อสามัญ Common wrightia

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกับโมกมัน (*Wrightia arborea*) ส่วนคำระบุชนิด *pubescens* แปลว่ามีขนสั้นนุ่ม ซึ่งอาจหมายถึงขนสั้นนุ่มตามส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่นขนสั้นนุ่มที่ใบของพืชชนิดนี้

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 15 ม. กิ่งอ่อนเกลี้ยงหรือมีขนประปราย ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรี กว้าง 3-4 ซม. ยาว 8-10 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนสอบ ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนมีขนเฉพาะที่เส้นกลางใบหรือมีขนทั่วไป ด้านล่างมีขนที่เส้นกลางใบและเส้นแขนงใบถึงมีขนทั่วไป เส้นแขนงใบข้างละ 8-12 เส้น ก้านใบยาว 3-4 มม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ปลายกิ่ง ยาว 3-6 ซม. ก้านช่อดอกและก้านดอกย่อยมีขนสั้นนุ่มประปรายถึงหนาแน่น กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ กว้าง 2-3 มม. ยาว 2.5-5 มม. ปลายมนถึงกลม มีขนสั้นนุ่มประปรายถึงหนาแน่น กลีบดอก 5 กลีบ โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 4-5 มม. ปลายแยกเป็นแฉกรูปรี รูปรีแกมรูปไข่กลับ หรือรูปไข่กลับ กว้าง 4-6 มม. ยาว 0.8-1.2 ซม. ปลายมน ปลายหลอดกลีบดอกด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในเกลี้ยงถึงมีขนละเอียด กระบังรอบที่ติดตรงข้ามกลีบดอก ยาว 3.5-5 มม. ติดแน่นเกือบตลอดความยาว ปลายจักซี่ฟัน กระบังรอบที่ติดสลับกับกลีบดอก ยาว 1.5-3 มม. รูปแถบ ปลายแยกเป็น 2 แฉก เกสรเพศผู้ติดบนหลอดกลีบดอก โผล่พ้นปากหลอด อับเรณูรูปหัวลูกศร มีขนสั้นนุ่มที่ด้านนอก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ เกลี้ยง คาร์เพลเชื่อม 2 อัน ผลแบบผลแตกแนวเดียว เชื่อมติดกัน ห้อยลง เมื่อแห้งแตกเป็นสองซีก กว้าง 1.2-1.5 ซม. ยาว 6.5-30 ซม. เกลี้ยง อาจมีช่องอากาศ เมล็ดรูปแถบ กว้าง 1.5-2.5 มม. ยาว 1.2-1.5 ซม. มีกระจุกขนที่ปลายด้านหนึ่ง

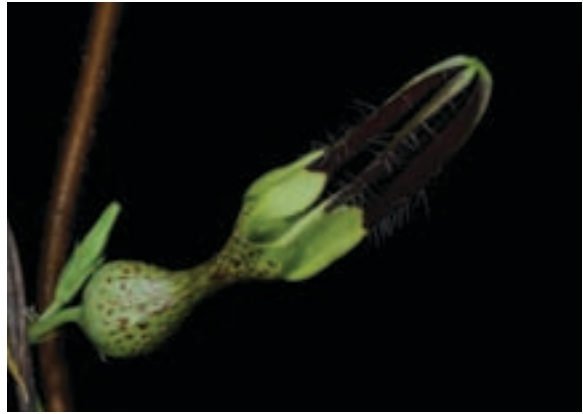
ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าผลัดใบหรือชายป่าดิบ

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ใช้ทำดินสอ เครื่องดนตรี และงานแกะสลัก น้ำยางใช้แก้ท้องร่วง

เทพทาโร

Ceropegia arnottiana Wight

ชื่อพ้อง *Ceropegia sootepensis* Craib

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ มะเขือแจ้ดิน มะมุยตอย ว่านสามพี่น้อง

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *keros* แปลว่าขี้ผึ้ง และคำว่า *pege* แปลว่าแหล่งหรือต้นกำเนิด ซึ่งอาจหมายถึงลักษณะดอกที่มีขี้ผึ้งเคลือบ ส่วนคำระบุนชนิด *arnottiana* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ George A. Walker Arnott (1799-1868) นักพฤกษศาสตร์ชาวสก๊อต

ไม้เลื้อย ใบรูปแถบหรือรูปใบหอกแกมรูปแถบ กว้าง 0.5-1.5 ซม. ยาว 5-12 ซม. ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนสอบเรียว ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนเกลี้ยงถึงมีขนประปราย ผิวด้านล่างเกลี้ยง เส้นแขนงใบไม่ชัดเจน ก้านใบสั้นมากหรือไม่มีก้านใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ แต่ละช่อมี 1-3 ดอก ก้านช่อดอกสั้นมากหรือไม่มี กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปแถบแกมรูปใบหอก ยาว 5-6 มม. กลีบดอกยาว 4-7 ซม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอดสีเขียวอมเหลือง มีจุดประสีน้ำตาล โคนหลอดพองออกเป็นกระเปาะบริเวณรังไข่ คอดประมาณกึ่งกลางหลอด แล้วผายกว้างไปทางปลายหลอด ปลายแยกเป็นแฉกยาว 5 แฉก ความยาวของแฉกประมาณครึ่งหนึ่งของความยาวดอก ครึ่งล่างของแฉกสีเขียวอมเหลือง ครึ่งบนสีม่วงแดงถึงออกดำ มีขนยาวประปราย ปลายแฉกโค้งเข้าจรดกัน ก้านดอกยาว 0.8-1.2 ซม. เกลี้ยง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลเป็นฝัก

ประเทศไทย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตกเฉียงใต้

การกระจายพันธุ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย พม่า และไทย

นิเวศวิทยา พบตามที่พื้นป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 300-900 ม.

ประโยชน์ ดอกสวยงาม ปลูกเป็นไม้ประดับได้

แตงพะ

Gymnema griffithii Craib

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *gymnos* แปลว่า เปลือย และคำว่า *thread* แปลว่า เส้นด้าย หมายถึงก้านเกสรเพศผู้ที่ไม่มีขน คำระบุนิต *griffithii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ William Griffith (1810-1845) นักพฤกษศาสตร์ชาวอังกฤษที่เก็บตัวอย่างพรรณไม้บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียจนถึงตอนใต้ของพม่า

ไม้เลื้อย ลำต้นเลื้อยพันไปทางขวา ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมรูปรี หรือรูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 4-6 ซม. ยาว 5-7 ซม. ปลายแหลม เรียวแหลม หรือเป็นติ่งหนาม โคนกลม มน หรือรูปหัวใจตื้น ขอบเรียบ มักบิดเป็นคลื่น แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนมีขนประปราย ด้านล่างมีขนสั้นนุ่ม เส้นแขนงใบข้างละ 4-8 เส้น มักเชื่อมกันก่อนถึงขอบใบ ลักษณะคล้ายเส้นขอบใบ เส้นใบย่อยแบบร่างแหชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 1.5-2 ซม. มีขน เป็นร่องตามยาวทางด้านบน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกอาจสั้นคล้ายไม่มีก้าน หรือก้านยาวได้ถึง 5 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปเกือบกลม กว้างและยาวประมาณ 3 มม. ปลายมนหรือแหลม ผิวด้านบนนอกมีขนประปราย กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาวประมาณ 3 มม. ปลายแยกเป็นแฉก 5 แฉก รูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 7 มม. ปลายมน มักมีติ่งหนามเบี้ยว ที่โคนกลีบดอกด้านในมีกระจุกขนยาวระหว่างกลีบ กระจับรอบ 5 อัน ปลายเว้าตื้น รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลเป็นฝักคู่เชื่อมติดกัน รูปรีแกมรูปขอบขนาน ปลายมน ผิวสีเขียวมีจุดประเล็กสีขาวกระจายทั่วไป

ประเทศไทย ภาคเหนือและภาคตะวันตกเฉียงใต้

การกระจายพันธุ์ พม่าและไทย

นิเวศวิทยา พบตามที่ค่อนข้างโล่งในป่าเต็งรัง ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม

ประโยชน์ ดอกสวย ปลูกเป็นไม้เถาประดับได้

ต่าง

Hoya kerrii Craib

ชื่อพ้อง *Hoya obovata* Decne. var. *kerrii* (Craib) Costantin

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เครือหนอนตาย ต่าง เทียนขโมย หัวใจทศกัณฐ์

ที่มา ชื่อสกุลตั้งเป็นเกียรติให้แก่นักพฤกษศาสตร์ชาวอังกฤษชื่อ Thomas Hoy (1750-1822) ส่วนคำระบุชนิด *kerrii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ A. F. G. Kerr (1877-1942) นายแพทย์และนักพฤกษศาสตร์ชาวไอร์แลนด์ ผู้ทำการสำรวจและเก็บตัวอย่างพันธุ์ไม้ทั่วประเทศ และเป็นผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑิ์พืชแห่งแรกในประเทศไทย

พืชอิงอาศัย ลำต้นกลมและหนา สีเขียวหรือเทา กิ่งอ่อนมีขนปกคลุมหนาแน่น ตามข้อมีรอยแผลใบที่ใบหลุดร่วงไปชัดเจน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่กลับ กว้าง 3.5-5 ซม. ยาว 5.5-8 ซม. ปลายเว้าตื้น โคนสอบหรือมน ขอบเรียบ มักมีวนโค้งลง แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างเกลี้ยงหรือมีขนสั้น ๆ เส้นแขนงใบข้างละ 2-3 เส้น ก้านใบยาว 0.5-1.8 ซม. ช่อดอกคล้ายช่อซี่ร่ม ออกบริเวณข้อ เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-5 ซม. แต่ละช่อมี 10-25 ดอก สีขาวหรือเขียวอ่อน ก้านดอกย่อยมีขนหนาแน่น กลีบเลี้ยงรูปสามเหลี่ยมแกมรูปไข่ กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 2 มม. ปลายมนหรือแหลม ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านนอกมีขน กลีบดอกรูปวงล้อ อวบน้ำ โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปไข่ ปลายแหลม ดอกบานเต็มที่ปลายกลีบมักมีวงอไปด้านหลัง กลีบกว้างและยาวประมาณ 3 มม. ผิวกลีบด้านบนมีขนสั้น ๆ ยกเว้นบริเวณปลายกลีบ ผิวกลีบด้านล่างเกลี้ยง กระบังรอบสีชมพูอมม่วง แต่ละแผ่นมีปลายด้านนอกมนกลมหรือเว้าเล็กน้อย ปลายที่หันเข้าสู่ศูนย์กลางดอกสอบแหลม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลเป็นฝักคู่ เมล็ดขนาดเล็ก รูปไข่ มีขนยาวเป็นพู่ที่ปลายด้านหนึ่ง

ประเทศไทย พบทุกภาคของประเทศ พบน้อยทางภาคใต้

การกระจายพันธุ์ ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบทั่วไปในป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ ใบใช้ภายนอก รักษาบาดแผล บวม รูมาตอยด์ ข้ออักเสบ ช่วยสมานแผลและห้ามเลือด และใช้ภายใน รักษาสมองอักเสบ โรคปวดบวม และอัมพาตอักเสบ ดอกและใบสวย ปลูกเป็นไม้ประดับได้

สร้อยตะนาวศรี

Marsdenia tenacissima (Roxb.) Moon

- ชื่อพ้อง** *Asclepias tenacissima* Roxb.
- ชื่อสามัญ** Tenacious condor vine
- ที่มา** ชื่อสกุลตั้งเป็นเกียรติให้แก่นักเดินทางและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ชาวอังกฤษ ชื่อ William Marsden (1754-1836) ส่วนคำระบุชนิด *tenacissima* แปลว่าเหนียวหรือแข็ง ซึ่งหมายถึงเถาที่เหนียวและแข็งของพืชชนิดนี้

ไม้เลื้อย ลำต้นกลม มียางขาว มีขนหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ กว้าง 3.8-5.5 ซม. ยาว 6-9.5 ซม. ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนรูปหัวใจถึงรูปดิ่งหู พบข้างที่กลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ด้านบนมีขนสั้นนุ่มคล้ายกำมะหยี่ ด้านล่างมีขนสั้นหนานุ่ม เส้นแขนงใบข้างละ 3-5 เส้น ก้านใบยาว 1.2-2.5 ซม. มีขนหนาแน่น ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง ออกที่ซอกใบ มีขน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาวประมาณ 2 มม. ปลายแยกเป็นแฉก 5 แฉก แต่ละแฉกกว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. กลีบดอกรูปประฆัง เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 6 มม. สีเขียวอมเหลือง หลอดกลีบดอกยาวประมาณ 3 มม. ปลายแยกเป็นแฉก 5 แฉก แต่ละแฉกกว้างประมาณ 1.5 มม. ยาว 2.5-3 มม. บิดคล้ายกังหัน กระจับรอบปลายตัดหรือเว้าตื้นหรือแยกเป็น 2 แฉกสั้น ๆ รั้งไข่อ้อยู่เหนือวงกลีบ ผลเป็นฝัก กว้างได้ถึง 6 ซม. ยาว 7-18 ซม. มีขนสั้นนุ่มคล้ายกำมะหยี่ เมล็ดมีขนเป็นพู่ที่ปลายด้านหนึ่ง

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ ลำปาง; ภาคกลาง: สระบุรี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ เนปาล อินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย และภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามที่โล่งในป่าผลัดใบและป่าดิบ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-1,500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ลำต้น ให้เส้นใยนุ่มคล้ายไหม ใบใช้รักษาอาการท้องอืด

มะกอกเกลื่อน

Canarium subulatum Guillaumin

ชื่อพ้อง *Canarium kerrii* Craib, *C. vernosum* Craib

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กอกกัน มะกอกเลือด มะเก็ม มะเลื่อม มักเหลียม โมกเลื่อม

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากชื่อพื้นเมืองมาเลย์คำว่า *kanari*, *kenari* หรือ *canari* ซึ่งใช้เรียกชื่อพืชชนิด *Canarium vulgare* Leenh.

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 25 ม. เปลือกสีเทา แตกเป็นสะเก็ดหรือแตกเป็นร่องตามยาว มียางใสหรือขาวขุ่น เมื่อแห้งเป็นสีดำ ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ก้านใบประกอบยาว 12-14 ซม. แกนกลางยาว 8.5-12 ซม. ใบย่อยเรียงตรงข้าม ใบรูปขอบขนาน หรือรูปรีแกมรูปไข่ กว้าง 8-9 ซม. ยาว 10-18 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม โคนมนหรือตัดและมักเบี้ยว ขอบจักฟันเลื่อยถี่ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านล่างมีขน เส้นแขนงใบข้างละ 8-15 เส้น ก้านใบย่อยยาว 0.5-1.2 ซม. ช่อดอกคล้ายช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ดอกเล็กสีขาว กลีบเลี้ยงโคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ยาว 2-3 มม. ปลายแยกเป็น 3 แฉก ยาว 0.5-1 มม. ด้านในมีขนนุ่ม กลีบดอก 3 กลีบ รูปขอบขนาน กว้าง 2-2.5 มม. ยาว 7-8 มม. เกสรเพศผู้ 6 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปรี มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เม็ด ผลรูปรี สีเขียวอมเหลือง มักเป็นสันตื้น ๆ ตามยาว กว้างประมาณ 2 ซม. ยาว 2.5-3.5 ซม. โคนผลมีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดรูปกระสวย 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทั่วประเทศ ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย และภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบทั่วไปในป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-1,200 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม เป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง กระดานพื้น ฝา เครื่องมือเครื่องใช้ภายในร่ม ทำก้านและกลักไม้ขีดไฟ ผลหมักในน้ำเชื่อมหรือดองรับประทาน เนื้อในเมล็ดสีขาว รับประทานดิบ

ตะคร้ำ

Garuga pinnata Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะตึบ แขกเต้า ค้ำ หวิด อ้อยน้ำ

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากคำว่า *Garuga* ซึ่งเป็นชื่อภาษา Telugu ที่ใช้เรียกต้นตะคร้ำในรัฐ Andhra Pradesh ทางตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย คำระบุชนิด *pinnata* หมายถึงใบประกอบแบบขนนก (pinnate)

ไม้ต้น สูงได้ถึง 25 ม. ทุกส่วนที่ยังอ่อนมีขนสั้นหนานุ่ม ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ใบย่อย 7-9 คู่ รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 2-3.5 ซม. ยาว 5-7.5 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนมน ขอบหยักจนถึงหยักฟันเลื่อย แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบมีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน เมื่อแก่เกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 7-12 เส้น ก้านใบย่อยสั้นหรือเกือบไม่มีก้าน ใบประกอบคู่ล่างมักมีขนาดเล็กกว่าคู่ที่อยู่เหนือขึ้นไป ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ยาว 15-20 ซม. ก้านดอกย่อยสั้น กลีบเลี้ยงและกลีบดอกอย่างละ 5 กลีบ กลีบเลี้ยงสีครีม รูปไข่ กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 5 มม. กลีบดอกรูปไข่แกมรูปใบหอก ขนาดยาวกว่ากลีบเลี้ยง ผิวด้านนอกสีครีม ด้านในสีครีมถึงเหลือง ทั้งกลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ริงไข่อยู่เหนือวงกลีบ ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปเกือบกลม สีเขียวอมเหลือง เกือบหรือมีขนสั้นนุ่ม มี 1-5 เมล็ด

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย เนปาล ภูฏาน พม่า จีนตอนใต้ ไทยและภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง เขาหินปูน ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน-เมษายน เป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-สิงหาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ผลรับประทานได้ ชาวอาข่าใช้เปลือกต้นเป็นเครื่องปรุงรสอาหาร

กระถงลาย

Celastrus paniculatus Willd.

ชื่อพ้อง *Celastrus multiflorus* Roxb., *Celastrus nutans* Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระถงลาย โขด นางแตก มะแตก มะแตกเครือ มั๊กแตก

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีก คำว่า *kelastron* หรือ *kelastrós* เป็นชื่อที่ Theophrastus ใช้เรียกต้นฮอลลี่ (Holly) ในสกุล *Ilex* ซึ่งออกผลในช่วงฤดูหนาว คำระบุชนิด *paniculatus* หมายถึงช่อดอกแบบช่อแยกแขนง (panicle)

ไม้เถาเนื้อแข็งขนาดใหญ่ กิ่งอ่อนมีช่องอากาศ มีขนประปราย ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี รูปรีแกมรูปขอบขนาน รูปไข่ หรือรูปไข่กลับ กว้าง 3-6.5 ซม. ยาว 4.5-10 ซม. ปลายแหลมถึงเรียวแหลม โคนสอบ มน หรือกลม ขอบหยักมนถี่ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยง เส้นกลางใบขนานชัดเจนทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 5-8 เส้น ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ยาว 5-15 ซม. ห้อยลง เมื่ออ่อนมีขนประปราย ก้านช่อดอกยาว 0.5-1.2 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 1.5-3 มม. มีดอกแยกเพศและดอกสมบูรณ์เพศร่วมต้น ดอกเพศผู้ สีเขียวอ่อน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉกรูปกึ่งกลม ยาว 1-1.5 มม. ขอบหยักซี่ฟัน กลีบดอกรูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 2.5-3 มม. ปลายมน โคนงับลง จานฐานดอกคล้ายรูปถ้วย เกสรเพศผู้ยาวประมาณ 3 มม. ติดกับขอบของจานฐานดอก ก้านชูอับเรณูผู้สั้น รูปลิ้มแคบ อับเรณูกลม ปลายมน ดอกเพศเมีย กลีบเลี้ยง กลีบดอกและจานฐานดอกคล้ายกับดอกเพศผู้ เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันยาวประมาณ 1 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปทรงกลม เกลี้ยง มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียสั้น ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 3 แฉก ผลแบบผลแห้งแตก รูปเกือบกลม กว้าง 5-8 มม. ยาว 0.5-1 ซม. แตกเป็น 3 ซีก มี 3-6 เมล็ด สีเหลือง เมล็ดกลมหรือรี สีน้ำตาลแกมแดง แต่ละเมล็ดมีเยื่อหุ้มสีแดง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา เนปาล พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย ออสเตรเลีย นิวคาลิโดเนีย

นิเวศวิทยา พบตามที่ค่อนข้างโล่งในทุกสภาพป่า ที่สูงจากระดับน้ำทะเลได้ถึง 600 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม เป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ภาคเหนือของไทยใช้รากต้มแก้โรคเกี่ยวกับลำไส้ ริดสีดวง ทางอีสานใต้ใบอ่อนใช้ลวกเป็นผักจิ้ม ในชาวใบใช้แก้โรคท้องร่วง บิด ในฟิลิปปินส์ เมล็ดใช้ทำยาพอก แก้อาการโรครุมตัก ในอินเดียสกัดน้ำมันจากเมล็ดใช้ทำยาช่วยขับเหงื่อ

รูกฟ้า

Terminalia alata B. Heyne ex Roth

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กอง คลี้ จะลี้ก เขียก เขือก ฮกฟ้า

ชื่อสามัญ Indian laurel

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษาละตินคำว่า *terminus* แปลว่า สุดท้าย หมายถึง ใบที่ออกเรียงชิดกันเป็นช่อ ใกล้ปลายกิ่ง คำระบุชนิด *alata* แปลว่ามีปีกหรือมีครีบ ซึ่งหมายถึงลักษณะผลของพืชชนิดนี้ที่มีครีบตามยาว

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 ม. เปลือกสีเทาอมดำ แตกเป็นร่องลึกตามยาว ยอด ใบอ่อน ช่อดอกอ่อนมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม มักเรียงชิดกันเป็นกลุ่มใกล้กับปลายกิ่ง ใบรูปขอบขนานถึงรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 6-12 ซม. ยาว 11-18 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนมนและมักเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยงหรือมีขนสั้นหนานุ่มทั้งสองด้าน ผิวด้านล่างมีต่อม 1 คู่ ที่เส้นกลางใบ ใกล้โคนใบ เส้นแขนงใบข้างละ 10-16 เส้น ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. เกลี้ยง ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ยาว 5-12 ซม. ดอกสีขาวถึงเหลืองอมเขียว กลีบเลี้ยงโคนกลีบเชื่อมกันเป็นหลอด ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในมีขนอยู่ ปลายแยกเป็นแฉกรูปสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. รั้งไข่อูปรี่ จานฐานดอกมีขน ผลมีปีก 5 ปีกตามยาว กว้าง 3-5 ซม. ยาว 3.5-6 ซม. ปีกคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยง

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า ไทยและภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ตามท้องนา ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-1,000 ม. ออกดอกพร้อมแตกใบใหม่ระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน เป็นผลเดือนกรกฎาคม-กันยายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ทำเฟอร์นิเจอร์ และด้ามเครื่องมือ

สมอไทย

Terminalia chebula Retz.

ชื่อพ้อง *Terminalia parviflora* Thwaites, *T. tomentella* Kurz

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ มะนัะ ม่าแน้ว สมออัพยา หมากแน้ว

ชื่อสามัญ Myrabolan wood, Chebulic myrabolan, Black myrabolan, Ink nut, Ink nut tree, Indian gall-nut, Gallnut, Medicinal terminalia

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกันกับรูกฟ้า (*Terminalia alata*) ส่วนคำระบุชนิด *chebula* มีที่มาจากคำว่า *Kabul* ซึ่งเป็นชื่อเมืองในอาฟกานิสถาน (Afghanistan)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 25 ม. กิ่งอ่อนสีเหลืองหรือสีเหลืองแกมน้ำตาล มีขนคล้ายไหม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม รูปไข่ถึงรูปไข่แกมรูปใบหอกหรือรูปรีกว้าง กว้าง 5-10 ซม. ยาว 11-18 ซม. ปลายใบมนหรือกลม พบน้อยที่แหลม โคนกลมหรือกึ่งตัด หรือบางครั้งเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบเหนียวคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเป็นเงามัน ผิวด้านล่างมีขนคล้ายไหมถึงขนสั้นหนานุ่ม เมื่อแก่เกือบเกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 5-8 เส้น ก้านใบยาว 1.5-3 ซม. มีขนคล้ายไหม มีต่อมสองต่อมที่ปลายก้านใกล้แผ่นใบ ช่อดอกคล้ายช่อเชิงลด สีขาว ออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง ยาว 5-8.5 ซม. ไม่มีก้านช่อดอกหรือก้านช่อดอกสั้น แกนกลางสั้นและเปราะ มีขนสั้นนุ่ม ใบประดับรูปแถบ ยาว 3.5-4 มม. ปลายแหลม มีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็นแฉกรูปคล้ายสามเหลี่ยม ก้านชูอับเรณูยาว 3-3.5 มม. เกสรตัวผู้ ก้านชูอับเรณูยาว 2-3.5 มม. เกสรตัวเมีย ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปรีหรือเกือบกลม กว้าง 2-2.5 ซม. ยาว 2.5-3.5 ซม. เกสรตัวผู้ มีสันตื้น ๆ ตามยาว เมล็ด 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค พบน้อยทางภาคใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง หรือพบตามทุ่งหญ้า ที่สูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,000 ม.

ประโยชน์ ผลรับประทานได้เป็นยาระบาย แก้ปวดท้อง และเป็นยาบำรุง เนื้อไม้ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ เกรียน และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ผลสุกหลังจากแห้งแล้วใช้ทำสีย้อม

ตะแบกเลือด

Terminalia mucronata Craib & Hutch.

ชื่อพ้อง *T. corticosa* Pierre ex Laness.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ โคะกาง ปราบตำเลีย เปีย เปื่อยบ่ง เปื่อยปี เปื่อยสะแอน มะกาเถื่อน มะเกลือเลือด

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกับรูกฟ้า (*Terminalia alata*) คำระบุชนิด *mucronata* มาจากคำว่า *mucronate* แปลว่าเป็นติ่งหนาม ซึ่งอาจหมายถึงปลายใบของพืชชนิดนี้ที่เป็นติ่งหนาม

ไม้ต้นขนาดกลางถึงใหญ่ สูงได้ถึง 35 ม. เปลือกสีเทาอมน้ำตาลอ่อน เมื่อถูกเปลือกให้ทำปฏิกิริยากับอากาศ จะมีสีแดง กิ่งและช่อดอกอ่อนมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลหนาแน่น เมื่อแก่เกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม มักเรียงชิดติดกันเป็นกลุ่มที่ปลายกิ่ง รูปขอบขนานถึงรูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 6-8 ซม. ยาว 10-12 ซม. ปลายเป็นติ่งหนามหรือเรียวแหลม โคนสอบเรียวหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น เมื่อแก่เกือบเกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 8-14 เส้น ก้านใบยาว 1-2 ซม. มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ปลายก้านใบมีต่อม 1 คู่ ช่อดอกคล้ายช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบ ช่อยาว 10-12 ซม. แกนกลางมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลแดง ใบประดับรูปแถบแกมรูปใบหอก ร่วงง่าย ยาว 1-2 มม. มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ดอกมีขนนุ่ม กลีบเลี้ยงกว้างประมาณ 1.5 มม. ยาวประมาณ 2 มม. เกสรเพศผู้ยาว 3-4 มม. รังไข่รูปรี ยาว 2-3 มม. ก้านเกสรเพศเมียยาว 2-3 มม. จานฐานดอกมีขนหนาแน่น ผลแห้ง มีปีก 2 อัน ผลรวมปีกรูปเกือบกลม กว้าง 2.5-3.5 ซม. ยาว 3-3.5 ซม. ปลายมักเว้า ปีกหนาคล้ายแผ่นหนัง มีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลหนาแน่น เมล็ด 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย และกัมพูชา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 700 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน เป็นผลเดือนมิถุนายน-กันยายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร

ผักกาดกบ

Gynura pseudochina (L.) DC.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ คำโคก ผักกาดตง ผักกาดดิน ผักกาดนกเขา ว่านมหากาฬ ขนาดแห้ง

ชื่อสามัญ China root

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *gyne* แปลว่าเพศเมีย และคำว่า *oura* แปลว่าหาง หมายถึง ยอดเกสรเพศเมียที่มีลักษณะยืดยาวคล้ายหาง ส่วนคำระบุนิต *pseudochina* (false or pseudo Chinese) แปลว่าไม่ใช่จีนที่แท้จริง ซึ่งอาจหมายถึงแหล่งที่พบพืชชนิดนี้เป็นครั้งแรก เช่น เกาะต่าง ๆ ในทะเล ทางภาคใต้ของจีน

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นเป็นเหลี่ยม มักตั้งตรง ใบเดี่ยว เรียงเวียน มักเรียงชิดกันเป็นกลุ่มที่โคนลำต้น ใบรูปช้อนแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-5 ซม. ยาว 6-15 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนสอบเรียว ขอบใบหยักซี่ฟันห่าง หยักมน หรือหยักลึก แผ่นใบหนา อวบน้ำ ผิวใบทั้งสองด้านมีขนประปรายหรือเกือบเกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 10-12 เส้น ก้านใบสั้นหรือไม่มีก้านใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่นแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาวได้ถึง 0.5 ม. ก้านช่อกระจุกแน่น ยาว 0.5-3 ซม. ทั้งก้านช่อดอกและก้านช่อกระจุกแน่นมีขนสีขาวหนาแน่น วงใบประดับวงใน 10-15 ใบ รูปใบหอก ยาว 10-12 มม. ปลายแหลม มีขนประปรายหรือเกือบเกลี้ยงตรงกลางใบ วงใบประดับวงนอกยาว 1-4 มม. ฐานดอกแบน กลีบดอกรูปหลอด สีเหลือง ยาว 10-12 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ปลายแฉกด้านหลังมีปุ่มเล็ก เกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูปลายมน รังไข่รูปทรงกระบอก เกือบกลม ผลแบบผลแห้งเมล็ดล่อน รูปแถบ สีน้ำตาล ยาวประมาณ 2.5 มม. แพบัพัสยาวประมาณ 8 มม. ร่วงง่าย

ประเทศไทย พบทั่วประเทศ

การกระจายพันธุ์ อาฟริกาและเอเชียเขตร้อน

นิเวศวิทยา พบตามที่โล่งในป่าผลัดใบ ทุ่งหญ้า หรือชายป่าดิบ ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ ในประเทศแถบอินโดจีน ใบใช้พอกลดอาการบวมของผิวหนัง พอกฝี พอกถอนพิษ อาการปวด แสบปวดร้อน เหง้าใช้กินรักษาพิษไข้ กระสับกระส่าย ในชวา รากใช้เมื่อระบบหมุนเวียนโลหิตไม่ปกติ

คำรอก

Ellipanthus tomentosus Kurz var. *tomentosus*

ชื่อพ้อง *Ellipanthus cinereus* Pierre, *E. subrufus* Pierre

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะโรงแดง จันนกกต ช้างน้ำว ตานกกตน้อย ประดงเลือด หมาตายทากลาก ทำพาน อุ้นซีไก่

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *ellipes* แปลว่าไม่มีหรือขาด และคำว่า *anthos* แปลว่าดอก รวมความแปลว่าไม่มีดอก ความหมายไม่ทราบแน่ชัดแต่อาจหมายถึงพืชในสกุลนี้ที่มีดอกเล็กมาก จนดูคล้ายไม่มีดอกก็ได้ ส่วนคำระบุชนิด *tomentosus* แปลว่ามีขนสั้นหนานุ่ม ซึ่งอาจหมายถึงส่วนของดอก เช่นกลีบเลี้ยงที่มีขนสั้นหนานุ่ม

ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูงได้ถึง 30 ม. ใบหนึ่งใบย่อย เรียงเวียน รูปรีถึงรูปใบหอก กว้าง 3.5-8 ซม. ยาว 8-18 ซม. ปลายใบมนถึงเรียวแหลม โคนสอบถึงกลม ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนมีขนตามเส้นกลางใบ ผิวด้านล่างมีขนสั้นหนานุ่มทั่วไป หนาแน่นตามเส้นใบ เส้นแขนงใบข้างละ 6-10 เส้น ปลายจรดกันใกล้ขอบใบ ก้านใบยาว 0.8-1.5 ซม. ปลายก้านใบมีข้อ ช่อดอกแบบช่อกระจุกกลมถึงช่อกระจุก ดอกจำนวนมาก มีขนยาวห่าง หนาแน่น ดอกส่วนมากสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ ปลายหุบหรือแหลม กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 2 มม. ด้านนอกมีขนยาวห่าง ด้านในเกลี้ยง กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวหรือสีครีม กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 4 มม. ด้านนอกมีขนยาวห่าง ด้านในมีขนสั้นหนานุ่ม เกสรเพศผู้และเกสรเพศผู้ที่เป็นหมันเกลี้ยง ยกเว้นที่โคน รังไข่ อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่ เบี้ยว มีขน ยอดเกสรเพศเมียปลายแยกเป็น 2 แฉก ผลแตกแนวเดียว ยาว 2-4 ซม. มีขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่น มีก้านผลสั้น เมล็ด 1 เมล็ด สีดำเป็นมัน รูปไข่หรือรี ยาว 1-2 ซม. มีเยื่อหุ้มเมล็ดสีส้มแดง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าผลัดใบ ชายป่าดิบ ป่าพรุ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 800 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม เป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องมือการเกษตร กิ่งและลำต้นช่วยเรียกน้ำย่อย ป้องกันอาการท้องอืด รักษาอาการบิบเกร็งของช่องท้อง ผสมพืชอื่นแก้หอบหืด เปลือกและเนื้อไม้ต้มสกัดใช้รักษาการทำงานที่ผิดปกติของไต

เถาฟ้าระงับ

Argyreia breviscapa (Kerr) Ooststr.ชื่อพ้อง *Lettsomia breviscapa* Kerr

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เถาระงับฟ้า

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *argyreios* แปลว่าคล้ายเงิน หรือคำว่า *argyros* แปลว่าเงิน หมายถึงผิวด้านล่างของแผ่นใบที่มีสีเงิน ส่วนคำระบุชนิด *breviscapa* แปลว่ามีก้านสั้น ซึ่งหมายถึงดอกที่ไม่มีก้านดอก

ไม้ล้มลุก เลื้อยพันหรือทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน ลำต้นมีขนสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ รูปไข่แกมรูปใบหอก หรือรูปใบหอก กว้าง 2.5-4.5 ซม. ยาว 4.5-8 ซม. ปลายแหลม พบบ้างที่ปลายเว้าต้น โคนมนหรือสอบ หรือรูปหัวใจ ขอบเป็นคลื่นเล็กน้อย มีขนหนาแน่น แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ มีขนสาสน้ำตาลหนาแน่นทั้งสองด้าน บริเวณโคนขนขยายออกเป็นต่อมเล็ก ๆ เส้นแขนงใบข้างละ 7-12 เส้น ก้านใบยาว 0.5-4.5 ซม. มีขนหนาแน่น ช่อดอกคล้ายช่อซี่ร่ม ออกที่ซอกใบ ดอกในช่อจำนวนมาก บานครั้งละ 1-3 ดอก ใบประดับรูปไข่ 4 ใบ หุ้มช่อดอกไว้ กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาวประมาณ 2.5 ซม. ติดทน ด้านนอกมีขน ใบประดับย่อยรูปใบหอก กว้าง 0.8-1 ซม. ยาวประมาณ 1.5 ซม. ดอกสีขาว ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยงรูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 0.3-0.5 ซม. ยาวประมาณ 1 ซม. กลีบดอกรูปประฆังแคบ ยาวประมาณ 5 ซม. เกสรเพศผู้ติดที่ใกล้โคนหลอดกลีบดอก ยาวไม่พ้นปากหลอด รังไข่ อยู่เหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2 เม็ด จานฐานดอกรูปวงแหวน ผลแบบมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด เมื่อแก่จะหลุดออกจากกลีบเลี้ยง เมล็ดกลม ผิวเรียบ

ประเทศไทย ภาคเหนือ: นครสวรรค์; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เลย สกลนคร; ภาคตะวันออก: ชัยภูมิ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ เป็นพืชถิ่นเดียวของไทย (endemic)

นิเวศวิทยา พบในป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-300 ม. ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม ติดผลระหว่างกันยายน-พฤศจิกายน

ประโยชน์ ดอกสวย ปลูกเป็นไม้ประดับได้

พุ่มวงสยาม

Argyreia siamensis (Craib) Staples

ชื่อพ้อง *Ipomoea siamensis* Craib

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกันกับเถาฟ้าระงับ (*Argyreia breviscapa*) ส่วนคำระบุชนิด *siamensis* มาจากคำว่าสยาม คือประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งที่เก็บตัวอย่างต้นแบบ

ไม้ล้มลุก ลำต้นทอดเลื้อยไปตามพื้นดิน หรือบางครั้งเลื้อยพันตามต้นไม้นขนาดเล็ก มีขนแข็งปกคลุมทั่วต้น ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปหัวใจ ยาว 3-9 ซม. กว้าง 2-8 ซม. ปลายแหลม โคนรูปหัวใจลึก ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวทั้งสองด้านมีขนค่อนข้างยาวแนบชิดแผ่นใบ กลี้ยงถึงมีขนหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 4-7 เส้น ก้านใบเรียวยาว ยาว 1-5 ซม. มีขนแข็งปกคลุม ข้อดอกแบบข้อกระดูก ออกที่ซอกใบ มีดอกย่อย 1-3 ดอก ก้านดอกยาว 1-2 ซม. มีขนแข็งปกคลุมหนาแน่น ใบประดับขนาดเล็ก รูปแถบหรือรูปเส้นด้าย ยาว 2-3 มม. ผิวมีขนแข็งหนาแน่น กลีบเลี้ยงรูปใบหอกหรือรูปไข่กึ่งรูปใบหอก ขนาดกลีบเท่า ๆ กัน กว้างประมาณ 2 มม. ยาว 1-1.5 ซม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขนหยาบหนาแน่น กลีบดอกรูปกรวยหรือรูปประฆัง สีม่วงอ่อน ดอกยาว 4-6 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกประมาณ 1.5 ซม. ปลายแยกเป็นแฉก หลอดกลีบดอกสีจางกว่าแฉกจนถึงสีขาว ผิวกลีบด้านนอกบริเวณแถบกึ่งกลางแฉกมีขนหยาบหนาแน่น เกสรเพศผู้เชื่อมติดกับกลีบดอกบริเวณด้านในใกล้ฐานของหลอดดอก ก้านชูอับเรณูยาวประมาณ 1.5 ซม. ริงไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ 2.5 ซม. ยอดเกสรเพศเมียรูปทรงกลม 2 อันติดกัน ผลแบบมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด เมล็ดกลม

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ เป็นพืชถิ่นเดียวของไทย (endemic)

นิเวศวิทยา พบตามที่ค่อนข้างโล่งในป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 50-1,000 ม. ออกดอกระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ ดอกสวย ปลูกเป็นไม้ประดับได้

ชุ่มกระต่าย

Blinkworthia lycioides Choisy

ชื่อพ้อง

Convolvulus lycioides Wall.

ที่มา

ชื่อสกุลมีที่มาจากชื่อของผู้เก็บพรรณไม้ Robert Blinkworth ซึ่งเก็บพรรณไม้ให้ Nathaniel Wallich นักพฤกษศาสตร์ชาวเดนมาร์ก อดีตหัวหน้าสวนพฤกษศาสตร์กัลกัตตา อินเดีย ส่วนคำระบุนิต *lycioides* หมายความว่าพืชชนิดนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับพืชในสกุล *Lycium* ซึ่งอยู่ในวงศ์มะเขือ (Solanaceae)

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูง 30-120 ซม. ลำต้นมีขนสีขาวยาว ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปแถบแกมรูปขอบขนาน กว้าง 7-12 มม. ยาว 1.2-3.5 ซม. ปลายมนและมีติ่ง โคนมนหรือกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวใบด้านบนมีขนประปรายหรือเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสีขาวยาวหนาแน่น เส้นแขนงใบไม่ชัดเจน ก้านใบยาว 2-3 มม. มีขนหยาบแข็ง ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ก้านดอกยาว 4-6 มม. มีขน ใบประดับย่อย มี 3-4 ใบ รูปรี กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 4 มม. ดอกสีขาวหรือครีม กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปเกือบกลม กว้าง 5-7 มม. ยาว 8-9 ซม. ผิวเกลี้ยงเป็นมัน กลีบดอกโคนกลีบเชื่อมกันเป็นหลอดรูปทรงกระบอก ยาว 2-2.5 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. ปลายม้วนพับมาด้านนอก โคนสอบ เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดบนหลอดกลีบดอกที่โคนหลอด ก้านชูอับเรณูยาว 8-10 มม. โคนขยายใหญ่และมีขนประปราย อับเรณูรูปรี ยาว 2-2.5 มม. จานฐานดอกรูปวงแหวน รั้งไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปกรวย เกลี้ยง มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีอวูล 2 เม็ด ยอดเกสรเพศเมียเป็น 2 แฉก ผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด มีกลีบเลี้ยงติดทนหุ้ม เมล็ด 2-4 เมล็ด เกลี้ยง

ประเทศไทย

ภาคเหนือ: เชียงใหม่ ลำปาง; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี อุทัยธานี

การกระจายพันธุ์

พม่า ไทย

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-500 ม. ออกดอกระหว่างเดือนสิงหาคม-กันยายน

ประโยชน์

ปลูกเป็นไม้ประดับได้

ผักข้าว

Momordica cochinchinensis (Lour.) Spreng.

- ชื่อพ้อง** *Muricia cochinchinensis* Lour., *Momordica macrophylla* Gage
- ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ** ชี้กาเครือ ผักข้าว
- ชื่อสามัญ** Spiny bitter cucumber, Cochinchina gourd, Cochinchina balsam pear, Cochinchina balsam apple
- ที่มา** ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษาละตินคำว่า *mordeo*, *momordi*, *morsum*, *mordere* แปลว่า รอยกัด หมายถึงเมล็ดของผักข้าวที่เป็นรอยหยักลักษณะเหมือนรอยถูกกัด ส่วนคำระบุชนิด *cochinchinensis* หมายถึงภาคใต้ของเวียดนาม
- ไม้เลื้อยอายุหลายปี ลำต้นหนา เกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงเวียน ไม่มีแฉกหรือเป็นแฉกรูปฝ่ามือ 3-5 แฉก รูปไข่หรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 10-15 ซม. ปลายแฉกแหลม โคนเว้ารูปหัวใจ ขอบเรียบหรือกึ่งหยักซี่ฟัน ก้านใบยาว 2.8-5.5 ซม. มีต่อม 2-5 ต่อมาตามก้านใบและโคนใบ ดอกแยกเพศต่างต้น ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกระจุกที่ซอกใบ ยาว 6-8 ซม. กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวถึงเหลืองอ่อน สามกลีบในมีสีดำบริเวณโคนดอกด้านใน ดอกเพศผู้ก้านดอกยาว 5-15 ซม. ใบประดับรูปไข่หรือเกือบกลม กว้าง 2.5-5 ซม. ยาว 2.8-3.2 ซม. ผิวด้านในมีขน ก้านดอกยาว 3-10 มม. กลีบเลี้ยงรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-6 มม. ยาว 1-1.5 ซม. หนาค้ำยแผ่นหนัง เกลี้ยงหรือมีขนสากประปราย กลีบดอกรูปรีแกมรูปขอบขนาน ยาว 4-5 ซม. มีเส้นตามยาวชัดเจน ดอกเพศเมียก้านดอกยาว 3-10 ซม. ใบประดับรูปรี กลีบเลี้ยงรูปแถบแกมรูปขอบขนาน ยาว 5-10 มม. กลีบดอกเหมือนดอกเพศผู้ ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปรีแกมรูปขอบขนาน ยาว 1-1.5 ซม. ผิวมีตุ่มขรุขระ ผลรูปไข่ รี หรือกลม กว้าง 5-8 ซม. ยาว 6-12 ซม. สีเหลือง เมื่อแก่จะเปลี่ยนเป็นสีแดง ผิวเป็นหนาม เมล็ดแบน กลมหรือรี มีจำนวนมาก
- ประเทศไทย** ภาคเหนือ: เชียงใหม่ ตาก; ภาคตะวันออกเฉียงใต้: กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี; ภาคใต้: กระบี่ ภูเก็ต สงขลา นราธิวาส
- การกระจายพันธุ์** ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย
- นิเวศวิทยา** พบตามที่รกร้างหรือชายป่า ตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงที่สูงประมาณ 1,000 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน
- ประโยชน์** ผลอ่อน ใบอ่อน และดอกใช้รับประทานเป็นผัก เมล็ดมีน้ำมันใช้ทาเทียนไขให้ความสว่างในแถบอินโดจีน และใช้เป็นน้ำมันขัดเงา รากทำให้เกิดฟองในน้ำใช้แทนสบู่และใช้ฆ่าเหา ชาวเวียดนามใช้เอื้อหุ้มเมล็ดเพื่อให้สีแก่ข้าวเหนียวที่นำไปนึ่ง เมล็ด ชาวบ้านใช้ทำยารักษาโรคทั่วไป เช่น หูด ฝีหนอง และแผลพุพอง

เหียง

Dipterocarpus obtusifolius Teijsm. ex Miq.

ชื่อพ้อง *D. punctulatus* Pierre

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กุง เกาะสะเตียง คร้าต ตะแบง ตาด ยางเหียง สะแบง เหียงพลวง เหียงโยน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *dipteros* แปลว่าสองปีก และคำว่า *karpos* แปลว่าผล หมายถึงผลของพืชสกุลนี้ที่มีปีกยาวสองปีก คำระบุนิคม *obtusifolius* แปลว่าใบมน หมายถึงใบของพืชชนิดนี้ที่มีปลายใบหรือโคนใบมน

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดเล็ก ผลัดใบ สูงได้ถึง 30 ม. เปลือกสีน้ำตาลอมเทา แตกเป็นร่องลึกตามยาว ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ กว้าง 8-18 ซม. ยาว 10-25 ซม. ปลายมน โคนมนหรือรูปหัวใจตื้น ขอบหยักมน แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนสีเขียวเข้ม ผิวด้านล่างสีเขียวอ่อน มีขนหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 10-15 เส้น ก้านใบยาว 2.5-5 ซม. มีขนหนาแน่น ใบอ่อนพับจีบชัดเจนตามแนวเส้นแขนงใบ หูใบหุ้มใบอ่อนรูปแถบกว้าง ปลายมน ผิวด้านบนนอกมีขนสั้นหนานุ่ม ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ก้านช่อดอกยาว 2-5 ซม. ก้านดอกย่อยมีตั้งแต่สั้นมากจนยาวได้ถึง 1 ซม. ใบประดับที่ก้านดอกย่อยรูปใบหอกหรือรูปแถบ กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ยาว 1-1.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีสองขนาด แฉกยาว 2 แฉก กว้าง 2-3 มม. ยาว 1-1.2 ซม. แฉกสั้น 3 แฉก กว้างประมาณ 3 มม. ยาว 4-5 มม. กลีบดอกรูปกรวย สีชมพู โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 กลีบและบิดเป็นรูปกังหัน เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 4-5 ซม. ขนาดกลีบ กว้าง 0.5-1 ซม. ยาว 4.8-5 ซม. ผิวด้านบนนอกมีขนสั้นรูปดาวปกคลุม เกสรเพศผู้ประมาณ 30 อัน อับเรณูรูปหัวลูกศร ฝังอยู่เหนือวงกลีบ มีขน มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีอวูล 2 เม็ด ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-2.5 ซม. ปีกที่พัฒนามาจากกลีบเลี้ยง 5 ปีก ปีกยาว 2 ปีก กว้าง 2.5-3 ซม. ยาว 9-12.5 ซม. มีเส้นตามยาว 3 เส้น ปีกสั้น 3 ปีก ยาว 1-1.5 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าสน หรือป่าชายหาด ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มีนาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องมือทางการเกษตร

เต็ง

Shorea obtusa Wall. ex Blume

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ แงะ จิก ชันตก เต็งขาว เน่าโน ประเจ็ก

ชื่อสามัญ Burmese sal, Siamese sal, Thitya

ที่มา ชื่อสกุลตั้งเพื่อเป็นเกียรติแก่ Sir John Shore Teignmouth คหบดีชาวอังกฤษ ผู้ซึ่งเคยปฏิบัติ
งานในอินเดียในศตวรรษที่ 17 คำระบุชนิด *obtusa* แปลว่ามน หมายถึงใบที่มีปลายใบและโคน
ใบมน

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 15-30 ม. เปลือกแตกเป็นสะเก็ดหนา สีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูป
ขอบขนานหรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-7 ซม. ยาว 5-15 ซม. ปลายใบมนหรือแหลม โคนใบมน ตัด หรือรูป
หัวใจต้น ขอบใบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหน้าคล้ายแผ่นหนัง ใบอ่อนมีขนทั้งสองด้าน ใบแก่เกลี้ยง เส้น
แขนงใบข้างละ 10-18 เส้น ก้านใบยาว 1-2 ซม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบ ดอกสีขาวแกมเหลือง กลิ่น
หอม ก้านดอกย่อยสั้นหรือไม่มี กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 1.5 มม. ยาวประมาณ 2 มม. กลีบ
ดอก 5 กลีบ รูปใบหอก กว้าง 2-3 มม. ยาวประมาณ 1.5 ซม. ปลายกลีบบิดเป็นรูปกั้งหัน ผิวด้านนอกมีขน เกสร
เพศผู้ขนาดเล็ก จำนวนมาก ปลายอับเรณูมีรยางค์เป็นขนสั้น ๆ ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2
เม็ด ก้านเกสรเพศเมียเกลี้ยง ยอดเกสรเพศเมียเป็น 3 พู ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่ กว้าง 6-8 มม. ยาว 1.2-1.5
ซม. ปีกที่พัฒนามาจากกลีบเลี้ยงรูปใบหอกกลับหรือรูปช้อน ปีกยาว 3 ปีก กว้างประมาณ 1 ซม. ยาว 4.5-6 ซม. ปีก
สั้น 2 ปีก กว้าง 3-4 มม. ยาว 2.5-4.5 ซม. ทุกปีกมีเส้นตามยาวหลายเส้น เมล็ดมีกัมมี 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค พบน้อยทางภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย และภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบทั่วไปในป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังผสมก่อและสน ที่สูงจากระดับน้ำทะเลได้ถึง 1,300 ม. ออกดอก
และเป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ เนื้อไม้แข็ง ใช้สร้างบ้าน ทำเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ทางการเกษตรต่าง ๆ

รัง

Shorea siamensis Miq.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เปา เปาดอกแดง เรียง เรียงพนม ลักบัว ฮัง

ชื่อพ้อง *Pentacme suavis* A. DC. , *P. siamensis* (Miq.) Kurz, *P. malayana* King

ที่มา ชื่อสกุล *Shorea* มีที่มาเช่นเดียวกับเต็ง (*Shorea obtusa*) คำระบุชนิด *siamensis* หมายถึง สยามหรือประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่งเก็บพันธุ์ไม้ต้นแบบ

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 25 ม. เปลือกสีเทาหรือน้ำตาลอมเทา แตกเป็นร่องตามยาว ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กว้างถึงรูปขอบขนาน กว้าง 10-12.5 ซม. ยาว 10-18 ซม. ปลายเรียวแหลมหรือมน โคนรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงหนาคคล้ายแผ่นหนัง เกือบ เส้นแขนงใบข้างละ 10-16 เส้น ชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบ ยาว 2.5-3.5 มม. หูใบรูปไข่แกมรูปเคียว กว้างประมาณ 7 มม. ยาว 1.5-1.8 ซม. ร่วงง่าย ช่อดอกแบบช่อ แยกแขนง ยาวได้ถึง 15 ซม. ออกที่ซอกใบ เหนือรอยแผลใบ หรือออกที่ปลายกิ่ง ดอกตูมรูปไข่หรือรูปรีขนาดใหญ่ กว้างประมาณ 5 มม. ยาวประมาณ 1.5 ซม. ดอกสีเหลือง กลิ่นหอม กลีบเลี้ยงรูปไข่แกมรูปใบหอก กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 5 มม. ปลายเรียวแหลม ผิวด้านนอกมีขน กลีบดอกรูปไข่หรือรีกว้าง กว้างประมาณ 1 ซม. ยาว ประมาณ 1.5 ซม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกเกลี้ยงหรือมีขนประปราย เกสรเพศผู้ 15 อัน ก้านชูอับเรณูรูปแถบกว้าง อับเรณูรูปแถบ ปลายมีรยางค์แหลม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่ เกือบ มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 2 เม็ด ก้านเกสร เพศเมียรูปเส้นด้าย ยอดเกสรเพศเมียเป็น 3 พู ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่ กว้างประมาณ 1 ซม. ยาว 1.5-2 ซม. ปีกที่พัฒนามาจากกลีบเลี้ยง 5 ปีกรูปช้อน มีเส้นตามยาวชัดเจน ปีกยาว 3 ปีก กว้าง 4-9 ซม. ยาวได้ถึง 12 ซม. ปีกสั้น 2 ปีก กว้างประมาณ 5 มม. ยาวประมาณ 6.5 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังผสมก่อและสน เขาหินปูน ตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงที่สูงประมาณ 1,300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน ออกดอกหลังใบร่วงแล้วพร้อมแตกใบใหม่

ประโยชน์ เนื้อไม้มีความแข็งแรง ใช้สร้างบ้านเรือน เครื่องใช้หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้กลางแจ้ง

ดับเต่าตัน

Diospyros ehretioides Wall. ex G. Don

ชื่อพ้อง *D. harmandii* Lecomte, *D. putii* H. R. Fletcher

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ขึ้นขวาง ดับเต่าหลวง มะโกป๋า มะไฟผี มะมั่ง มาเมียง เรือนขวาง ลิ่นขวาง เชื้อนขวาง แสดขวาง

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *dios* แปลว่าเทพเจ้า และคำว่า *pyros* แปลว่าอาหาร แปลรวมความว่าอาหารของเทพเจ้า หมายถึงพืชสกุลนี้ที่มีผลกินได้ ส่วนคำระบุชนิด *ehretioides* แปลว่าลักษณะคล้ายพืชในสกุล *Ehretia* ในวงศ์ Boraginaceae

ไม้ต้นผลัดใบขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 20 ม. ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ รี หรือกลม ปลายใบกลม หรือมน โคนกลม ตัด หรือสอบ ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย กว้าง 8.5-16 ซม. ยาว 18-27 ซม. แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหรือเกือบเกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 6-12 เส้น เป็นร่องทางด้านบน ก้านใบยาว 1.2-1.5 ซม. มีขนสั้นนุ่มหรือเกือบเกลี้ยง ดอกแยกเพศต่างต้น ช่อดอกออกเหน่อรอยแผ่ใบตามกิ่งหรือออกตามซอกใบ ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก ก้านดอกย่อยยาว 2.5-3 มม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงรูปประฆัง ยาว 2-3 มม. โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉก ผิวด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในเกลี้ยง กลีบดอกรูปคนโท ยาว 3-5 มม. โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉก ผิวด้านนอกมีขนประปราย ด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้ 20-30 อัน เกลี้ยง รังไข่ที่ไม่เจริญมีขนยาวห่อ ดอกเพศเมียเป็นดอกเดี่ยวหรือออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก ก้านดอกย่อยยาวประมาณ 1 มม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงรูปประฆัง ปลายแยกเป็น 4 แฉก พบบ้างที่เป็น 5 แฉก ผิวด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในเกลี้ยง กลีบดอกเหมือนกลีบดอกเพศผู้ รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่ มีขนหนาแน่น มี 6 ช่อง ก้านยอดเกสรเพศเมียมีขนหนาแน่น ไม่พบเกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปกลมหรือรูปไข่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2 ซม. เมื่ออ่อนมีขนสั้นนุ่ม เมื่อแก่เกลี้ยงหรือเกือบเกลี้ยง กลีบเลี้ยงติดทนมีแฉกรูปขอบขนาน ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในเกลี้ยง ก้านผลยาวประมาณ 1 ซม. มีขน

ประเทศไทย พบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย และกัมพูชา

นิเวศวิทยา พบในป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-500 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม เป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-สิงหาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ขนาดเล็ก ผลใช้เป็นยาเบื่อปลา

ตะโกนา

Diospyros rhodocalyx Kurz

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ โก นมงัว ไฟผี มะโก มะถ่าน

ชื่อสามัญ Black-barked ebony

ที่มา ชื่อสกุล *Diospyros* มีที่มาเช่นเดียวกับทับเต่าตัน (*Diospyros ehretioides*) ส่วนคำระบุชนิด *rhodocalyx* แปลว่ากลีบเลี้ยงสีแดง

ไม้ต้นขนาดเล็ก ไม่ผลัดใบ สูงได้ถึง 15 ม. เปลือกต้นสีดำ ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับ สีเหลืองเข้มขาวหลามตัด หรือรูปไข่ กว้าง 2.5-6.5 ซม. ยาว 3.5-10 ซม. ปลายใบแหลม กลม ตัด หรือเว้ามุม โคนรูปกลมหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบบาง คล้ายกระดาษถึงกึ่งหน้าคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มในใบอ่อน เกือบเกลี้ยงเมื่อแก่ เส้นแขนงใบข้างละ 4-8 เส้น ชัดเจนทางด้านล่าง เส้นใบย่อยชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 4-5 มม. มีขนสั้นนุ่ม เมื่อแก่เกือบเกลี้ยง ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อแบบช่อกระจุก ก้านดอกย่อยยาว 1-2 มม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงรูปประฆัง ยาวประมาณ 3 มม. ปลายแยกเป็น 4 แฉก ผิวด้านบนมีขนสั้นนุ่ม ด้านในมีขนคล้ายไหม กลีบดอกรูปไข่หรือรูปคนโท ยาวประมาณ 1 ซม. ปลายแยกเป็น 4 แฉก ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้ 14-16 อัน มีขนคล้ายไหม รังไข่ที่ไม่เจริญมีขนสั้นนุ่ม ดอกเพศเมียเป็นดอกเดี่ยว ก้านดอกย่อยยาว 2-3 มม. มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงรูปประฆัง ยาว 4-6 มม. ปลายแยกเป็น 4 แฉก รูปสามเหลี่ยม มีขนกำมะหยี่ทั้งสองด้าน กลีบดอกเหมือนกลีบดอกเพศผู้แต่มีขนาดใหญ่กว่า เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 8-10 อัน มีขนคล้ายไหม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่ มีขนหนาแน่น มี 4 ช่อง ก้านเกสรเพศเมียมีขนคล้ายไหม ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 ซม. มีขนกำมะหยี่เมื่อแก่เกือบเกลี้ยง กลีบเลี้ยงติดทนมีแฉกกลม ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในมีขนกำมะหยี่ แฉกพับจับและเป็นคลื่นเล็กน้อย มีเส้นร่างแหชัดเจน ก้านผลยาว 2-5 มม.

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย และภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามป่าผลัดใบและป่าละเมาะ หัวไร่ปลายนา ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 300 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน เป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ ผลสุกรับประทานได้ เปลือกและเนื้อไม้ เป็นยาบำรุง แก้ไข้ ผลแก้อาการคลื่นไส้ แก้ท้องร่วง และป้องกันอาการอักเสบ ใช้ภายนอกรักษาแผลติดเชื้อ ผิพอง เปลือกผลอย่างช่วยขับปัสสาวะ และระดูขาว ต้นขนาดเล็กใช้ทำไม้ตัดประดับ

ไทรทอง

Erythroxylum cuneatum (Miq.) Kurz

ชื่อพ้อง *Urostigma cuneatum* Miq., *Erythroxylum burmanicum* Griff., *E. sumatranum* Miq.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ แก่นแดง เข็ดมูล เจตมูล ตำนฮ้วนหด พิกุลทอง

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *erythros* แปลว่าสีแดง และคำว่า *xylon* แปลว่าไม้ หมายถึง พืชในสกุลนี้บางชนิดที่มีเนื้อไม้สีแดง ส่วนคำระบุนิยิต *cuneatum* แปลว่าสอบหรือรูปสามเหลี่ยม ซึ่ง อาจหมายถึงใบที่มีโคนใบสอบ

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่หรือไม้พุ่ม สูงได้ถึง 30 ม. เปลือกสีเทา หรือเทาอมน้ำตาล เป็นร่องตามยาว เปลือกในสีเหลืองแกมน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับ รูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 2-4 ซม. ยาว 5-10 ซม. ปลายใบเรียวแหลม กลม หรือเว้าตื้น โคนใบสอบหรือสอบเรียว ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ด้านบนสีเขียว ถึงสีเขียวอมน้ำตาลเป็นมัน ด้านล่างสีเขียวอ่อน เส้นกลางใบเป็นร่องทางด้านบน เส้นแขนงใบละเอียด จำนวนมาก เรียงชิดเกือบขนานกัน ก้านใบยาว 3-5 มม. หูใบรูปสามเหลี่ยมถึงรูปใบหอก ยาว 5-7 มม. ดอกออกเป็นกระจุกตาม ซอกใบ 1-8 ดอก กลิ่นหอมอ่อน ๆ ใบประดับย่อยรูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 1 มม. ก้านดอกยาว 4-10 มม. กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 2-3 มม. ปลายแยกเป็นแฉกรูปสามเหลี่ยม 5 แฉก ยาวประมาณ 1 มม. ปลาย เรียวแหลม กลีบดอก 5 กลีบ แยกจากกัน สีขาวหรือขาวอมเขียว รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 1.5-2 มม. ยาว 3-4 มม. หนือโคนกลีบด้านในมีเกล็ด เกสรเพศผู้ 10 อัน โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 3 ช่อง แต่ละช่อง มีออวูล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกึ่งขอบขนาน กว้าง 3-5 มม. ยาว 8-10 มม. ด้านหน้าตัดคล้ายรูปสามเหลี่ยม ผลสุกสีแดง เป็นมัน เมล็ดแบนโค้ง กว้าง 1-2 มม. ยาว 5-10 มม.

ประเทศไทย พบทั่วทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าชายหาด ป่าดิบแล้งใกล้ชายทะเล ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึง ประมาณ 900 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ ภาคนือใช้ทั้งต้นและรากแห้ง ต้มแก้ซาง ใบนนำมาตำใช้วางบนหน้าผากหลังจากแท้งบุตร ใบบใช้เป็นยาเบื่อปลาในประเทศฟิลิปปินส์ ต้นปลูกเป็นไม้ประดับ

เม่าไชปลา

Antidesma ghaesembilla Gaertn.

ชื่อพ้อง *Antidesma pubescens* Roxb. , *A. paniculatum* Willd. , *A. vestitum* Presl.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ขะเม่าผา มะเม่า มะเม่าข้าวเบา มังเม่า เม่าทุ่ง

ชื่อสามัญ Black currant tree, Wild black berry

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *anti* แปลว่าต่อต้าน และคำว่า *desma, desmos* แปลว่าแถบ หรือสายคาดหมวก แต่ถูกใช้โดยนักพฤกษศาสตร์ ชื่อ Johannes Burman ในความหมายว่ามีพิษ แปรรวมความได้ว่าพืชสกุลนี้ใช้ต้านพิษงูได้ ส่วนคำระบุชนิด *ghaesembilla* มาจากชื่อพื้นเมืองที่ใช้เรียกในชวา

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 20 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปขอบขนาน รูปไข่หรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-4.5 ซม. ยาว 4-6 ซม. ปลายมน กลม หรือแหลม โคนกลมถึงรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหน้าคล้ายแผ่นหนัง มีขนสั้นนุ่มถึงเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 5-8 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแหชัดเจน ก้านใบยาว 4-7 มม. มีขนประปรายถึงหนาแน่น หูใบรูปลิ้มแคบ ยาว 4-6 มม. ร่วงง่าย ดอกแยกเพศต่างต้น ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง ออกที่ซอกใบ ดอกเพศผู้ช่อดอกยาว 4-6 ซม. แกนช่อมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลแดง ใบประดับรูปใบหอก ยาวประมาณ 1 มม. มีขนสั้นนุ่ม ดอกเพศผู้ยาว 2-3 มม. ไม่มีก้าน กลีบเลี้ยง 4-6 กลีบ แยกจากกัน รูปคล้ายสามเหลี่ยมถึงรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายแหลมถึงมน ผิวด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้ 4-6 อัน ยาวประมาณ 2 มม. เกสรเพศเมียที่เป็นหมันรูปกรวยกลับ มีขนสั้นนุ่ม ดอกเพศเมียช่อดอกยาว 2-3 ซม. แกนช่อมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลแดง ใบประดับรูปใบหอก ยาวประมาณ 1 มม. มีขนสั้นนุ่ม ดอกเพศเมียยาว 1.5-2 มม. ก้านดอกย่อยยาวได้ถึง 1 มม. กลีบเลี้ยง 5-6 กลีบ แยกจากกัน รูปคล้ายสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 1 มม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ด้านในเกลี้ยง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่หรือกลม มีขนสั้นนุ่ม มี 1 ช่อง มีออวูล 2 เม็ด ยอดเกสรเพศเมียเป็น 3 แฉก ช่อผลยาว 4-7 ซม. ผลคล้ายผลฝรั่งชั้นในแข็ง รูปกลมหรือรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 2.5-4 มม. เมล็ดขนาดเล็กลง 1-2 เมล็ด

ประเทศไทย พบทั่วประเทศ

การกระจายพันธุ์ พบตั้งแต่อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย ไปจนถึงตอนเหนือออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามทุ่งหญ้า ป่าละเมาะ ป่าบุงป่าทาม ที่ลุ่มน้ำขัง ขอบป่าชายเลน ชายฝั่งทะเล ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,300 ม.

ประโยชน์ ใบอ่อนและผลดิบใช้ปรุงแต่งรสเปรี้ยวในอาหาร ผลสุกรักประทานได้ ผลใช้ทำยาพอก เช่น แก้อาการปวดหัว รังแค ช่องท้องบวม ใช้ผสมกับน้ำอาบแก้อาการไข้

โลด

Aporosa villosa (Wall. ex Lindl.) Baill.

ชื่อพ้อง *Scepa villosa* Wall. ex Lindl.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กรม ต่าง แต่งพง ตีนครีน ประดงข้อ พลิง เหมือนดควาย เหมือนดตบ เหมือนดโลด เหมือนดหลวง

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *aporos, aporia* แปลว่ายาก ไม่สามารถตัดสินใจได้ ซึ่งอาจจะมาจากการที่ผู้ให้ชื่อเกิดความสงสัย และรู้สึกยากในการจำแนกพืชสกุลนี้ก็เป็นได้ คำระบุชนิด *villosa* แปลว่ามีขนอยู่หรือขนหนานุ่มซึ่งอาจหมายถึงขนที่รังไข่

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 15 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ถึงรูปรี กว้าง 4.5-8 ซม. ยาว 10-15 ซม. ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม โคนใบกลมหรือรูปหัวใจตื้น ขอบเรียบหรือเกือบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนมีขนประปราย ด้านล่างมีขนหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 8-11 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแห ชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.8-2.5 ซม. หูใบรูปไข่ ยาว 4-6 มม. ร่วงง่าย ดอกแยกเพศต่างต้น ไม่มีกลีบดอก ช่อดอกออกที่ซอกใบหรือเหนือรอยแผลใบตามกิ่ง ช่อดอกเพศผู้คล้ายช่อเชิงลด ออกเป็นกระจุก 2-6 ช่อ ยาว 1-5 ซม. มีขนสั้นหนานุ่ม ไม่มีก้านช่อดอก ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ยาว 1-2 มม. ดอกเพศผู้ยาว 1-1.5 มม. ไม่มีก้านดอกย่อยหรือก้านสั้น กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่กลับยาว 1-1.5 มม. เกสรเพศผู้ 2-3 อัน ดอกเพศเมียที่เป็นหมัน ไม่พบหรือพบเป็นกลุ่มขนสั้น ๆ ช่อดอกเพศเมียออกเป็นกระจุก ๆ ละ 1-4 ช่อ ยาว 2-4 มม. มีขนสั้นหนานุ่ม ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ยาว 1-1.5 มม. ดอกเพศเมียยาว 2.5-4.5 มม. ไม่มีก้านดอก กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปไข่ ขนาดเกือบเท่ากัน ยาว 1-1.5 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มีขนสั้นหนานุ่ม มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2 เม็ด ผลแห้งแตกกลมหรือรี กว้าง 7-8 มม. ยาว 10-12 มม. ไม่มีก้านผล ผิวผลสีแดงถึงสีน้ำตาลอ่อน มีขนสั้นหนานุ่ม เมื่อแตกเห็นเนื้อหุ้มเมล็ดสีส้มแดง เมล็ด 1 เมล็ด รูปขอบขนาน กว้าง 6-7 มม. ยาว 7-8 มม. ผิวเรียบ

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามที่โล่งแจ้งในป่าดิบเขา ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ที่สูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน ทำเฟอร์นิเจอร์ เครื่องใช้ในบ้าน คนไทยในภาคเหนือใช้เปลือกและเนื้อไม้สดเคี้ยวแก้ไข้

มะขามป้อม

Phyllanthus emblica L.

ชื่อสามัญ Emblic myrabolan, Malacca tree

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กันโตด กำทวด

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *phyllon* แปลว่าใบ และคำว่า *anthos* แปลว่าดอก หมายถึงพืชในสกุลนี้บางชนิดดอกจะออกตามกิ่งที่มีลักษณะคล้ายใบ คำระบุชนิด *emblica* มาจากภาษาพื้นเมือง Bangali ในอินเดีย คำว่า *amlaki* ที่ใช้เรียกมะขามป้อมซึ่งมีสรรพคุณด้านสมุนไพร

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 15 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว รูปแถบแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2-3 มม. ยาว 0.8-1.2 ซม. ปลายมน โคนรูปหัวใจเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ เส้นแขนงใบข้างละ 4-6 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแหเห็นชัดเจนทางด้านบน ก้านใบยาว 0.4-0.8 มม. หูใบรูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็ก ยาวไม่เกิน 1 มม. ดอกแยกเพศรวมต้น ออกเป็นกระจุกตามซอกใบ แต่ละกระจุกมีดอกเพศผู้หลายดอก ดอกเพศเมีย 1 หรือ 2 ดอก ดอกเพศผู้มีกลีบเลี้ยง 6 กลีบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับหรือรูปช้อน กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. เกสรเพศผู้ 3 อัน ต่อมที่จากรูฐานดอก 6 อัน รูปกระบอก ก้านดอกย่อยยาว 1.5-3.5 มม. ดอกเพศเมียมีกลีบเลี้ยง 6 กลีบ รูปขอบขนานหรือรูปช้อน กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 1.8-2.5 มม. ฐานดอกรูปวงแหวน ก้านดอกย่อยยาว 0.5-0.6 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ เกสรตัวเมีย มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาว 1-1.5 มม. ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. ก้านผลสั้น เปลือกหุ้มเมล็ดแข็ง

ประเทศไทย พบทุกภาคของประเทศ

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา จีน พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าสนผสมก้อ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ทุกส่วนสามารถนำมาใช้ทำยาได้ ใบใช้ทาแก้โรคผิวหนัง ดอกใช้ลดไข้ และช่วยเกี่ยวกับระบบขับถ่าย เปลือกของราก ช่วยห้ามเลือด สมานแผล ผลรับประทานแก้กระหายน้ำ แก้ไอ ผลแห้งต้มสกัดเอาน้ำมาใช้แก้ท้องเสีย ถ่ายเป็นเลือด เนื้อผลใช้ทาบนศีรษะแก้อาการปวดหัว และแก้เวียนจากอาการไข้ขึ้นสูง น้ำคั้นผลใช้เป็นยาระบาย แก้เสียดท้อง ขับปัสสาวะ หยอดตา รักษาเยื่อตาอักเสบ เมล็ดแก้โรคหอบหืด หลอดลมอักเสบ เนื้อไม้ ใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ ต้มเครื่องมือทางการเกษตร ทำถ่าน เปลือกแห้งใช้ทำสีย้อมให้สีน้ำตาลแกมเหลือง

กรวยป่า

Casearia grewiifolia Vent.

ชื่อพ้อง *Casearia kerri* Craib, *C. oblonga* Craib

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ก้วย ขุนหยิง คอแลน ตวย ตวยใหญ่ ตานเสี้ยน ขุนหยิง ผ่าสาม ผีเสื่อหลวง สีเสื่อ สีเสื่อหลวง

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่หมอสอนศาสนาชาวดัตช์ชื่อ Johannes Casearius ส่วนคำระบุชนิด *grewiifolia* หมายถึงใบที่มีลักษณะคล้ายใบของพืชในสกุล *Grewia*

ไม้พุ่มหรือไม้ต้น สูงได้ถึง 20 ม. เปลือกสีเทาอมน้ำตาล กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มสีน้ำตาลแดง ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปขอบขนานหรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 4.5-10 ซม. ยาว 10-18 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนสอบกว้างถึงกลม บางครั้งตัดหรือรูปหัวใจ ขอบหยักมน แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อยที่เส้นกลางใบ ด้านล่างมีขนยาวห่างถึงขนสั้นหนานุ่มทั่วไป เส้นกลางใบเรียบหรือเป็นร่องทางด้านบน ด้านล่างนูนเห็นชัด เส้นแขนงใบข้างละ 8-14 เส้น ก้านใบยาว 0.4-1.2 ซม. มีขนสั้นนุ่มหรือเกือบเกลี้ยง ดอกแยกเพศร่วมต้น ดอกสีเขียวจำนวนมาก ออกเป็นกระจุกเหนือรอยแผลใบที่ใบร่วงแล้ว ใบประดับจำนวนมาก มีขนสั้นนุ่ม กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 3 มม. ด้านนอกมีขนยาวห่าง ด้านในเกลี้ยง ก้านดอกย่อยยาว 4-6 มม. มีขนสั้นนุ่ม เกสรเพศผู้ 8-10 อัน ก้านชูอับเรณูยาวไม่เท่ากัน มีขนสั้นนุ่มเล็กน้อยหรือเกลี้ยง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันรูปขอบขนาน มีขนหนาแน่น ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปกลม กว้างหรือมีขนยาวห่าง มี 1 ช่อง ก้านเกสรเพศเมียสั้น ผลแห้งแตก รูปรี กว้าง 1-2.5 ซม. ยาว 1.5-3.5 ซม. สีส้มถึงเหลืองเมื่อสุก แตกเป็น 3 ซีก เมล็ดจำนวนมาก เนื้อหุ้มเมล็ดสีแสด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าชายหาด ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,200 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม เป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน ประตุ เฟอร์นิเจอร์ หวี เปลือกเป็นยาบำรุง ใบและรากรักษาโรคท้องร่วง ดอกแก้พิษไข้

ตะขบป่า

Flacourtia indica (Burm. f.) Merr.

ชื่อพ้อง *Gmelina indica* Burm. f., *Flacourtia sepiaria* Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ตานเสี้ยน มะเกว้น มะเกว้นป่า

ชื่อสามัญ Flacourtia, Batoko plum, Batoka plum, Governor's plum, Madagascar plum

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักเดินทางและนักพฤกษศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ชื่อ Étienne de Flacourt (1607-1660) ซึ่งเป็น Director ของ French East Indian Company

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ สูงได้ถึง 15 ม. ลำต้นและกิ่งมีหนาม เปลือกสีเทา กิ่งอ่อนเกลี้ยงหรือมีขนสั้นนุ่ม มีช่องอากาศ ใบเดี่ยว เรียงเวียน มักเรียงชิดกันเป็นกระจุกที่ปลายกิ่ง ใบรูปไข่กลับ รูปรี หรือรูปหัวใจ กว้าง 1.5-3.5 ซม. ยาว 4-6 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนสอบหรือมน ขอบหยักมน แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงขนาดคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยงถึงมีขนสั้นหนานุ่มทั้งสองด้าน เส้นกลางใบสีแดง เส้นแขนงใบข้างละ 4-6 เส้น เห็นชัดทั้งสองด้าน ก้านใบสีแดง ยาว 3-8 มม. มีขนประปราย ช่อดอกแบบช่อกระจุกสั้น ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง มีขนประปราย จำนวนดอกน้อย ก้านดอกยาว 3-5 มม. มีขนประปราย กลีบเลี้ยง 5-6 กลีบ รูปไข่ กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายมน ผิวด้านนอกเกลี้ยง ด้านในและขอบมีขนหนาแน่น ดอกเพศผู้ จำนวนดอกแยกเป็นแฉกเล็กน้อยหรือหยักมน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูยาว 2-2.5 มม. โคนมีขน ดอกเพศเมีย จำนวนดอกเรียบ รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ กลม มี 1 ช่อง ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด กลมหรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.7-1 ซม. สุกสีแดงเข้ม เมล็ด 5-8 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พบทั่วไปในอาฟริกาเขตร้อน อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โพลินีเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าชายหาด ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 700 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-กรกฎาคม

ประโยชน์ ผลสุกรับประทานได้ ใช้เป็นยาสมาน เปลือกนำมาแช่หรือชงเป็นยาแก้ปวด รากแก้โรคปอดบวม ใบแก้ไข้ ไอ และท้องร่วง

ติ้วเกลี้ยง

Cratoxylum cochinchinensis (Lour.) Blume

ชื่อพ้อง *Hypericum cochinchinense* Lour., *Cratoxylum polyanthum* Korth.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ขี้ติ้ว ติ้วใบเลื่อม

ที่มา มาจากภาษากรีกคำว่า *kratos* แปลว่าเข้มแข็ง ต้านทาน และคำว่า *xylon* แปลว่าเนื้อไม้ หมายถึงพืชในสกุลนี้มีเนื้อไม้แข็ง คำระบุชนิด *cochinchinense* หมายถึง chochinchine ซึ่งเป็นภาคใต้ของเวียดนาม

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 20 ม. เปลือกเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ด สีเทาอมน้ำตาล ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี ขอบขนาน หรือขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 2-4.5 ซม. ยาว 4-9.5 ซม. ปลายแหลม พบบ้างที่ทุ่งหรือกลม โคนสอบหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกิ่งขนาดคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านล่างมักมีขนสั้น เส้นแขนงใบข้างละ 10-18 เส้น ปลายเชื่อมกันก่อนถึงขอบใบ ก้านใบยาว 2-4 มม. ดอก เป็นดอกเดี่ยว หรือออกเป็นกระจุก 2-4 ดอก ที่ซอกใบและปลายกิ่ง ใบประดับขนาดเล็กร่วงง่าย ดอกมีกลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.2 ซม. ก้านดอกยาวประมาณ 1 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกเป็น 2 วง วงนอก 3 กลีบ ตรงกลางกลีบสีม่วงแดง ขอบสีเขียว ขนาดกลีบใหญ่กว่าวงใน 2 กลีบเล็กน้อย กลีบวงในสีเขียว รูปไข่หรือรูปไข่กลับ กว้าง 4-5 ซม. ยาว 5-7 ซม. กลีบดอก 5 กลีบ แยกจากกัน สีส้มหรือส้มแดง รูปไข่กลับ กว้าง 3-4 มม. ยาว 6-7 มม. ผิวกลีบเกลี้ยง มีเส้นสีม่วงแดงถึงดำตามยาว เกสรเพศผู้จำนวนมาก เชื่อมติดกันเป็น 3 กลุ่ม สลับกับกลุ่มเกสรเพศผู้ที่ไม่สมบูรณ์ 3 อัน ลักษณะเป็นก้อนอวบน้ำสีเหลือง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ เกลี้ยง มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน แยกจากกัน ผลแบบผลแห้งแตก รูปรี กว้าง 7-8 มม. ยาว 10-12 มม. กลีบเลี้ยงติดทนหุ้ม 2 ใน 3 ของความยาวผล ผลแก่แตกตามรอยประสานเป็น 3 ซีก เมล็ด 6-8 เมล็ดต่อช่อง รวมปีกรูปรีหรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-3 มม. ยาว 6-8 มม. ปีกแบนและบาง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ จีน พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู สุมาตรา บอร์เนียว และฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา พบได้ในป่าเกือบทุกประเภท ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 700 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-สิงหาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำเสา ต้มเครื่องมือทางการแพทย์ ทำรั้ว ทำฟืนและถ่าน ยาที่ใช้สกัดจากเปลือกต้มใช้รักษาอาการเสียดท้องหรืออาการเกี่ยวกับลำไส้ น้ำยางจากเปลือกที่เปลี่ยนเป็นสีแดงใช้รักษาโรคหิด ชาวมาเลเซียใช้เปลือกและใบผสมกับน้ำมันมะพร้าวช่วยบำรุงผิว

ตัวขน

Cratoxylum formosum (Jack) Dyer ssp. *pruniflorum* (Kurz) Gogel.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ตาว ตัวแดง ตัวยาง ตัวเลือด ตัวเหลือง ตัวหิน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกับตัวเกลี้ยง (*Cratoxylum cochinchinense*) คำระบุชนิด *formosum* แปลว่าสวยงาม และคำว่า *pruniflorum* แปลว่าดอกคล้ายพืชในสกุล *Prunus* คือพวกพลัม (Rosaceae)

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 20 ม. เปลือกสีน้ำตาลดำ แตกเป็นสะเก็ด มีกิ่งที่เปลี่ยนรูปเป็นหนาม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรี รูปขอบขนาน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 2-5 ซม. ยาว 5-10 ซม. ปลายแหลมมน หรือกลม โคนสอบหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนมีขนสาก ด้านล่างมีขนนุ่ม มีขนสั้นหนาแน่น ใบอ่อนสีแดงอมชมพู เส้นแขนงใบข้างละ 5-12 เส้น ปลายเชื่อมกันก่อนถึงขอบใบ ก้านใบยาว 3-7 มม. มีขน ดอกเป็นดอกเดี่ยว หรือเป็นช่อแบบช่อกระจุก ช่อกระจุก หรือช่อแยกแขนงสั้น ๆ ออกที่ซอกใบและที่ปลายกิ่ง ดอกออกพร้อมแตกใบใหม่ มีกลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ใบประดับขนาดเล็ก ร่วงง่าย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่แกมรูปใบหอก กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 3 มม. แยกเป็น 2 วง วงนอก 3 กลีบ วงใน 2 กลีบ ผิวด้านบนอกมีขนนุ่มหนาแน่น ผิวด้านในเกลี้ยง มีเส้นสีแดงตามยาว กลีบติดทนจนเป็นผล กลีบดอก 5 กลีบ แยกจากกัน สีขาวหรือสีชมพูอ่อน รูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 4-5 มม. ยาว 1.5-1.8 ซม. ขอบมีขนยาว มีเส้นสีม่วงจางตามยาว เกสรเพศผู้เชื่อมกันเป็นกลุ่ม 3 กลุ่ม รังไข่มี 3 ช่อง เกสรเพศผู้จำนวนมาก เชื่อมติดกันเป็น 3 กลุ่ม สลับกับกลุ่มเกสรเพศผู้ที่ไม่สมบูรณ์ 3 อัน ลักษณะเป็นก้อนอวบน้ำสีส้ม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ เกลี้ยง มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมีย 3 อัน แยกจากกัน ผลแบบผลแห้งแตก รูปรีแกมรูปขอบขนาน ยาว 1.5-2 ซม. ผิวมีนวล กลีบเลี้ยงติดทนหุ้มเฉพาะส่วนโคนของผล ผลแก่แตกตามรอยประสานเป็น 3 ซีก เมล็ด จำนวนมาก เมล็ดรวมปีกรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ จีนตอนใต้ พม่า ไทย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-1,000 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-มิถุนายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ทำรั้ว ทำฟืนและถ่าน

สารภี

Mammea siamensis (Miq.) T. Anderson

ชื่อพ้อง *Calysaccion siamensis* Miq., *Ochrocarpos siamensis* (Miq.) T. Anderson

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ทรพี สร้อยพี สารภีแนน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากคำว่า *mammea* ซึ่งเป็นชื่อพื้นเมือง West Indian ที่ใช้เรียก mammee apple (*Mammea americana* L.) ส่วนคำระบุชนิด *siamensis* หมายถึงสยาม ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้เรียกประเทศไทยในอดีต

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 20 ม. ไม่ผลัดใบ เปลือกสีเทา หรือเทาปนน้ำตาล น้ำยางสีคล้ายน้ำมัน เมื่อทิ้งให้สัมผัสกับอากาศเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรี รูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-9 ซม. ยาว 9.5-20 ซม. ปลายมนหรือแหลม โคนสอบหรือสอบเรียว ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เกือบทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบจำนวนมาก ไม่ชัดเจน ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. เกือบ ดอกเดี่ยวหรือออกเป็นกระจุกตามกิ่ง สีขาว กลิ่นหอมแรง ก้านดอกยาว 0.5-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง 2 กลีบ เกือบกลม โค้งเป็นแอ่ง กลีบดอก 4 กลีบ รูปไข่กลับ กว้าง 4-6 มม. ยาว 7-8 มม. มีเส้นตามยาว เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูเรียวยาว อับเรณูรูปขอบขนาน สีเหลืองเข้ม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 2 เม็ด ยอดเกสรเพศเมียเป็น 3 แฉก ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปรีหรือรูปกระสวย กว้าง 0.8-2.5 ซม. ยาว 2-2.5 ซม. สุกสีเหลือง ก้านผลยาว 1.4-1.6 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด ขนาดใหญ่ แข็ง มีเนื้อหุ้มสีเหลืองเข้ม

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน เป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-มิถุนายน ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 500 ม. มักพบปลูกเป็นไม้ต้นประดับทั่วไป

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน ทำเฟอร์นิเจอร์ ดอกใช้บำรุงกำลัง แก้อ่อนเพลีย เจริญอาหาร แก้ไข้ แก้ลมวิงเวียนศีรษะ แก้อ่อนใน บำรุงหัวใจ บำรุงปอด

กระบก

Irvingia malayana Oliv. ex A. W. Benn.

ชื่อพ้อง *Irvingia harmandiana* Pierre ex Lecomte, *I. oliveri* Pierre, *I. pedicellata* Gagnep.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระบก จำเมาะ ตระบก บก มะมีน มะลีน มีน หมักลิ้น หมากบก หลักกาย

ชื่อสามัญ Barking deer's mango

ที่มา ชื่อสกุลตั้งเป็นเกียรติแก่ Dr. Martin Howy Irving ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย คำระบุชนิด *malayana* หมายถึงมาเลเซีย

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 ม. โคนต้นมักเป็นพูพอน เปลือกสีเทาอมน้ำตาล เรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ กิ่งอ่อนมีรอยหูใบที่หลุดร่วงไปชัดเจน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี รูปรีแกมรูปขอบขนาน รูปไข่ หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-8 ซม. ยาว 8-15 ซม. ปลายเป็นติ่งแหลม โคนสอบ มน หรือเบี้ยวเล็กน้อย ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างเกลี้ยงหรือมีขนประปราย เส้นแขนงใบข้างละ 8-10 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแห เห็นชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. เป็นร่องทางด้านบน เกลี้ยง หูใบหุ้มยอดอ่อน ปลายแหลม โคนเล็กนอยเป็นรูปดาบ ยาว 1.5-3 ซม. ร่วงง่าย ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ยาว 5-15 ซม. ใบประดับรูปไข่ ปลายแหลม ขนาดเล็ก ร่วงง่าย ดอกขนาดเล็ก สีขาวอมเขียวหรือสีเหลืองอ่อน กลีบเลี้ยงและกลีบดอกมีอย่างละ 5 กลีบ กลีบเลี้ยง กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาวประมาณ 1 มม. กลีบดอก กว้างประมาณ 1.5 มม. ยาว 2-3 มม. เกสรเพศผู้ 10 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 1 เม็ด ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่หรือรูปรี กว้าง 3-4 ซม. ยาว 4-5 ซม. มีนวลเล็กน้อย ผลสุกสีเหลือง มีเนื้อ เมล็ด 1 เมล็ด รูปไข่ หรือรูปรีแกมรูปไข่ ค่อนข้างแบน เนื้อในเมล็ดสีขาวและมีน้ำมัน

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู สุมาตรา และบอร์เนียว

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าชายหาด ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ตลอดจนป่าดิบชื้น ที่สูงตั้งแต่ใกล้ระดับระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 300 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม เป็นผลระหว่างช่วงเดือนกุมภาพันธ์-สิงหาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้างที่ใช้ไม้ในร่ม ทำไม้หมอนรองรางรถไฟ ตั๋วเครื่องมือทางการแพทย์ ใช้ทำถ่านคุณภาพดีมาก เมล็ดใช้ในอุตสาหกรรมผลิตแว็กซ์และสบู่ ในประเทศฝรั่งเศสและภูมิภาคอินโดจีนมักนิยมใช้ทำเทียน เมล็ดรับประทานได้สุกหรือดิบแต่มักนิยมคั่วสุก ผลสุกเป็นอาหารสัตว์

ทองแมว

Gmelina elliptica Sm.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระเบี้ยเหลือง คางแมว จิงจาย นมแมว

ที่มา ชื่อสกุลตั้งเพื่อเป็นเกียรติแก่นักพฤกษศาสตร์และนักธรณีวิทยาชาวเยอรมัน ชื่อ Johann George Gmelin คำระบุนิย *elliptica* แปลว่ารูปรี หมายถึงรูปร่างใบที่ส่วนใหญ่เป็นรูปรี

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก ปลายกิ่งมักห้อยลง กิ่งอ่อนมีขนอูย เมื่อแก่เกลี้ยง เปลือกสีเขียว มีหนามแข็ง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปไข่หรือรูปรี กว้าง 3-5 ซม. ยาว 3-10 ซม. ปลายแหลม โคนมนหรือเกือบกลม ขอบเรียบหรือหยักไม่ชัดเจน แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ด้านบนมีขนสั้นนุ่ม เมื่อแก่เกลี้ยง ด้านล่างมีขนอูยแกมขนสั้นหนานุ่ม มีต่อมประปรายที่ใกล้เส้นแขนงใบที่โคนใบ เส้นแขนงใบข้างละ 6-10 เส้น ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. มีขนอูย ช่อดอกแบบช่อแยกแขนงขนาดเล็ก ยาว 2-5 ซม. มีขนสั้นหนานุ่ม ใบประดับรูปใบหอก ปลายเรียวแหลม ก้านดอกสั้นมาก ดอกสีเหลือง กลีบเลี้ยงปลายตัด มีแฉก 4 แฉกไม่ชัดเจน ผิวกลีบเลี้ยงมีขนสั้นหนานุ่ม มีต่อมขนาดใหญ่ 1-3 ต่อม ใกล้ปลายกลีบ ต่อมค่อนข้างแบน ยาว 3-4 มม. กลีบดอกยาว 3-4 ซม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ผิวด้านนอกมีขน ปลายแยกเป็น 4 แฉก ปลายกลม แฉกบนเว้าตื้น เกสรเพศผู้ 4 อัน แบ่งเป็น 2 คู่ ยาวไม่เท่ากัน ติดบนหลอดกลีบดอกบริเวณกึ่งกลางหลอด รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ เกลี้ยง มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่กลับ ยาว 1.5-2.5 ซม. เกลี้ยง สุกสีเหลือง

ประเทศไทย พบกระจายห่าง ๆ แทบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย ออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าละเมาะและป่าผลัดใบ ออกดอกและเป็นผลเกือบตลอดปี

ประโยชน์ ปลูกเป็นไม้ประดับได้ สรรพคุณทางยา เป็นยาระบาย ยาล้างตา รักษาอาการปวดหู ปวดศีรษะ ปวดฟัน แก้บวม รักษาบาดแผล

กระดุกกบ

Hymenopyramis brachiata Wall. ex Griff.

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีก คำว่า *hymen* แปลว่าเยื่อหุ้ม และคำว่า *pyramis* แปลว่าปิระมิด หมายถึงผลที่มีกลีบเลี้ยงลักษณะคล้ายเยื่อ รูปร่างคล้ายปิระมิด หุ้มผลไว้ ส่วนคำระบุชนิด *brachiata* แปลว่า แดกกิ่งเรียงตั้งฉากกัน หรือแดกกิ่งกระจายกว้าง

ไม้พุ่มหรือไม้รอเลื้อย โคนต้นมีหนามแข็ง กิ่งตั้งฉากกับลำต้น กิ่งอ่อนเป็นสีเหลี่ยม มีขนสั้น ๆ สีน้ำตาลอ่อนหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรี รูปไข่ หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.5-8 ซม. ยาว 5-12 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนสอบหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนเกลี้ยงหรือมีขนเล็กน้อยตามเส้นกลางใบ ด้านล่างมีขนสั้น ๆ สีน้ำตาลอ่อนหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 6-12 เส้น เป็นร่องทางด้านบน ก้านใบยาว 1-2 ซม. เป็นร่องทางด้านบน ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ยาว 15-35 ซม. ช่อดอกย่อยตั้งฉากกับแกนช่อดอก ดอกเล็ก สีขาว กลีบเลี้ยงสั้นมาก ยาวไม่เกิน 1 มม. โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยขนาดเล็ก มีขนสีน้ำตาล ปลายเป็น 4 แฉก กลีบดอกขนาดเล็กมาก ยาวประมาณ 3 มม. โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็น 4 แฉก ขนาดเท่า ๆ กัน เกสรเพศผู้ 4 อัน ติดที่โคนหลอดกลีบดอก ยาวเกือบเท่ากัน โผล่พ้นกลีบดอก รั้งไข้อยู่เหนือวงกลีบ ขนาดเล็ก มีขน มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีอวูล 1 เม็ด ก้านยอดเกสรเพศเมียเรียวเล็ก ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉก ผลแบบผลแห้งแตก ค่อนข้างกลม แข็ง เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มม. มีขน มีกลีบเลี้ยงที่ขยายใหญ่เชื่อมติดกันเป็นถุงสีเหลี่ยม กว้างประมาณ 1-1.8 ซม. ยาวประมาณ 1.5-2 ซม. หุ้มอยู่

ประเทศไทย ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันตกเฉียงใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย และภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าดิบแล้ง ออกดอกประมาณเดือนมีนาคม-กันยายน ผลแก่เดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน

หญ้านกเค้า

Leucas decemdentata (Willd.) Sm.

ชื่อพ้อง *Phlomis decemdentata* Willd. *L. flaccida* R. Br., *L. mollissima* Wall. ex Benth., *L. parviflora* Benth.,

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีก คำว่า *leukos* แปลว่าสีขาว หมายถึงสีของดอกของพืชในสกุลนี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสีขาว ส่วนคำระบุชนิด *decemdentata* แปลว่าหยักซี่ฟัน 10 ซี่ หมายถึงจำนวนแฉกที่ปลายหลอดกลีบเลี้ยงซึ่งมี 10 แฉก

ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว สูงได้ถึง 1 ม. แตกกิ่งมาก ลำต้นเรียวเล็ก เป็นรูปสี่เหลี่ยม มีขนสั้นหนาแน่น ใบเดี่ยวเรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปไข่หรือรูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 1-2.5 ซม. ยาว 2.5-6 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนรูปรีกว้างถึงรูปหัวใจ ขอบจักซี่ฟันแกมหยักมน แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ มีขนสั้นหนานุ่มทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.3-1 ซม. มีขนสั้น ช่อดอกแบบช่อฉัตร ออกที่ซอกใบใกล้ปลายยอด ลักษณะเป็นกระจุกกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.5 ซม. ใบประดับรูปแถบหรือใบหอกแคบ ยาว 8-9 มม. ขอบมีขน กลีบเลี้ยงเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 5-10 มม. ปลายแยกเป็นแฉกเล็ก ๆ 10 แฉก ยาวประมาณ 1 มม. หลอดกลีบเลี้ยงมีเส้นตามยาว 10 เส้น ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่ม กลีบดอกรูปปากเปิด สีขาวหรือเหลืองแกมขาว ยาว 1-1.5 ซม. โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด มีขนละเอียดใกล้ปากหลอดด้านนอก มีขนอยู่ที่ตรงกลางหลอดด้านใน ปลายกลีบแยกเป็นส่วนบนและส่วนล่าง กลีบส่วนบนงุ้ม มีขนหนาแน่น กลีบส่วนล่างแผ่กว้าง แฉกกลางขนาดใหญ่ที่สุด รูปกึ่งหัวใจ แฉกข้างรูปขอบขนาน มีขนยาวห่างที่โคน ด้านนอก ด้านในเกลี้ยง เกสรเพศผู้ 4 อัน แยกเป็น 2 คู่ ยาวไม่เท่ากัน ก้านชูอับเรณูสีขาว อับเรณูสีม่วงแดง ฝังไข่อูเหนียวกลีบ เกลี้ยง มี 4 พู แต่ละพุมีอวุล 1 เม็ด ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 2 แฉกสั้น ๆ ผลแยกคล้ายเป็นผลย่อย เปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว 4 ผล รูปไข่หรือเกือบกลม สีน้ำตาลเข้ม ผิวด้านล่างลักษณะคล้ายสามเหลี่ยม

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ เขตร้อนเอเชียถึงออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบตามที่รกร้างว่างเปล่า ป่าละเมาะ พุ่มหญ้า ชายป่า เขาหินปูน ชายฝั่งทะเล ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงที่สูงเป็นพันเมตร ออกดอกระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม เป็นผลระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน

หนวดเสื่อเขียว

Orthosiphon rubicundus (D. Don) Benth.

ชื่อพ้อง *Plectranthus rubicundus* D. Don, *Orthosiphon incurvus* Benth.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ แข้งขาน้อย

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษากรีก คำว่า *orthos* แปลว่าตั้งขึ้น และคำว่า *siphon* แปลว่าหลอด หมายถึงกลีบดอกเชื่อมกันเป็นหลอด ส่วนคำระบุชนิด *rubicundus* แปลว่ามีสีแดง หมายถึงส่วนของพืชบางส่วนที่มีสีแดง

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูงได้ถึง 50 ซม. มีเหง้าใต้ดินเพื่อช่วยให้อยู่รอดจากไฟป่าในหน้าแล้ง มีรากสะสมอาหาร ลำต้นเป็นเหลี่ยมหรือเหลี่ยมเกือบกลม มีขนสั้นนุ่ม ลำต้นแก่เกือบเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก บางครั้งคูใบเรียงชิดติดกันเป็นกระจุกแน่นที่โคนลำต้น ใบรูปไข่ รูปขอบขนาน รูปขอบขนานแกมรูปไข่ รูปใบหอกแกมรูปไข่ รูปไข่แกมรูปรี กว้าง 1-6 ซม. ยาว 2.5-15 ซม. ปลายมนหรือแหลม โคนรูปกลมหรือสอบเรียว ขอบจักฟันเลื่อยหรือหยักมน แผ่นใบคล้ายกระดาษ มีขนประปรายถึงขนสั้นนุ่มและมีต่อมไร้ก้านทั้งสองด้าน ก้านใบยาวได้ถึง 6 ซม. มีขนสั้นนุ่ม ช่อดอกแบบช่อฉัตร ยาวได้ถึง 30 ซม. แกนกลางมีขนสั้นนุ่ม ใบประดับไร้ก้าน ติดทน รูปไข่หรือรูปใบหอกแกมรูปไข่ ยาวได้ถึง 8 มม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม ผิวด้านในเกลี้ยงหรือเกือบเกลี้ยง ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ก้านดอกยาว 2-5 มม. ดอกสีม่วง กลีบเลี้ยงยาว 5-7 มม. โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกบน 1 แฉก รูปวงกลม รูปไข่ หรือไข่กลับ เลี้ยงหรือมีขนทั้งสองด้าน แฉกล่าง 4 แฉก แฉกกลาง 2 แฉกยาวสุด แฉกข้างยาวเท่า ๆ กับแฉกบน กลีบดอกรูปปากเปิด ยาว 8-22 มม. โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกบน 4 แฉก แฉกล่าง 1 แฉก แฉกบนรูปวงกลม รูปไข่หรือรูปไข่กลับ ปลายกลมหรือแหลม แฉกล่างรูปไข่กลับ เป็นแอ่งเล็กน้อย เกสรเพศผู้ 2 คู่ คู่ล่างยาวกว่าเล็กน้อย รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 4 พู แต่ละพูมีออวุล 1 เม็ด จานฐานดอกด้านหน้าชัดเจนกว่าด้านอื่น ก้านเกสรเพศเมียรูปกระบอก ปลายเว้าเล็กน้อย ผลแยกกลายเป็นผลย่อยเปลือกแข็งเมล็ดเดี่ยว 4 ผล สีน้ำตาล รูปรี ยาว 1.5-2 มม. บางครั้งเป็นเมือกเมื่อเปียกน้ำ

ประเทศไทย พบทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันตกเฉียงใต้

การกระจายพันธุ์ ออฟริกาเขตร้อน อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามทุ่งหญ้า ในที่ค่อนข้างโล่งในป่าเต็งรังแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังผสมสนเขา ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,100 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-ตุลาคม

ประโยชน์ สรรพคุณทางยา ใช้แก้อาการจุกเสียด

จันมัน

Premna mollissima Roth

ชื่อพ้อง *Premna latifolia* Roxb., *P. mucronata* Roxb., *P. viburnoides* Wall. ex Schauer

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ คางแมว ปูผ้า มันไก่ มันพร้าว มันหมู หมูมัน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *premon* แปลว่าลำต้นหรือต่อไม้ อาจหมายถึงต้นไม้ในสกุลนี้ที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเตี้ย คำระบุชนิด *mollissima* แปลว่ามีขนนุ่ม ซึ่งอาจหมายถึงขนที่ใบ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก กิ่งอ่อนสีน้ำตาล เมื่ออ่อนมีขนสั้นนุ่ม เมื่อแก่เกือบเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม สลับตั้งฉาก รูปไข่แกมรูปขอบขนาน รูปไข่แกมรูปรี หรือรูปรี กว้าง 5-11.5 ซม. ยาว 6-15 ซม. ปลายเรียวแหลมหรือยาวคล้ายหาง โคนรูปสามเหลี่ยม กลม หรือรูปหัวใจ มักเบี้ยวเล็กน้อย ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนมีขนประปรายถึงหนาแน่น ผิวด้านล่างมีขนหนาแน่นกว่าและมีต่อมขนาดเล็กสีน้ำตาลกระจายทั่วไป เส้นแขนงใบข้างละ 5-10 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแห เห็นชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 1.5-3 ซม. ด้านบนเป็นร่องตื้น ๆ มีขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่น ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง แต่ดูคล้ายช่อเชิงหลั่น ออกที่ปลายกิ่ง ยาว 5-12 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1-4 ซม. ก้านและแกนช่อมีต่อมขนาดเล็กสีน้ำตาลหนาแน่น ดอกเล็ก สีขาวหรือขาวอมเขียว มีจำนวนมาก ก้านดอกยาว 1-5 มม. ใบประดับรูปไข่ รูปแถบ หรือรูปแถบแกมรูปใบหอก ยาวได้ถึง 1 ซม. ใบประดับย่อยรูปแถบหรือรูปแถบแกมรูปใบหอก ยาว 1-2 มม. ทั้งใบประดับและใบประดับย่อยร่วงง่าย กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นรูประฆัง ยาว 1.5-2 มม. ปลายแยกเป็นแฉกเล็ก ๆ 5 แฉก ขนาดเกือบเท่ากัน ปลายแหลมหรือมน มีขนสั้นนุ่มและต่อมขนาดเล็กสีน้ำตาลทั้งสองด้าน กลีบดอกรูปปากเปิด ยาว 2.5-5 มม. โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดรูประฆังแคบ ปลายแยกเป็น 4 แฉก แฉกบน 1 แฉก แฉกล่าง 3 แฉก ผิวด้านนอกหลอดและแฉกกลีบดอกมีขนสั้นประปราย คอหลอดดอกมีขนอยู่ สีขาวหนาแน่น เกสรเพศผู้มี 2 คู่ ยาวไม่เท่ากัน ยื่นยาวพ้นหลอดดอก ก้านชูอับเรณูเรียวยาว อับเรณูรูปไข่ รั้งไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่กลับหรือเกือบกลม เกสรตัวเมียมีขนและต่อมสีเหลืองประปราย มี 2 คาร์เพลเชื่อมติดกัน มี 4 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1 เม็ด ยอดเกสรเพศเมียเป็น 2 แฉกลิ้น ๆ ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่หรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-6 มม. ผลแก่สีม่วงดำ มีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ด 4 เมล็ด ขนาดเล็ก

ประเทศไทย พบทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคตะวันตกเฉียงใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา บังคลาเทศ พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ซา และฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา พบขึ้นตามริมลำธารในป่าดิบแล้งหรือป่าเบญจพรรณ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,000 ม. ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน เป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม

ประโยชน์ รากใช้ทำตำมมีด เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน อุปกรณ์เกี่ยวกับการเกษตร ไม้พ่าย และเฟอร์นิเจอร์ ในอินเดียใช้ทำกระสวย เครื่องทอผ้าและหลอดด้าย

ขาเป็ญ่ม

Premna nana Collett & Hemsl.

ชื่อพ้อง *Pygmaeopremna nana* (Coll. & Hemsl.) Moldenke

ที่มา ชื่อสกุล *Premna* มีที่มาเช่นเดียวกับจันมัน (*Premna mollissima* Roth) ส่วนคำระบุชนิด *nana* แปลว่าแคระ หมายถึงลักษณะพืชชนิดนี้ที่เป็นพุ่มเตี้ย

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูงได้ถึง 80 ซม. มีเหง้าใต้ดินซึ่งช่วยป้องกันไฟในฤดูแล้ง กิ่งมีขนสีน้ำตาลอมเหลืองหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปไข่กลับแกมรูปขอบขนานถึงรูปช้อน กว้าง 2.5-12 ซม. ยาว 8.5-20 ซม. ปลายแหลม มน หรือกลม โคนรูปลิ้ม ขอบใบจักฟันเลื่อยถึงหยักมนถี่ตั้งแต่กลางใบขึ้นไป หรือพบน้อยที่ขอบเรียบ แผ่นใบมีขนสั้นนุ่มและต่อมสีเหลือง เส้นแขนงใบข้างละ 5-10 เส้น ก้านใบหนา ยาวได้ถึง 2 ซม. เป็นร่องตื้น ๆ ทางด้านบน ข้อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง คุกย้ายช่อเชิงลดหลั่น ออกที่ปลายกิ่ง กว้าง 2-5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 5-12 มม. มีขนละเอียดหนาแน่น ดอกเมื่อตูมสีม่วง บานแล้วเป็นสีขาวอมเขียว มีตั้งแต่จำนวนน้อยถึงดอกจำนวนมาก ใบประดับรูปแถบถึงรูปใบหอก ยาว 3-8 มม. กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นรูปถ้วย ยาว 2.5-4 มม. ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มและต่อมสีเหลือง ปลายแยกเป็น 5 แฉก แฉกบน 3 แฉก แฉกล่าง 2 แฉก กลีบทั้งหมดรูปไข่แกมรูปรี ปลายมน กลีบดอกรูปปากเปิด ยาว 4-7 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอดรูปประฆัง ด้านนอกมีขนละเอียด ปลายหลอดแยกเป็น 4 แฉก แฉกบน 1 แฉก ปลายเว้าตื้น แฉกล่าง 3 แฉก ปลายมน คอหลอดดอกมีขนอุยหนาแน่น เกสรเพศผู้มี 2 คู่ ยาวไม่เท่ากัน ยื่นยาวพ้นหลอดดอกเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูหนา อับเรณูรูปไข่ รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่กลับ รูปไข่ หรือเกือบกลม เกือบหรือมีขนและต่อมสีเหลืองประปราย มี 2 คาร์เพลเชื่อมติดกัน มี 4 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 1 เม็ด ยอดเกสรเพศเมียเป็น 2 แฉก ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่กลับ รูปไข่ หรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 มม. ผลแก่สีม่วงดำ มีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดขนาดเล็ก

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ภูฏาน พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามที่ค่อนข้างโล่งในป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง หรือป่าสนเขา ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเล จนถึงประมาณ 1,700 ม. ออกดอกกระหว่างเดือนมกราคม-มิถุนายน เป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-สิงหาคม

แฟ้งเครือ

Sphenodesme mollis Craib

ชื่อพ้อง *S. annamitica* Dop, *S. smitinandii* Moldenke

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระตุกแตก ตานช่าน พูหีบ โพไซคุย สะแกใบดำ สะแกวัน

ชื่อสามัญ Hairy sphenodesme

ที่มา ชื่อสกุลมาจากภาษากรีกคำว่า *sphen* แปลว่าลิ้ม และคำว่า *desme* แปลว่าเป็นมัดหรือแถบ รวมความหมายถึงดอกที่มีส่วนที่เป็นมัดหรือแถบรูปลิ้ม ซึ่งอาจหมายถึงวงใบประดับที่มี 6 ใบ ส่วนคำระบุชนิด *mollis* แปลว่ามีขนนุ่มซึ่งหมายถึงขนที่ใบ

ไม้เลื้อย กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม เมื่อแก่เกลี้ยง เปลือกมีช่องอากาศ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง 4-8.5 ซม. ยาว 5-12 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนรูปลิ้ม ขอบเรียบหรือหยักเล็กน้อยที่ใกล้ปลายใบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหนาค่อยแผ่นหนัง ผิวด้านบนมีขนยาวห่าง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหรือมีขนหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 5-6 เส้น เห็นชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 0.5-1.2 ซม. มีขนสั้นหนาแน่น ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ช่อย่อยแบบช่อกระจุก ก้านและแกนช่อดอกมีขนสั้นหนาแน่น ช่อกระจุกมี 7 ดอก วงใบประดับ มี 6 ใบ รูปช้อนถึงรูปช้อนแกมรูปใบหอกกลับ กว้าง 6-10 มม. ยาว 2.5-4 ซม. ปลายมีติ่งแหลมอ่อน มีขนสั้นหนาแน่น กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาวประมาณ 5 มม. ผิวหลอดด้านนอกมีขนสั้นหนาแน่น ด้านในมีขนสั้นนุ่มตั้งแต่บริเวณกึ่งกลางขึ้นไป ส่วนล่างเกลี้ยง ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉกหลัก ปลายแฉกเป็นซี่ฟัน 2 ซี่ ระหว่างแฉกหลักมีแฉกย่อยเป็นหยักซี่ฟัน 5 หยัก กลีบดอกโคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ยาวประมาณ 8 มม. ด้านนอกเกลี้ยง ด้านในมีขนอยู่บริเวณปากหลอด ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉก แฉกรูปขอบขนานขอบเป็นขนครุย เกสรเพศผู้ 5 อัน ฝังใต้อยู่เหนือวงกลีบ ค่อนข้างกลม มีขนแข็ง มี 2 ช่องที่ไม่สมบูรณ์ มีออวุล 4 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียเรียวเล็ก ยาว 6-7 มม. ยอดเกสรเพศเมียเป็น 2 แฉก ผลมีกลีบเลี้ยงติดทนหุ้ม มีขนประปราย เมล็ด 1-2 เมล็ด ขนาดเล็ก

ประเทศไทย ภาคตะวันออก: นครราชสีมา; ภาคตะวันออกเฉียงใต้: จันทบุรี ชลบุรี; ภาคกลาง: สระบุรี สุพรรณบุรี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์

การกระจายพันธุ์ ไทย เวียดนาม

นิเวศวิทยา พบตามป่าละเมาะ เขาหินปูน ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 900 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนตุลาคม-มกราคม

สวอง

Vitex limonifolia Wall. ex Schauer

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ตีนนก สมอตีนเป็ด สมอนน สมอหลวง สวองตีนเป็ด สวองใหญ่ สวองหิน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากชื่อในภาษาลาติน *Vitex* ซึ่งใช้เรียก chaste tree (*Vitex agnus-castus*) ซึ่งเป็นไม้ในแถบเมดิเตอร์เรเนียน หรือใช้เรียกไม้พุ่มชนิดอื่น ๆ ที่ลักษณะคล้ายกัน ส่วนคำระบุชนิด *limonifolia* แปลว่าคล้ายใบของพืชในสกุล *Limonium* (Plumbaginaceae)

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 20 ม. เปลือกสีเทาหรือเทาดำ ใบประกอบ เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก มี 3-5 ใบย่อย ใบรูปรี รูปใบหอกหรือรูปไข่ กว้าง 2-8 ซม. ยาว 5-20 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนสอบหรือสอบเรียว ขอบเรียบ ใบย่อยตรงกลางมีขนาดใหญ่สุด แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงหนาค่อยแผ่นหนึ่ง ผิวด้านบนมีขนประปราย ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มและต่อมสีเหลืองหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 10-18 เส้น ชัดเจนทางด้านล่าง ก้านช่อใบมีครีบแผ่เป็นปีกด้านข้าง กว้าง 2-3 ซม. ยาว 2-5 ซม. มีขนหนาแน่น ไม่มีก้านใบย่อย ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ช่อยาว 10-20 ซม. ก้านช่อดอกยาวได้ถึง 10 ซม. ก้านและแกนช่อมีขน ใบประดับรูปใบหอกหรือรูปแถบแกมรูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1 ซม. ใบประดับย่อยรูปใบหอก ยาว 1-2 มม. ช่อดอกย่อยแบบช่อกระจุก ดอกออกกรอบแแกนเป็นกระจุกแน่น ก้านดอกยาว 1-5 มม. กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นรูประฆัง ผิวด้านบนนอกมีขน ผิวด้านในเกลี้ยง ปลายหลอดกลีบเลี้ยงแยกเป็น 5 แฉกรูปไข่ กลีบดอกสีขาวอมม่วง ยาว 1.5-2.5 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอดรูปกรวย ผิวด้านบนนอกมีขนเล็กน้อยหรือเกลี้ยง ด้านในมีขนยาวหนาแน่น ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉก กลีบบน 2 กลีบ และกลีบข้าง 2 กลีบ รูปไข่ ขนาดเท่า ๆ กัน กลีบด้านล่างกลมหรือเกือบกลม ขนาดใหญ่กว่ากลีบอื่น มีขนสีม่วงยาว เกสรเพศผู้ 4 อัน โคนก้านชูอับเรณูมีขนยาว อับเรณูสีม่วงดำ รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ กลมหรือเกือบกลม ปลายมีขนคาร์เพล 2 คาร์เพลเชื่อมติดกัน แต่ละคาร์เพลมี 2 ช่อง และมีออวูล 2 เม็ด ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง กลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 5 มม. สุกสีดำ

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 50-800 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-สิงหาคม เป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เปลือกต้นเข้ายาประดง แก้ปวดเมื่อย

กาสามปีก

Vitex peduncularis Wall. ex Schauer

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กาจับลัก กาสามซีก แคตตินก ตีนกา ตีนนก ตีนนกผู้ มะยาง สมอตีนเป็ด สมอหอง ห้าชั้น

ชื่อสามัญ Long spike chaste tree

ที่มา ชื่อสกุล *Vitex* มีที่มาเช่นเดียวกับสวอง (*Vitex limonifolia* Wall. ex Schauer) คำระบุชนิด *peduncularis* แปลว่าช่อดอกมีก้านช่อที่เด่นชัด

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 20 ม. เปลือกสีเทาหรือสีน้ำตาล เนื้อไม้สีแดงอมเทาถึงสีน้ำตาลอ่อน กิ่งอ่อนเป็นสี่เหลี่ยม มีขนประปราย ใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงตรงข้ามสลัดตั้งฉาก มี 3 หรือ 5 ใบย่อย รูปใบหอก รูปขอบขนาน หรือรูปรี กว้าง 3-4.5 ซม. ยาว 6-15 ซม. ปลายแหลม โคนรูปกลมหรือสอบเรียว ขอบเรียบ ใบย่อยขนาดไม่เท่ากัน แผ่นใบตรงกลางมีขนาดใหญ่สุด แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ มีต่อมโปร่งแสง ใบแก่ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนตามเส้นกลางใบ เส้นแขนงใบข้างละ 10-12 เส้น ก้านช่อใบยาว 4-8 ซม. มีขนแข็งหรือเกลี้ยง ก้านใบย่อยมีตั้งแต่สั้นมากจนยาวได้ถึง 7 มม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกตามซอกใบ เป็นช่อเดี่ยว ๆ หรือออกเป็นคู่ ๆ ยาว 8-25 ซม. แตกแขนงเป็นคู่ตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม 7-12 คู่ แต่ละแขนงแตกแขนงย่อยเป็นคู่ ๆ อีก 1-3 คู่ ก้านช่อดอก ยาว 3-10 ซม. ใบประดับย่อยรูปแถบยาว 1-3 มม. มีขนละเอียด ดอกมีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงยาว 1.5-2 มม. โคนเชื่อมกันเป็นรูปประฆัง ผิวด้านนอกมีขน และมีต่อมสีเหลือง ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉกไม่ชัดเจน ลักษณะคล้ายตัด กลีบดอกสีขาว เปลี่ยนเป็นสีเหลืองหรือน้ำตาลเมื่อแก่ ยาวประมาณ 5 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอดรูปกรวย ผิวด้านนอกมีขนประปรายและมีต่อมสีเหลือง ด้านในมีขนยาว ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉก กลีบบน 2 กลีบ และกลีบข้าง 2 กลีบ รูปไข่ กลีบข้างขนาดใหญ่กว่ากลีบบนเล็กน้อย กลีบด้านล่างกลมหรือเกือบกลม ขนาดใหญ่กว่ากลีบอื่น โคนกลีบสีเหลือง เกสรเพศผู้ 4 อัน โคนก้านชูอับเรณูมีขนยาว อับเรณูสีม่วงดำ ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ กลมหรือรี คาร์เพล 2 คาร์เพลเชื่อมติดกัน แต่ละคาร์เพลมี 2 ช่อ และมีออวูล 2 เม็ด ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 มม. สุกสีแดงถึงม่วงดำ รสขม เมล็ดแข็ง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย บังคลาเทศ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-900 ม. ออกดอก ระหว่างเดือนมีนาคม-มิถุนายน เป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ เปลือกและใบต้มใช้เป็นยาลดไข้ เนื้อไม้ ใช้ตากแห้งภายใน ทำพื้น กรอบหน้าต่าง เครื่องเรือน เครื่องมือทางการเกษตร ใบรับประทานเป็นผัก ผลสุกรับประทานได้

อีแปะ

Vitex scabra Wall. ex Schauer

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ มะค่าง สะค่าง หมากเล็กหมากน้อย

ที่มา ชื่อสกุล *Vitex* มีที่มาเช่นเดียวกับสวอง (*Vitex limonifolia* Wall. ex Schauer) คำระบุชนิด *scabra* แปลว่ามีขนสาก หมายถึงขนสากที่ใบ

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูง 10-15 ม. โคนต้นมักเป็นพุ่มพองและมีหนามแข็ง เปลือกเรียบหรือแตกเป็นสะเก็ดเล็กน้อย ใบประกอบ เรียงตรงข้ามสลักตั้งฉาก มี 3-5 ใบย่อย ใบรูปรีหรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-5 ซม. ยาว 3-10 ซม. ปลายแหลม เรียวแหลม หรือยาวคล้ายหาง โคนสอบเรียวหรือแหลม ขอบหยักมนหรือเรียบ ใบย่อยตรงกลางมีขนาดใหญ่สุดและใบย่อยคู่ล่างมักมีขนาดเล็กกว่าใบย่อยอื่น แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวหยาบสากทั้งสองด้าน มีขนสากและมีต่อมสีเหลืองกระจายอยู่ทั่วไป เส้นแขนงใบข้างละ 5-10 เส้น ชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านช่อใบยาว 2-5 ซม. ก้านใบย่อยยาว 1-3 มม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่ง ยาว 5-10 ซม. ก้านช่อดอกยาว 2-5 ซม. ช่อดอกย่อยแบบช่อกระจุกเชิงประกอบ ใบประดับย่อย รูปแถบ ยาว 2-3 มม. ก้านดอกยาว 1-2 มม. กลีบเลี้ยงยาว 3.5-5 มม. โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ผิวด้านนอกมีขนสั้นและต่อมประปราย ผิวด้านในเกลี้ยง ปลายหลุดแยกเป็น 5 แฉก กลีบดอก สีเหลืองเข้มหรือเหลืองอ่อน ยาว 0.6-1.5 ซม. โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปกรวย ผิวด้านนอกเกลี้ยงหรือมีขนและต่อมประปราย ด้านในมีขนสีขาว ปลายหลุดแยกเป็น 5 แฉก กลีบบน 2 กลีบ และกลีบข้าง 2 กลีบ รูปไข่หรือเกือบกลม กลีบล่างรูปกลม ขนาดใหญ่กว่ากลีบอื่น ขอบกลีบหยัก โคนกลีบสีเหลือง เกสรเพศผู้ 2 คู่ โคนก้านชูอับเรณูมีขน อับเรณูสีเหลืองเข้ม รั้งไข่อูยู่เหนือวงกลีบ เกือบกลม คาร์เพล 2 คาร์เพลเชื่อมติดกัน แต่ละคาร์เพลมี 2 ช่อง และมีออวุล 2 เม็ด ผลรูปรี ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง ผลอ่อนสีเขียว มีจุดสีขาวกระจายทั่วผล ผลสุกสีดำ มีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดแข็ง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน มาเลเซีย และฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 500 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-สิงหาคม เป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม

ประโยชน์ ต้นเล็กนำมาตัดเป็นไม้กระถางประดับได้

กระโดน

Careya sphearica Roxb.

ชื่อพ้อง *C. arborea* Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะนอน ปุย ปุยกระโดน ปุยขาว หูกวาง

ชื่อสามัญ Tummy-wood

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่ผู้เก็บพรรณไม้ชาวอังกฤษ ชื่อ William Carey (1761-1834) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งสวนพฤกษศาสตร์ Serampore ในอินเดีย ส่วนคำระบุชนิด *sphearica* แปลว่าทรงกลม ซึ่งอาจหมายถึงผลของกระโดนที่มีลักษณะกลม

ไม้ต้นผลัดใบขนาดกลาง สูงได้ถึง 20 ม. เปลือกสีน้ำตาลปนเทา ใบเดี่ยว เรียงเวียนชิดกันเป็นกลุ่มใกล้ปลายกิ่ง รูปไข่กลับหรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 10-15 ซม. ยาว 10-25 ซม. ปลายมนหรือแหลม โคนสอบหรือสอบเรียว ขอบหยักมนถี่ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 8-15 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแห ชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 1.5-4 ซม. เกลี้ยง ใบก่อนร่วงมีสีแดง ช่อดอกแบบช่อเชิงลด สั้นมาก ออกที่ปลายกิ่ง จำนวนดอก 3-8 ดอก ลักษณะดูลายเป็นดอกเดี่ยว ดอกบานกลางคืนและร่วงในตอนเช้า ใบประดับรูปไข่กลับ เกลี้ยง กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 0.7-1 ซม. ปลายแยกเป็น 4 กลีบ รูปไข่ ยาว 8-10 มม. หนากลิบดอก 4 กลีบ สีเขียวอมเหลืองอ่อน รูปขอบขนานหรือรูปช้อน กว้าง 1-3 ซม. ยาว 4-5 ซม. ปลายมน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ยาว 4-5 ซม. โคนเชื่อมติดกัน ส่วนที่เชื่อมกันสีชมพูอมแดง ปลายแยกเป็นอิสระ สีขาวหรือขาวอมชมพู อับเรณูขนาดเล็ก ฝังอยู่ในตัวกลีบ มี 4 ช่อง แต่ละช่องมีอวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียยาว 4-6 ซม. ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-7 ซม. มีกลีบเลี้ยงติดทนและก้านเกสรเพศเมียติดอยู่ที่ปลายผล เมล็ดรูปรีแบน กว้างประมาณ 1 ซม. ยาวประมาณ 1.5 ซม.

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ภูฏาน พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และคาบสมุทรมาเลย์

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 500 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน และเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้สร้างบ้าน ทำอุปกรณ์การเกษตร เปลือกให้เส้นใยใช้ทำเชือก ใบอ่อน ดอกอ่อนรับประทานเป็นผักสด ด้านสมุนไพรเปลือกแก้ไข้ เป็นยาสมาน แก้กพิษงู ใบรักษาแผลสด ดอกเป็นยาบำรุง

ฝาง

Caesalpinia sappan L.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ขวาง ง้าย ฝางส้ม หนามโค้ง

ชื่อสามัญ Sappan tree, Sappanwood, Narrow-leaved braziletto, Indian redwood, False sandalwood, Brazil-wood, Bukkum wood

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักพฤกษศาสตร์และนักปรัชญาชาวอิตาลีชื่อ Andrea Cesalpino (1519-1603) ส่วนคำระบุนิต *sappan* มีที่มาจากชื่อพื้นเมืองมาเลย์คำว่า *sepanng* ที่ใช้เรียกฝาง

ไม้ต้นขนาดเล็ก ไม้พุ่ม หรือไม้พุ่มกึ่งไม้เถา สูงได้ถึง 10 ม. กิ่งมีหนามโค้งสั้น ๆ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงเวียน แกนช่อใบยาว 20-40 ซม. มีช่อใบย่อย 8-15 คู่ แต่ละช่อใบมีใบย่อย 5-18 คู่ เรียงตรงข้าม ใบย่อยรูปขอบขนาน กว้าง 5-10 มม. ยาว 8-20 มม. ปลายใบกลมถึงเว้าตื้น โคนตัดและเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ เกือบยงหรือมีขนประปรายทั้งสองด้าน ก้านใบสั้นมากหรือไม่มีก้าน หูใบยาว 3-4 มม. ร่วงง่าย ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อยาวได้ถึง 40 ซม. ใบประดับรูปใบหอก ร่วงง่าย ยาว 5-8 มม. ปลายเรียวแหลม มีขน ก้านดอกย่อยยาว 1.2-1.8 ซม. มีขนสั้นนุ่ม มีช่อดอกหรือเป็นช่อที่ใกล้ปลายก้าน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ เกือบยง ขอบมีขนครุย กลีบเลี้ยงกลีบล่างสุดขนาดใหญ่สุดและเว้ามากกว่ากลีบอื่น กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง รูปไข่กลับ กว้าง 6-10 มม. ยาว 9-12 มม. ผิวกลีบย่น กลีบกลางขนาดเล็กกว่า มีก้านกลีบ ด้านในมีขนจากโคนไปถึงกลางกลีบ เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็นอิสระ ก้านชูอับเรณูมีขน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มีขนสั้นนุ่ม มี 1 ช่อง มีออวูล 3-6 เม็ด ฝักรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับแบน กว้าง 3-4 ซม. ยาว 5-8.5 ซม. ปลายตัดเฉียง มีจะงอยแหลมที่ปลายด้านหนึ่ง เมล็ด 2-4 อัน รูปรี กว้าง 0.8-1 ซม. ยาว 1.5-1.8 ซม.

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อาฟริกา ศรีลังกา อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู ฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา พบตามป่าละเมาะ เขาหินปูน ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง และพบปลูกตามหมู่บ้าน ออกดอกระหว่างเดือนมิถุนายน-ธันวาคม และเป็นผลระหว่างเดือนสิงหาคม-พฤษภาคม

ประโยชน์ ปลูกเป็นรั้ว เนื้อไม้ให้สีแดง รากให้สีเหลือง ใช้ทำสีย้อมผ้าและไหม ใช้เป็นสีผสมอาหารและเครื่องดื่ม สรรพคุณด้านสมุนไพร เนื้อไม้เป็นส่วนผสมหลักในยาบำรุงหลังคลอดบุตร ผสมกับปูนขาวบดทาหน้าผากหลังคลอดบุตรช่วยให้เย็นศีรษะและลดอาการเจ็บปวด

อัญชันป่า

Clitoria macrophylla Wall. ex Benth.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ก่องข้าวเย็น หมากแปบผี ทำพะยาว เอื้องชันป่า

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *kleitoris, kleitoridos* แปลว่า clitoris รวมความหมายถึงรูปร่างลักษณะของดอกที่ดูคล้าย ส่วนคำระบุชนิด *macrophylla* แปลว่ามีใบใหญ่

ไม้ล้มลุก ลำต้นตั้งตรงหรือเลื้อย มีขน ใบประกอบแบบขนนก เรียงเวียน มี 3 ใบย่อย พบข้างที่ใบล่าง ๆ มีหนึ่งใบย่อย ก้านช่อใบยาว 3-5 ซม. ใบย่อยรูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 3-7 ซม. ยาว 5.5-15 ซม. ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม โคนมนหรือรูปหัวใจตื้น ๆ ขอบเรียบ แผ่นใบหนาแข็งคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขน เส้นแขนงใบข้างละ 15-20 เส้น ก้านใบย่อยยาว 2-5 มม. หูใบรูปสามเหลี่ยมหรือรูปใบหอก ยาว 3-4 มม. หูใบย่อยเป็นเส้นเล็ก ๆ ยาวประมาณ 1 ซม. ช่อดอกออกที่ซอกใบ มี 3-6 ดอกต่อช่อ ก้านช่อดอกยาว 0.5-1 ซม. ก้านดอกย่อยยาว 3-4 มม. ใบประดับรูปไข่หรือรูปใบหอก ยาว 0.5-1 ซม. เหนียวคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนมีขน ใบประดับย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 0.8-1 ซม. ผิวด้านบนนอกมีขน ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉก รูปใบหอก กว้าง 2-3 มม. ยาว 0.8-2 ซม. ปลายเรียวแหลม กลีบเลี้ยงคงอยู่จนกระทั่งเป็นผล กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวแกมเหลือง กลีบกลางรูปไข่กลับ กว้าง 1.5-2.5 ซม. ยาว 2-3.5 ซม. ผิวด้านในเกลี้ยง ด้านนอกมีขน กลีบข้างรูปใบหอกกลับ กว้างประมาณ 5 มม. ยาว 2-2.5 ซม. ผิวเกลี้ยง โคนกลีบมีติ่ง กลีบคู่ล่างรูปใบหอกกลับ กว้าง 4-5 มม. ยาว 1.5-2 ซม. ผิวเกลี้ยง โคนกลีบคอดเป็นก้านยาว เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกเป็น 2 กลุ่ม (9+1) รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มีก้านรังไข่ 1 ช่อ มีออวุล 2 ถึงจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียรูปเส้นด้าย มีขนที่ปลายฝักแบน เกลี้ยง กว้าง 4-7 มม. ยาว 4.5-7.5 ซม. โคนฝักมีก้าน ปลายฝักเป็นจะงอยแหลม เมล็ดสีน้ำตาล ยาว 3-4 มม. มี 6-8 เมล็ด

ประเทศไทย พบแทบทุกภาคยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามพื้นที่ตั้งรัง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 700 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-กันยายน

ประโยชน์ ชาวเผ่าอาข่าใช้ใบชงชาดื่ม

ชาด

Erythrophleum succirubrum Gagnep.

ชื่อพ้อง *Erythrophleum teysmannii* (Kurz) Craib var. *puberulum* Craib

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ คราก ชาด เตรียะ พันชาด

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีก *erythros* แปลว่าสีแดง และ *phloios* แปลว่าเปลือกไม้ หมายถึง น้ำยางสีแดงของต้นไม้ในแถบอาฟริกาบางชนิด ส่วนคำระบุชนิด *succirubrum* แปลว่ามีน้ำยางสีแดงอำพัน

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 30 ม. มีน้ำยางสีแดง ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงเวียน มีข้อใบ ออกตรงข้ามกัน 2-3 คู่ แกนกลางยาว 10-22 ซม. มีขนสั้นนุ่ม แต่ละข้อแขนงยาว 10-20 ซม. มีใบย่อย 8-10 ใบ ติดเยื้องกัน ใบรูปไข่ กว้าง 3-4.5 ซม. ยาว 6.5-9 ซม. ปลายแหลม มน บางครั้งเว้าตื้น โคนกลมไม่เท่ากันหรือบางครั้งรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง มีขนสั้นนุ่มทั้งสองด้าน ก้านใบย่อยยาวประมาณ 2 มม. ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกที่ซอกใบ ช่อยาว 12-20 ซม. มีขนสั้นหนานุ่ม ฐานดอกยาวประมาณ 1 มม. มีขนสั้นหนานุ่ม ดอกสีเหลืองอ่อน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปขอบขนาน ยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายกลม ขอบเป็นขนครุย กลีบดอก 5 กลีบ รูปแถบถึงรูปช้อน ยาวประมาณ 3 มม. ขอบเป็นขนครุย เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกจากกันเป็นอิสระ ก้านชูอับเรณูเกลี้ยง อับเรณูมีขอบสีน้ำตาล ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ ยาวประมาณ 1 มม. ไม่มีก้าน มีขนหยาบแข็ง มี 1 ช่อง มีอวุล 6-10 เม็ด ฝักรูปขอบขนานแบน กว้าง 2.5-3 ซม. ยาว 15-18 ซม. มีก้านผลยาวประมาณ 5 มม. เมล็ด 5-8 เมล็ด กว้าง 8-9 มม. ยาว 1.2-1.5 ซม.

ประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: นครพนม; ภาคตะวันออก: นครราชสีมา สุรินทร์ และอุบลราชธานี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: เพชรบุรี ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ ไทย ลาว กัมพูชา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ระดับความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 500 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-มิถุนายน เป็นผลระหว่างเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ ใช้ทำเสารั้ว ใช้สร้างบ้าน ทำคาน ทำพื้น ใช้ทำสะพาน ไม้หอมรองรางรถไฟ ทำเรือ และด้ามเครื่องมือ ใบและเมล็ดมีสารพิษ กินเข้าไปเป็นอันตรายถึงตายได้ บางพื้นที่ใช้ใบผูกล้อมเรือนอยู่ไฟของแม่ลูกอ่อน โดยมีความเชื่อว่ามันผีปอบเข้า

คราม

Indigofera wightii Grah. ex Wight & Arn.

ชื่อพ้อง *I. pallida* Craib

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ โสนเขา

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากคำว่า *indigo* แปลว่าสีย้อมสีน้ำเงิน และคำในภาษาลาติน *fero* แปลว่าให้ หมายความว่าพืชสกุลนี้ให้สีย้อมสีน้ำเงิน ส่วนคำระบุชนิด *wightii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ Dr. Robert Wight (1796-1872) นักพฤกษศาสตร์ชาวสก๊อต อดีตหัวหน้าสวนพฤกษศาสตร์เมือง Madras ในอินเดีย

ไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นตั้งตรง มีขนสั้นนุ่มสีเทา ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน มี 12-25 ใบย่อย เรียงตรงข้าม ใบรูปรีถึงรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน หรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-6 มม. ยาว 4-9 มม. ปลายมน เป็นติ่งแหลมอ่อน โคนมนหรือแหลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ มีขนสั้นสีเทาถึงขนคล้ายไหมทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบไม่ชัดเจน หูใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 1-2 มม. หูใบย่อยรูปแถบ ยาว 0.5-1 มม. ติดทน ก้านใบยาว 0.5-1 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ช่อยาว 3-10 ซม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยมแคบ ยาวประมาณ 1 มม. ร่วงง่าย ก้านช่อดอกสั้นหรือไม่มีก้านช่อดอก ดอกยาว 4-8 มม. กลีบเลี้ยง ยาว 3-4 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ฝักด้านนอก มีขนคล้ายไหม ปลายแยกเป็นแฉก 5 แฉก รูปคล้ายสามเหลี่ยม ปลายแหลม กลีบดอก 5 กลีบ สีแดงอมส้ม กลีบกลางรูปรี กว้างประมาณ 3 มม. ยาว 4-6 มม. มีขนสั้นนุ่มด้านนอก กลีบคู่ข้างรูปขอบขนาน กว้าง 1-1.5 มม. ยาว 3-4 มม. เกือบกลม กลีบคู่ล่างรูปไข่กลับ กว้าง 1.5-2 มม. ยาว 4-5 มม. ฝักด้านนอกมีขนหนาแน่น ขอบกลีบด้านบนมีขนครุย ฝักด้านข้างมีติ่งลักษณะคล้ายถุงเล็ก ๆ เกสรเพศผู้โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 3-4 มม. ปลายแยกเป็นอิสระ รั้งไข้อยู่เหนือวงกลีบ มีขน มี 1 ช่อง มีอวุล 8-12 เม็ด ผลรูปทรงกระบอก ตรง กว้าง 2-3 มม. ยาว 1.8-3 ซม. มีขนสั้นสีเทา เมล็ด 8-12 เมล็ด รูปทรงกระบอก ปลายตัด

ประเทศไทย ภาคเหนือ: ดาก ลำปาง; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: สกลนคร เลย; ภาคตะวันออก: อุบลราชธานี บุรีรัมย์ ชัยภูมิ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: เพชรบุรี ราชบุรี อุทัยธานี

การกระจายพันธุ์ ศรีลังกา อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-2,000 ม. ออกดอกระหว่างเดือนกรกฎาคม-กันยายน เป็นผลระหว่างเดือนสิงหาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ ใบใช้ย้อมผ้าให้สีน้ำเงิน

ชะเงาะ

Millettia leucantha Kurz var. *latifolia* (Dunn) P. K. Lôc

ชื่อพ้อง

Millettia latifolia Dunn

ที่มา

ชื่อสกุลตั้งเพื่อเป็นเกียรติแก่นักเก็บตัวอย่างพรรณไม้ชาวอังกฤษชื่อ Dr. Charles Millett คำระบุชนิด *leucantha* แปลว่าดอกสีขาว ส่วน *latifolia* แปลว่าใบกว้าง

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 20 ม. เปลือกเรียบ สีเทา กิ่งอ่อนเกลี้ยงหรือเกือบเกลี้ยง มีช่องอากาศ ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับ แกนช่อใบยาว 7-15 ซม. ก้านช่อใบยาว 3-5 ซม. โคนก้านบวมพอง ใบย่อยมี 5-7 ใบรูปไข่หรือรูปไข่กลับ กว้าง 1.5-6 ซม. ยาว 5-15 ซม. ปลายมนถึงเรียวแหลม มีติ่งหนามสั้น โคนสอบหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ใบอ่อนมีขน ใบแก่เกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 8-12 เส้น เห็นชัดเจนด้านล่าง ก้านใบย่อยยาว 4-5 มม. มีขน หูใบรูปแถบแกมรูปขอบขนาน ยาว 2-4 มม. ด้านนอกมีขน ด้านในเกลี้ยง หูใบย่อยรูปใบหอก ยาว 2-3 มม. ด้านนอกมีขน หลุดร่วงง่าย ช่อดอกแบบช่อกระจุกหรือช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบ ยาว 15-20 ซม. แกนกลางยาว 2-3 มม. มีขน แต่ละช่อมี 4-8 ดอก ใบประดับรูปแถบแกมรูปขอบขนาน ร่วงง่าย ใบประดับย่อยรูปใบหอก ติดที่ปลายก้านดอก ร่วงง่าย ผิวด้านนอกมีขน ก้านดอกย่อยยาว 3-4 มม. มีขน ดอกสีขาวหรือเหลืองอ่อน ยาว 1.2-1.5 ซม. กลีบเลี้ยงรูปประฆัง กว้าง 4-5 มม. ยาว 5-6 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ผิวด้านนอกมีขน ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 3-5 มม. มีขนทั้งสองด้าน กลีบดอกกลีบกลางรูปเกือบกลม กลีบคู่ข้างปลายมน แยกจากกันหรือเชื่อมกันเล็กน้อยที่โคน กลีบคู่ล่างเกือบกลม โคนมีติ่ง ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ มีขน มีก้านสั้น มี 1 ช่อง มีอวุล 4-5 เม็ด ฝักรูปใบหอกกลับ แบน กว้าง 3-4 ซม. ยาว 7-12 ซม. เกลี้ยงหรือเกือบเกลี้ยง มีช่องอากาศ ปลายเป็นจางงอยสั้น โคนมน ฝักแตกได้ง่าย ผนังเหนียว เมล็ด 1-3 เมล็ด รูปขอบขนาน กว้าง 5-10 มม. ยาว 1.5-2 ซม.

ประเทศไทย

ภาคเหนือ: เชียงใหม่ ตาก แพร่ ลำปาง กำแพงเพชร นครสวรรค์; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ขอนแก่น สกลนคร มุกดาหาร; ภาคตะวันออก: นครราชสีมา ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้: ชลบุรี; ภาคกลาง: สระบุรี

การกระจายพันธุ์

ไทย ลาว กัมพูชา

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-800 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-สิงหาคม

เกล็ดปลาช่อน

Phyllodium pulchellum (L.) Desv.

ชื่อพ้อง *Hedysarum pulchellum* L., *Desmodium puchellum* (L.) Benth., *Meibonia puchella* (L.) Kuntze

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เกล็ดลีนใหญ่ ลีนต้น ลูกหนีบต้น หญ้าเกล็ดลีน หญ้าสองปล้อง หางลีน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *Phyllon* แปลว่าใบไม้ และคำว่า *-odes* แปลว่าคล้าย หมายถึง ก้านใบที่ขยายใหญ่ขึ้น ส่วนคำระบุชนิด *pulchellum* แปลว่าสวยงาม อาจหมายถึงใบประดับที่เรียงกันเหมือนเกล็ดปลาสวยงาม

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 2 ม. กิ่งมีขนหนาแน่น ใบประกอบแบบขนนก เรียงสลับ มี 3 ใบย่อย แขนงข้อใบยาว 2-3 ซม. ก้านข้อใบยาว 5-10 มม. ใบย่อยปลายสุดรูปไข่ รูปรี หรือรูปขอบขนาน กว้าง 3-5 ซม. ยาว 6-10 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนมนหรือกลม ขอบเรียบ บางครั้งเป็นคลื่น แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงขนาดคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนมีขนสั้นนุ่มบาง ๆ เมื่อแก่เกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ใบย่อยด้านข้าง 2 ใบ รูปรีคล้ายใบย่อยใบ ปลายแต่ขนาดเล็กกว่า กว้าง 2-3 ซม. ยาว 3-5 ซม. โคนเบี้ยว เส้นแขนงใบข้างละ 6-10 เส้น ก้านใบย่อยยาว 2-3 มม. หูใบรูปสามเหลี่ยมแคบ ยาว 6-8 มม. มีขน หูใบย่อยเป็นขนแข็งยาวคล้ายหาง ยาว 2-3 มม. ช่อดอกออกเป็นกระจุก 3-5 ดอก เรียงอยู่บนแกนช่อดอกแบบช่อกระจุก ค่อนข้างยาว ดอกแต่ละกระจุกมีใบประดับคล้ายใบหุ้มไว้ 2 ใบ รูปเกือบกลม กว้าง 0.6-1.2 ซม. ยาว 0.8-1.5 ซม. ปลายแหลมหรือเว้าตื้น โคนกลมหรือรูปหัวใจตื้น มีขนทั้งสองด้าน มีใบประดับอีกหนึ่งใบอยู่ปลายสุด ลดรูปเป็นเส้น ใบประดับย่อยยาว 0.5-1 มม. มีขน ก้านดอกยาว 2-3 มม. กลีบเลี้ยงยาว 2-3 มม. โคนกลีบเชื่อมติดกันเป็นหลอด มีขนยาวห่าง ปลายแยกเป็น 4 แฉก แฉกบนและแฉกข้างรูปไข่ ปลายแหลม แฉกล่างรูปไข่แคบ ยาวกว่าแฉกอื่น ๆ กลีบดอก 5 กลีบ สีขาวหรือเหลืองอ่อน กลีบกลางรูปไข่ กลีบกว้าง 2.5-4 มม. ยาว 5-6 มม. ปลายกลม มีก้านกลีบสั้น ๆ กลีบคู่ข้างรูปไข่แคบ กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 5-6 มม. ปลายมน โคนมีติ่ง กลีบคู่ล่างยาวเท่ากับกลีบคู่ข้างแต่กว้างกว่า รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 1 ช่อง มีอวุล 2-4 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียโค้ง โคนมีขน ฝักรูปขอบขนาน กว้าง 4-5 มม. ยาว 7-8 มม. หักเป็นข้อ 2-4 ข้อ ผิวมีขน มีลวดลายแบบร่างแหชัดเจน เมล็ดรูปรี กว้างประมาณ 2 มม. ยาว 2-3 มม.

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ ศรีลังกา อินเดีย จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย และออสเตรเลียตอนเหนือ

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ชายป่าดิบ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ รากต้มใช้บรรเทาอาการตับทำงานผิดปกติ รักษาอาการผู้ป่วยทางจิต อาการแพ้ กล้ามเนื้ออ่อน กระตุก แก้ปวดฟัน เลือดจับตัวเป็นลิ่ม อาการชักในเด็กทารก เปลือกต้มแก้อาการตกเลือด ถ้าใช้ในปริมาณมากมีฤทธิ์เป็นพิษ แก้อท้องร่วง รักษาโรคตา ใบใช้รักษาแผลพุพอง ดอกแก้ไอเย็น

แส้มสาร

Senna garettiana (Craib) Irwin & Barneby

ชื่อพ้อง *Cassia garettiana* Craib

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ชื่อเหล็กโคก ชื่อเหล็กคันชั่ง ชื่อเหล็กป่า ชื่อเหล็กแพะ ชื่อเหล็กสาร ไงซาน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากชื่อภาษาอารบิก คำว่า *sana* หรือ *sanna* หมายถึง คุณสมบัติของใบและฝักที่ใช้เป็นยาระบาย คำระบุชนิด *garettiana* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ H. B. G. Garrett ชาวอังกฤษ อดีตข้าราชการกรมป่าไม้ ผู้ซึ่งทำการเก็บตัวอย่างพรรณไม้ทางภาคเหนือของประเทศไทย แถบจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 15 ม. กิ่งอ่อนมีขนประปราย กิ่งแก่เกลี้ยง ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงเวียน ใบย่อย 6-9 คู่ เรียงตรงข้าม ก้านช่อใบยาว 4-5 ซม. แกนช่อใบยาว 12-18 ซม. ใบย่อยรูปใบหอกถึงรูปไข่ กว้าง 1.8-5 ซม. ยาว 5-10 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนกลม ขอบเรียบ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 7-9 เส้น ก้านใบย่อยยาว 2-5 มม. หูใบร่วงง่าย ช่อดอกแบบช่อกระจุกเชิงประกอบ ออกที่ปลายกิ่ง ช่อยาว 10-20 ซม. ดอกจำนวนมาก แกนช่อดอกมีขนกำมะหยี่สีเหลืองหนาแน่น ก้านดอกยาว 2-3 ซม. มีขนสั้นหนานุ่ม ใบประดับรูปไข่ ยาวประมาณ 4 มม. ปลายแหลม ร่วงง่าย ใบประดับย่อยขนาดเล็กมาก กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน 2 กลีบนอกขนาดเล็กกว่า ยาว 4-5 มม. 3 กลีบในรูปรีกว้าง ยาว 8-9 มม. ด้านนอกมีขนประปราย กลีบดอก 5 กลีบ สีเหลือง รูปไข่กลับ ยาว 1.5-1.8 ซม. มีก้านกลีบยาวประมาณ 4 มม. เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกกันเป็นอิสระ มี 2 อันที่ใหญ่ที่สุด ก้านชูอับเรณูแบน ยาวประมาณ 7 มม. อับเรณูยาว 7-9 มม. โค้งมีรูเปิดที่ปลายอีก 5 อันที่สั้นกว่ามีอับเรณูขนาดเล็กกว่า เกสรเพศผู้ที่ลดรูป 3 อัน ยาวประมาณ 2 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 1 ช่อง มีอวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียเกลี้ยงหรือมีขนประปราย ฝักรูปขอบขนาน แบน ผนังบาง เกลี้ยง กว้าง 2-4 ซม. ยาว 15-20 ซม. มักบิด เมล็ด ประมาณ 20 เมล็ด สีน้ำตาล กว้างประมาณ 5 มม. ยาวประมาณ 9 มม. เรียงตามขวาง

ประเทศไทย พบแทบทุกภาค ยกเว้นภาคใต้ มักพบปลูกตามริมถนนทั่วไป

การกระจายพันธุ์ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-500 ม. ออกดอกระหว่างเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม เป็นผลระหว่างเดือนกรกฎาคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำตำเครื่องมือ ทำเรือ เครื่องแกะสลัก สรรพคุณด้านสมุนไพรใบและดอก ขับพยาธิ เป็นยาถ่าย รักษาถุงส่วต บำบัดโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว

หางกระรอก

Uraria acaulis Schindl.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ดอกหางเสือ หางเห็น

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีก คำว่า *oura* แปลว่า หาง ซึ่งหมายถึงรูปร่างของใบประดับหรือช่อดอกที่ยาวคล้ายหาง คำระบุชนิด *acaulis* แปลว่าไม่มีลำต้นที่ชัดเจน

ไม้ล้มลุก สูง 10-25 ซม. ลำต้นสั้นมากหรือไม่มีชัดเจน มีขนหยาบแข็งหนาแน่น รากมีไหล ใบประกอบมี 1 ใบย่อย เรียงเวียน รูปไข่กว้างหรือเกือบกลม กว้าง 3-4.5 ซม. ยาว 3.5-5 ซม. ปลายมน มีติ่งหนาม โคนรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง มีขนหยาบแข็งทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 5-6 เส้น มีขนหยาบแข็ง ก้านช่อดอกยาวเท่าหรือยาวมากกว่าแผ่นใบ ก้านใบย่อยยาวประมาณ 5 มม. หูใบรูปสามเหลี่ยม ยาว 1-1.5 ซม. ปลายเรียวแหลม ติดทน หูใบย่อยยาว 4-5 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ปลายยอด ช่อแน่น รูปทรงกระบอก กว้าง 2-3 ซม. ยาว 3-15 ซม. ปกคลุมด้วยขนหยาบแข็ง ก้านดอกย่อยยาว 1-2 มม. เมื่อเป็นผลยาวประมาณ 1.5 ซม. ใบประดับสีชมพู รูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 4-5 มม. ยาว 1.2-1.5 ซม. ปลายเรียวแหลม มีขนแข็งยาวหนาแน่น กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาวประมาณ 1 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ขนาดไม่เท่ากัน มีขนแข็ง แฉกล่างยาวกว่าแฉกบน กลีบดอก 5 กลีบ สีชมพู ยาว 5-6 มม. ร่วงเร็ว กลีบกลางรูปหัวใจกลับ กว้างประมาณ 4 มม. กลีบคู่ข้างมีติ่ง กว้างประมาณ 1.5 มม. กลีบคู่ล่างมีติ่ง กว้าง 1-4 มม. มีก้านกลีบยาว ฝังช่อดอกเหนือวงกลีบ มี 1 ช่อง มีออวุล 2 เม็ด ฝักมีกลีบเลี้ยงติดทน

การกระจายพันธุ์ ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

การกระจายพันธุ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: หนองคาย เพชรบูรณ์; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: เพชรบุรี ราชบุรี

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-1,500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-กรกฎาคม

ประโยชน์ สรรพคุณด้านสมุนไพร รากแก้พิษงู แก้พิษสัตว์กัดต่อย

แดง

Xylia xylocarpa (Roxb.) Taub. var. *kerrii* (Craib & Hutch.) I. C. Nielsen

ชื่อพ้อง *Xylia kerrii* Craib & Hutch.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กร้อม ควาย ตะกร้อม ปราน ไปรน์ สะกร้อม

ชื่อสามัญ Iron wood

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *xylon* แปลว่าไม้ หมายถึงเนื้อไม้ที่แข็งมาก คำระบุชนิด *xylocarpa* แปลว่าผลที่แข็งเหมือนไม้ ซึ่งก็หมายถึงเปลือกผลของแดงที่แข็งมาก ส่วนคำว่า *kerrii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักพฤกษศาสตร์ชาวไอริช ผู้ทำการสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ทั่วประเทศไทย และเป็นผู้ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์พืชแห่งแรกในประเทศไทย

ไม้ต้นผลัดใบขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 25 ม. เปลือกสีเทาอมน้ำตาล กิ่งอ่อนมีขนประปรายหรือเกือบเกลี้ยง ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงเวียน ก้านช่อใบรูปทรงกระบอก ยาว 4-7.5 ซม. มีขนประปรายถึงหนาแน่น มีต่อมที่รอยต่อของก้านช่อใบย่อย หูใบรูปเส้นด้าย ยาวประมาณ 3 มม. ช่อใบย่อย 1 คู่ ยาว 10-30 ซม. แกนกลางเป็นร่องตามยาว มีขนสั้นหนานุ่มหรือเกือบเกลี้ยง มีต่อมระหว่างก้านใบย่อย ใบย่อย 3-6 คู่ เรียงตรงข้าม รูปไข่ถึงรูปรีกว้าง กว้าง 1.8-6.5 ซม. ยาว 3.5-12.5 ซม. ปลายแหลมหรือเป็นติ่งหนาม โคนมนหรือกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนประปรายถึงมีขนกำมะหยี่ พบน้อยที่เกือบเกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 5-10 เส้น ก้านใบย่อยยาว 2-3 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น ออกที่ซอกใบ ก้านช่อดอกยาว 2.5-10 ซม. ประกอบด้วยดอกที่ไม่มีก้านจำนวนมาก ใบประดับรูปช้อน ยาว 2-3 มม. กลีบเลี้ยงยาว 3-3.5 มม. โคนเชื่อมกันเป็นรูปกรวย ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลม ผิวด้านบนมีขนสั้นหนานุ่ม กลีบดอก 5 กลีบ ยาว 3.5-4.5 มม. รูปขอบขนานแคบ ปลายแหลม ผิวด้านบนมีขนประปรายถึงมีขนสั้นหนานุ่ม เกสรเพศผู้ 10 อัน แยกจากกันเป็นอิสระ ยาว 5-12 มม. อับเรณูไม่มีต่อม รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ยาว 2-2.5 มม. มีขน ฝักรูปรางคล้ายบวมเมอแรง แบน สีน้ำตาลแดง กว้าง 3.5-6 ซม. ยาว 9.5-10.5 ซม. ฝักแก่แตกจากปลายลงสู่โคน เมล็ด 7-10 เมล็ด รูปรี แบน กว้างประมาณ 7 มม. ยาวประมาณ 1 ซม.

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 850 ม. ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ผลแก่เดือนพฤศจิกายน-มกราคม

ประโยชน์ เป็นไม้มีค่าทางเศรษฐกิจ ใช้สร้างบ้าน ทำไม้หมอนรถไฟ สะพาน ทำเรือ เสาเข็มในทะเล เฟอร์นิเจอร์ งานกลึง และเครื่องมือเครื่องใช้ในบ้าน เมล็ดกินได้

กาฝากไทย

Dendrophthoe lanosa (Korth.) Danser

ชื่อพ้อง *Loranthus lanosa* Korth., *L. siamensis* Kurz, *L. casuarinae* Ridl., *L. thorelii* Lecomte

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *Dendron* แปลว่าต้นไม้ และคำว่า *phthio* แปลว่าเปื่อย ผุพัง หรือกัดกิน หมายถึงลักษณะนิสัยที่เป็นพืชเบียนและผลที่มีต่อพืชให้อาศัย ส่วนคำระบุชนิด *lanosa* แปลว่ามีขนนุ่ม ซึ่งหมายถึงขนที่ปกคลุมกิ่งก้าน

พืชเบียน กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลแดงปกคลุมหนาแน่น กิ่งแก่เกือบเกลี้ยง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม รูปไข่แคบ กว้าง 3-4.5 ซม. ยาว 6.5-12 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนมน ตัดหรือรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง เปรราะ ใบอ่อนปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่นทั้ง 2 ด้าน ใบแก่ผิวใบด้านบนเกือบเกลี้ยง เป็นมันวาว เส้นแขนงใบไม่ชัดเจน ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. ช่อดอกแบบช่อเชิงลด ออกตามข้อ มี 3-10 ดอกต่อข้อ แกนกลางยาว 0.5-3 ซม. ก้านดอกสั้นหรือไม่มีก้านดอก ใบประดับคล้ายใบ กว้าง 2-4 มม. ยาว 1.4-1.7 ซม. ปลายเรียวแหลม แนบชิดกับรังไข่ กลีบดอกสีแดงอมชมพูหรือสีเหลือง โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 2-2.5 ซม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 7-8 มม. ปลายมน ผิวด้านนอกกลีบดอกปกคลุมด้วยขนสีน้ำตาลแดงหนาแน่น ดอกบานปลายแฉกโค้งพับลงมาทางก้านดอก เกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูยาว 3-4 มม. ปลายแหลม รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 1 ช่อง ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด เยื่อหุ้มเมล็ดลักษณะเหนียว

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ เชียงราย น่าน ลำพูน; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เพชรบูรณ์; ภาคตะวันออก: ชัยภูมิ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี; ภาคใต้: ระนอง พังงา

การกระจายพันธุ์ ไทย คาบสมุทรมลายู บอร์เนียว ซวา สุมาตรา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าก่อผสมสน ป่าเต็งรังผสมก่อ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม

กาฝากมะม่วง

Dendrophthoe pentandra (L.) Miq.

ชื่อพ้อง *Loranthus pentandrus* L., *L. zimmermannii* Warb.

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกับกาฝากไทย (*Dendrophthoe lanosa*) ส่วนคำระบุชนิด *pentandra* แปลว่ามีเกสรเพศผู้ 5 อัน

พืชเบียน กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม ใบรูปรีแคบหรือรีกว้าง กว้าง 3.8-7.5 ซม. ยาว 8-14.5 ซม. ปลายมน แหลม หรือเรียวยาวแหลม โคนสอบเรียวถึงรูปกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ เปราะ ผิวด้านบนสีเข้มกว่าด้านล่าง เป็นมันวาวเฉพาะด้านบนหรือไม่เป็นมันวาวทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 5-8 เส้น เส้นกลางใบและเส้นแขนงใบเห็นชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.5-2.5 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามข้อ มี 6-12 ดอกต่อข้อ แกนกลางยาว 1-2 ซม. มีขนสีขาวยาวถึงสีเทา ก้านดอกยาว 1-4 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ ยาวประมาณ 2 มม. กลีบดอกสีเขียว เหลือง หรือส้ม พบบ้างที่เป็นสีแดง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดยาว 9-10 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก ยาว 8-9 มม. ส่วนล่างพองออก กว้างประมาณ 5 มม. เป็นสันหรือมีปีก ส่วนปลายคอดเป็นคอกแล้วขยายออกเป็นรูปกระบอกปลายมน ดอกบานกลีบดอกมักโค้งลงไปทางก้านดอก เกสรเพศผู้ 5 อัน อับเรณูยาว 2-5 มม. ปลายมน ก้านชูอับเรณูมีขนรูปดาวประปราย รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 1 ช่อง ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่ม ผลคล้ายผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด เยื่อหุ้มเมล็ดลักษณะเหนียว

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีนและภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบ และตามไร่สวน ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-มิถุนายน

ประโยชน์ เปลือกและเนื้อไม้แห้งบด แก้อาหารเป็นพิษ ท้องอืด ต้นแห้งซึ่งต้มลดความดันโลหิตสูง ใบใช้ตำทำยาพอกแก้ปวด แผลพุพอง และผิวหนังติดเชื้อ ชงดื่มแก้ไอ

เสลาเปลือกบาง

Lagerstroemia venusta Wall. ex C. B. Clarke

ชื่อพ้อง *Lagerstroemia collettii* Craib, *L. corniculata* Gagnep.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เซ้า ตั่ว ทั่ว เปื่อยชี้หมู เปื่อยช่อ เส้า เส้าจิ้น เส้าดำ เส้าหมื่น เสลาดำ

ที่มา ชื่อสกุลตั้งขึ้นเป็นเกียรติแก่ผู้เก็บพรรณไม้ชาวสวีเดน ชื่อ Magnus von Lagerström ส่วนคำ
ระบุชนิด *venusta* แปลว่า สวยงาม

ไม้พุ่มหรือไม้ต้น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.5-6 ซม. ยาว 4.5-15 ซม. ปลายมนหรือกลม โคนมนหรือสอบ มักเบี้ยว ขอบเป็นคลื่น แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยง ผิวด้านล่างเมื่ออ่อนมีขนสีขาวประปรายตามเส้นใบ เมื่อแก่เกือบเกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 7-10 เส้น ก้านใบยาว 3-6 มม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ช่อยาวได้ถึง 40 ซม. มีขนสีขาวประปราย ดอกตูมรูปประดิ่ง ยาวประมาณ 9 มม. เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 6 มม. มีขนสีขาวประปราย มีสันเป็นเส้นตรง 6 สันตามยาว กลีบเลี้ยงรูปประดิ่ง โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 6 แฉก ปลายแหลม ระหว่างแฉกมีติ่ง กลีบดอกรูปขอบขนานสั้น ยาวประมาณ 9 มม. ปลายมน ขอบเป็นคลื่น มีก้านกลีบดอก เกสรเพศผู้จำนวนมาก มี 6-8 อันที่หนาและยาวกว่า ส่วนที่เหลือขนาดเกือบเท่ากัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปกลม เกือบมี 6 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่ม ผลแบบผลแห้งแตก มีกลีบเลี้ยงติดทนรูปลิ้ม ผลแก่แตกจากปลายผลเป็น 6 เสี่ยง เมล็ดเล็ก ที่ปลายด้านหนึ่งมีปีกบาง ๆ

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ ลำปาง แพร่; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เลย มุกดาหาร; ภาคกลาง: สระบุรี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี อุทัยธานี

การกระจายพันธุ์ จีน พม่า ไทย ลาว กัมพูชา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-400 ม. ออกดอกเดือนกรกฎาคม-กันยายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง รูปทรงลำต้นสวยงาม ปลูกเป็นไม้ประดับริมถนนได้

ยมหิน

Chukrasia tabularis A. Juss.

ชื่อพ้อง *Chukrasia velutina* (M. Roem.) C. DC.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ช้ำกะเดา ผักดาบ มะเฟืองช้าง ยมขาว เสียดกา เสียดค่าง

ชื่อสามัญ Bastard cedar, Chickrassy wood, Chittagong wood, Indian redwood, Yinma wood

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากชื่อภาษาฮินดูที่ใช้เรียกต้นยมหิน ส่วนคำระบุชนิด *tabularis* แปลว่าแบน ซึ่งอาจหมายถึงเมล็ดที่บางและแบน ปลูกไปตามลมได้

ไม้ต้นผลัดใบขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 40 ม. เปลือกนอกสีน้ำตาลเข้ม เปลือกในสีน้ำตาลแดงหรือชมพู ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียวหรือสองชั้น เรียงเวียน ก้านช่อใบยาว 3.5-12 ซม. รูปทรงกระบอก โคนก้านใบพอง แขนกลางยาว 12-30 ซม. แต่ละข้างของแกนมีใบย่อย 6-12 ใบ ใบย่อยรูปไข่ถึงรูปขอบขนาน กว้าง 2.5-6.5 ซม. ยาว 5.5-15 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนสอบ มน หรือกลม ขอบหยักในกล้าไม้ เรียบในต้นโตเต็มที่ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนมีขนประปรายถึงเกือบเกลี้ยง ผิวด้านล่างมีขนประปรายถึงหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 9-10 เส้น ก้านใบย่อยยาว 2-5 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อยาวได้ถึง 30 ซม. แกนมีขนสั้นนุ่ม ก้านดอกยาว 3-4 มม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยมแคบ ยาว 2-5 มม. ร่วงง่าย ใบประดับย่อยขนาดเล็กมาก กลีบเลี้ยงสั้นมาก โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย ปลายแยกเป็นแฉกขนาดเล็ก 4-5 แฉก ผิวด้านบนนอกมีขน ดอกมีกลิ่นหอม กลีบดอกสีเขียวครีมหรือเหลือง มี 4 หรือ 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปขอบขนานถึงรูปช้อน กว้าง 2-3 มม. ยาว 1-1.5 ซม. ยาวมากกว่ากลีบเลี้ยงอย่างเด่นชัด เกลี้ยงหรือมีขนประปราย ดอกบานปลายกลีบโค้งพับลง ก้านชูอับเรณูเชื่อมกันเป็นหลอดเกสรเพศผู้รูปทรงกระบอก เกลี้ยง อับเรณูติดอยู่บริเวณขอบปลายหลอด จานฐานดอกขนาดเล็ก ฝังใต้อู่อังเกี๋ยวงกลีบ มีขน มี 3-5 ช่อง แต่ละช่องมีอวุลจำนวนมาก ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่ม มี 3-5 สันตัน ๆ ผลแบบผลแห้งแตก รูปรีหรือรูปไข่แกมรูปรี กว้าง 2-4 ซม. ยาว 3-5 ซม. ผิวมีช่องอากาศ ผลแก่แตกเป็น 3-5 เสี่ยงจากปลาย แกนกลางผลมีสันตามยาว 3-5 สัน เมล็ด 60-100 เมล็ดต่อช่อง รวมปีกยาวประมาณ 1 ซม. เรียงอัดกันแน่นตามขวาง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ เนปาล อินเดีย ศรีลังกา จีนตอนใต้ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู สุมาตราตอนเหนือ และบอร์เนียว

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง เขาหินปูน ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 900 ม. ติดผลตั้งแต่เดือนมีนาคม-ตุลาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำตู้ ประตู หน้าต่าง พื้น เครื่องแกะสลัก ของเล่น ไม้หมอนรองรางรถไฟ เรือ เฟอร์นิเจอร์ เครื่องดนตรี กล่องใส่ของ เครื่องกีฬา ต้ำมป็นยาว สรรพคุณด้านสมุนไพร เปลือกช่วยสมานแผล

พลองเหมือด

Memecylon edule Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ พลองดำ เหมียด

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *memekylon* เป็นชื่อโบราณที่ใช้เรียกผลของ Strawberry tree (*Arbutus unedo*) ส่วนคำระบุชนิด *edule* แปลว่ากินได้ อาจหมายถึงส่วนของพืชที่กินได้ เช่นผลสุก ยอดอ่อน

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 12 ม. เปลือกสีเทาอมน้ำตาล กิ่งอ่อนแบนหรือเป็นสี่เหลี่ยม มีร่องตามยาว 2 ร่อง กิ่งแก่กลม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปไข่ กว้าง 1.5-4 ซม. ยาว 2.5-6 ซม. ปลายทู่หรือแหลม โคนมนหรือสอบ ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นกลางใบเป็นร่องทางด้านบน อนุทางด้านล่าง เส้นแขนงใบไม่ชัดเจน ก้านใบยาว 4-5 มม. เป็นร่องทางด้านบน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบหรือตามข้อที่ใบร่วงไปแล้ว ช่อยาว 1-1.5 ซม. ดอกในช่อ 2-8 ดอก เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 0.8-1 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1-5 มม. ก้านดอกยาว 1.5-2 มม. ใบประดับขนาดเล็กมาก ฐานดอกรูปถ้วย สีชมพู ยาว 2-4 มม. เกลี้ยง ปลายตัดหรือแยกเป็นกลีบเลี้ยง 4 แฉกเล็ก ๆ กลีบดอก 4 กลีบ หนา สีขาวอมม่วง รูปไข่ถึงรูปขอบขนาน กว้างและยาวประมาณ 3 มม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้ 8 อัน ก้านชูอับเรณูสีม่วงอ่อน แกนอับเรณูหนา อับเรณูรูปจันทร์เสี้ยว มีต่อมตรงกลางรังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 1 ช่อง มีอวุล 2-จำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียสีม่วงอ่อน ยอดเกสรเพศเมียขนาดเล็ก ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 6-7 มม. สีเขียวอมเหลือง เมื่อสุกสีม่วงถึงดำ

ประเทศไทย ภาคตะวันออก: ชัยภูมิ สุรินทร์; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้: ชลบุรี; ภาคใต้: นครศรีธรรมราช

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู สิงคโปร์ บอร์เนียว และสุมาตรา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ชายป่าเบญจพรรณและป่าดิบแล้ง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 700 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม

ประโยชน์ ผลสุกและใบอ่อนรับประทานได้ ใบใช้เป็นสีย้อมให้สีเหลือง เปลือกรักษาโรคไข้มาลาเรีย

กร่าง

Ficus subpisocarpa Gagnep. ssp. *pubipoda* C. C. Berg

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ไกร ไทรเลียบ โพไทร เลียบ

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษาละตินคำว่า *ficus* ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้เรียกมะเดื่อชนิด *Ficus carica* ซึ่งผลกินได้ คำระบุชนิด *subpisocarpa* แปลว่าผลคล้ายผลพวกถั่ว ส่วนคำว่า *pubipoda* แปลว่าก้านมีขนซึ่งหมายถึงก้านใบที่มีขนสั้นสีขาว

ไม้ต้น สูงได้ถึง 30 ม. กิ่งอ่อนมีขนประปราย ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปขอบขนาน รูปรี หรือรูปไข่ กว้าง 6.5-9.5 ซม. 10-15 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนกลมถึงมน ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เกือบทั้งสองด้าน ผิวด้านล่างมีฟลิกซิโดลิต มีขนสีขาวที่โคนใบ เส้นแขนงใบข้างละ 7-10 เส้น มีต่อมที่โคนของเส้นกลางใบ ก้านใบยาว 5.5-8 ซม. เกือบ หูใบ รูปไข่ ยาว 0.8-1.5 ซม. มีขนสีขาวหนาแน่น ช่อดอกออกตามกิ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 1-5 ช่อ ก้านช่อยาว 0.7-1.5 ซม. มีขนสั้นหนาแน่น ใบประดับที่โคนก้านช่อ 3 อัน ยาว 3-5 มม. มีขนประปราย ร่วงง่าย ช่อดอกลักษณะคล้ายผล ดอกขนาดเล็กอยู่ภายในฐานรองดอกซึ่งขยายใหญ่และอวบน้ำ หุ้มดอกทั้งหมดไว้ ปลายมีช่องเปิดขนาดเล็ก มีใบประดับขนาดเล็กจำนวนมากปิดคลุมไว้ ฐานรองดอกรูปกลมหรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.8-1.2 ซม. ปลายตัด เมื่อแห้งผิวย่น เกือบหรือมีขนประปราย เมื่อแก่เปลี่ยนจากสีขาวเป็นชมพู แล้วเปลี่ยนเป็นสีดำในที่สุด ดอกเพศผู้จำนวนน้อย อยู่บริเวณใกล้รูเปิดของช่อดอก กลีบรวมสีแดง 3 กลีบ รูปไข่ถึงเกือบกลม ดอกเพศเมียที่ฝ่อและดอกเพศเมียที่สมบูรณ์มีกลีบรวม 3 กลีบ รูปไข่กลับสั้น รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ สีน้ำตาลอมแดง มี 1 ช่อง มีออวูล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียอยู่ด้านข้างของรังไข่ ยอดเกสรเพศเมียกิ่งเป็นตุ่ม ผลแบบมะเดื่อ รูปไข่กลับกว้าง

ประเทศไทย ภาคตะวันออก: ชัยภูมิ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์

การกระจายพันธุ์ ไทย เวียดนาม กัมพูชา คาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ หรือป่าดิบ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,400 ม.

ประโยชน์ ใบอ่อนรับประทานเป็นผัก ใช้เป็นอาหารสัตว์ สรรพคุณด้านสมุนไพร ใบใช้แก้เบาหวาน

ส้มอ้อบอ้อ

Embelia subcoriacea (C. B. Clarke) Mez

ชื่อพ้อง *E. nagsushia* G. Don var. *subcoriacea* C. B. Clarke

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ นมนาง ป้องเครือ แม่น้ำนอง ส้มกุ่ม ส้มชี้หม่อน

ที่มา ชื่อสกุลมาจากคำว่า *Embel* หรือ *aembelia* ซึ่งเป็นชื่อพื้นเมืองในศรีลังกา

ไม้พุ่มรอเลื้อย กิ่งเกลี้ยง สีน้ำตาลอมเทา มีช่องอากาศ ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับ หรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ กว้าง 3-5 ซม. ยาว 6.5-10 ซม. ปลายแหลม มน หรือเรียวแหลม โคนรูปกลมหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงหนาคลายแผ่นหนึ่ง เกลี้ยงทั้งสองด้าน มีต่อมเป็นจุด จำนวนมาก เห็นชัดเจนทางด้านล่าง เส้นแขนงใบข้างละ 10-12 เส้น ก้านใบยาว 1-2 ซม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามกิ่งเหนือรอยแผลใบ ช่อยาว 2-5 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-1.5 มม. ดอกสีเขียวอมเหลือง กลีบเลี้ยงสั้นมาก ยาวไม่เกิน 1 มม. โคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น 4 แฉกรูปไข่หรือรูปสามเหลี่ยม ปลายแหลมหรือมน เกลี้ยง ขอบมีขนครุยสั้น มีต่อมเป็นจุด กลีบดอก 4 กลีบ แยกจากกัน รูปรีแกมรูปขอบขนาน กว้าง 1-1.5 มม. ยาวประมาณ 2 มม. ปลายมนหรือกลม ผิวด้านนอกเกลี้ยง ด้านในมีขนประปราย เกสรเพศผู้ 4 อัน ติดที่โคนของแฉกกลีบดอก อับเรณูรูปขอบขนาน มีจุดที่ด้านหลัง เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันสั้นกว่าแฉกกลีบดอก ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปประมิต เกลี้ยง ก้านเกสรเพศเมียสั้นมาก ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 7-8 มม. มีจุดทั่วไป ผลแก่สีม่วงดำ เมล็ดกลม 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทั่วประเทศ

การกระจายพันธุ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย (แควันฮัสสัม) จีน ไทย ลาว กัมพูชา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 300-1,000 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมิถุนายน-พฤศจิกายน เป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน

ประโยชน์ ลำต้นใช้แก้การเวียนศีรษะ

หว่า

Syzygium cumini (L.) Skeels

ชื่อพ้อง *Myrtus cumini* L., *Eugenia jambolana* Lam., *E. cumini* (L.) Druce

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ห่าซี่แพะ หว่าชมพู

ชื่อสามัญ Jambolan, Java plum, Jambolan plum, Black plum

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *syzygos* แปลว่าคู่หรือเชื่อมต่อกัน หมายถึงกิ่งและใบที่ออกเป็นคู่ตรงข้ามกัน ส่วนคำระบุงูชนิด *cumini* มีรากศัพท์มาจากคำว่า *cuminum* ซึ่งมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *kyminon* แปลว่าพืชที่เมล็ดใช้ปรุงแต่งอาหารได้

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เปลือกเรียบ สีเทาแกมขาว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมรูปไข่ รูปรี หรือรูปรีแกมรูปไข่ กว้าง 3.5-7 ซม. ยาว 8-15 ซม. ปลายเรียวแหลม โคนรูปกลม มน หรือกลม ขอบเรียบ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง กว้างทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 18-28 เส้น มีเส้นขอบใบ 1 เส้น ก้านใบยาว 0.5-2 ซม. ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ยาว 4.5-10.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 3-10 มม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ยาวประมาณ 1 มม. ใบประดับย่อยขนาดเล็กมาก ดอกสีขาวหรือสีเหลืองอ่อน ไม่มีก้านดอก ฐานดอกรูปกรวย ยาว 2.5-5 มม. ก้านฐานดอกยาว 1-2 มม. กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปสามเหลี่ยม กว้าง 3-5 มม. ยาว 5-7 มม. กลีบดอก 4 กลีบ กลม ยาว 2-3 มม. แต่ละกลีบมีต่อม 5-15 จุด เกสรเพศผู้จำนวนมาก วงนอกยาว 4-6 มม. อับเรณูรูปรีหรือรูปขอบขนาน รั้งไข่อ้อยู่ใต้วงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียยาว 1.5-6 มม. ผลรูปรีหรือรูปขอบขนาน ยาว 8-10 มม. ผลสุกสีม่วงดำ

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า จีน ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบในป่าทุกประเภท ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,200 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ต้นปลูกประดับให้ร่มเงา เปลือกต้นใช้ทำสีย้อม ผลสุกรับประทานได้สรรพคุณต้านอนุมูลอิสระ เปลือกช่วยสมานแผล เป็นยากลับคอ เมล็ดบดรักษาโรคเบาหวานท้องร่วง

ตาลเหลือง

Ochna integerrima (Lour.) Merr.

ชื่อพ้อง *Elaeocarpus integerrimus* Lour.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระแจะ กำลั้งข้างสาร ขมิ้นพระตัน แจ่ง ข้างน้ำว ข้างโหม ตานนกรวด ผีน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *ochne* ที่ใช้เรียกลูกแพร์ป่า โดยใบของพืชในสกุลตาลเหลือง มีลักษณะคล้ายใบของลูกแพร์ป่านี้ ส่วนคำระบุชนิด *integerrima* แปลว่าทั้งหมด ไม่มีส่วนที่ขาด หรือไม่แบ่งเป็นส่วน ๆ หมายถึงขอบใบที่ดูคล้ายเป็นขอบเรียบ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 12 ม. ใบเดี่ยว เรียงเวียน มักพบเรียงชิดกันเป็นกลุ่มที่ปลายกิ่ง ใบรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับหรือรูปใบหอกแกมรูปไข่กลับ กว้าง 2.5-5.5 ซม. ยาว 12-17 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม พบบ้างที่ปลายมน โคนแหลมหรือมน ขอบหยักซี่ฟันถี่ เส้นแขนงใบแต่ละข้างจำนวนมาก เรียงชิดกัน ก้านใบยาว 2-3 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง มักออกดอกพร้อมแตกใบใหม่ ช่อยาว 3.5-6 ซม. แกนกลางยาว 0.5-1.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 2-5 มม. ใบประดับขนาดเล็ก ร่วงง่าย ดอกจำนวนมาก เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4.5 ซม. ก้านดอกยาว 2-4 ซม. ใกล้เคียงโคนก้านมีลักษณะเป็นข้อต่อ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ถึงรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 5-8 มม. ยาว 10-15 มม. กลีบดอก 5-8 กลีบ สีเหลือง รูปไข่กลับ กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 1.5-3 ซม. ปลายกลีบมนหรือกลม โคนสอบเรียวคล้ายก้านกลีบ เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูยาว 0.5-1.2 ซม. ขนาดไม่เท่ากัน วงนอกยาวกว่าวงใน อับเรณู ยาว 5-6 มม. ฐานดอกนูนรูปครึ่งวงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.5-2.5 มม. ขยายขนาดและมีสีแดงเมื่อเป็นผล รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ คาร์เพล 6-12 อัน แต่ละอันมี 1 ช่องและมีออวุล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียมี 1 อัน ยาว 1.2-2 ซม. ติดตรงกลางระหว่างคาร์เพล ยอดเกสรเพศเมียมีจำนวนพู่เท่ากัคาร์เพล ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 8-9 มม. ยาว 1-1.2 ซม. ผลแก่สีดำ เมล็ด 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย บังคลาเทศ จีนตอนใต้ พม่า หมู่เกาะอันดามัน ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม คาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามป่าเบญจพรรณ เต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าชายหาด ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,200 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-มิถุนายน

ประโยชน์ ดอกเด่น เวลาบานมักเหลืองทั้งต้น ปลูกเป็นไม้ประดับได้ สรรพคุณด้านสมุนไพร รากเป็นยาขับพยาธิ

น้ำใจใคร่

Olax psittacorum (Willd.) Vahl

ชื่อพ้อง

O. scandens Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ

กระดอดอก กระเดาะ กระทรก กระทอก กระทอกม้า ควยเซียง ชักกระทอก นางจุม นางชม
ฝักรูด

ที่มา

ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษาลาตินคำว่า *olax, olaxis* แปลว่ามีกลิ่น หมายถึงพืชบางชนิดในสกุลนี้มี
มีกลิ่น คำระบุชนิด *psittacorum* แปลว่าคล้ายนกแก้ว อาจหมายถึงสีของผลที่สุกแล้วซึ่งมีสีส้ม
ที่ปลายผล

ไม้พุ่มหรือไม้รอเลื้อย สูงได้ถึง 15 ม. หรือพบบ้างที่เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก เปลือกเรียบ สีเทา กิ่งมักห้อยลง
กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่ม กิ่งแก่เกือบเกลี้ยง มีหนามโค้ง ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ รูปรี หรือรูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง
1.8-3.5 ซม. ยาว 2.5-5.5 ซม. ปลายแหลมถึงกลม โคนสอบเรียวถึงมน ขอบเรียบ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง
ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนประปราย เมื่ออ่อนมีขนสั้นนุ่มตามเส้นกลางใบ เส้นแขนงใบข้างละ 5-8 เส้น ไม่ชัดเจน
ก้านใบยาว 8-12 มม. มีขนสั้นนุ่ม ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบ มี 1-3 ช่อต่อซอกใบ มีขนสั้นหนาแน่น ใบ
ประดับที่โคนก้านช่อดอกยาว 0.5-3.5 ซม. ใบประดับย่อยร่วงง่าย ยาว 2-3 มม. ปลายมน มีสันตามยาว มีขนสั้นนุ่ม
ก้านดอกยาว 1-5 มม. เกสรตัวผู้ ดอกในช่อจำนวนมาก มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงยาวประมาณ 1 มม. โคนเชื่อมกันเป็นรูป
ถ้วย ปลายตัด กลีบดอก 3 กลีบ สีขาว รูปแถบแกมรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1.5 มม. ยาว 7-8 มม. เกสรตัว
ผู้ 2 ใน 3 กลีบ มักมีแฉกย่อยที่ปลาย ศึกษามี 5 กลีบ เกสรเพศผู้ 3 อัน อับเรณูรูปขอบขนาน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน
รูปไข่แคบ ปลายแยกเป็น 2 แฉก รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่หรือรูปรี เกสรตัวเมีย ยอดเกสรเพศเมียแยกเป็น 3 แฉกไม่
ชัดเจน ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลมหรือเกือบกลม กว้าง 0.6-1.2 ซม. ยาว 0.8-1.8 ซม. สุกสีเหลืองถึงสีส้ม
หรือสีชมพู มีวงกลีบเลี้ยงที่ขยายใหญ่หุ้มประมาณ 2 ใน 3 ส่วนของผล เมล็ด 1 เมล็ด

ประเทศไทย

พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์

อินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู และชวา

นิเวศวิทยา

พบทั่วไปตามป่าละเมาะ ที่รกร้าง ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าชายหาด ความสูงตั้งแต่
ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-
สิงหาคม

ประโยชน์

ยอดอ่อนลวกรับประทานเป็นผัก ผลสุกรับประทานได้

ผักสาบ

Adenia viridiflora Craibชื่อพ้อง *A. harmandii* Gagnep.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ อะนูน อีนูน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากคำว่า *Aden* ซึ่งเป็นชื่อพื้นเมืองอาราบิกของพืชชนิด *Adenia venenata* Forssk. ซึ่งเป็นชนิดต้นแบบของสกุล *Adenia* ส่วนคำระบุชนิด *viridiflora* แปลว่าดอกไม้สีเขียว

ไม้เถาเนื้อแข็ง ลำต้นและกิ่งเกือบกลม มีมือจับ ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรีแกมรูปไข่ กว้าง 8-10 ซม. ยาว 8-12.5 ซม. ปลายมน โคนรูปหัวใจถึงกลม ขอบหยักซี่ฟันไม่เป็นระเบียบ แผ่นใบถึงขนาดคล้ายแผ่นหนัง เกือบทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 4-6 เส้น ก้านใบยาว 4.5-5 ซม. ด้านบนมีต่อม 2 ต่อมที่ปลายก้านใบ ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกเป็นคู่ตามซอกใบ ยาวได้ถึง 15 ซม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็ก ดอกสีเขียว ดอกเพศผู้กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอดรูปรีแกมรูปไข่กลับ ยาว 7-9 มม. โคนสอบเรียว ปลายสอบแคบ แยกเป็น 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 1-2 มม. กลีบดอก 5 กลีบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้างประมาณ 1.5 มม. ยาว 5-6 มม. ติดอยู่บนหลอดกลีบเลี้ยง กระบังรอบ 5 อัน มีริยางค์ รูปคล้ายกระบอง กว้าง 1.5-2 มม. ยาวประมาณ 5 มม. ปลายแยกเป็น 2 แฉก เกสรเพศผู้ 5 อัน ก้านชูอับเรณูโคนเชื่อมกันเล็กน้อย ดอกเพศเมียมีจำนวนน้อย เกสรเพศผู้ลดรูปขนาดเล็ก เป็นหมัน รั้งไข่อ้อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่ มีก้าน มี 1 ช่อง มีออวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียสั้น ยอดเกสรเพศเมียเป็น 3 พู ตื้น ๆ ผลแบบผลแห้งแตก กลมหรือรี ห้อยลง เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 ซม. มีร่อง 3 ร่องตามยาว เมื่อแก่แตกเป็น 3 เลียง เมล็ดเล็ก จำนวนมาก

ประเทศไทย ภาคเหนือ: ลำปาง; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กาฬสินธุ์ มุกดาหาร สกลนคร; ภาคตะวันออก: สุรินทร์ อุบลราชธานี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้: สระแก้ว; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ ไทย ลาว

นิเวศวิทยา พบเลื้อยขึ้นบนต้นไม้ตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม

ประโยชน์ ใบอ่อน ยอดอ่อน ดอกอ่อน ผลอ่อน รับประทานเป็นผัก

ดีปลีเขา

Adina dissimilis Craib

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *adinos* แปลว่าเป็นกลุ่มหรือก้อน หมายถึงดอกที่ออกเป็นกลุ่ม ส่วนคำระบุชนิด *dissimillis* แปลว่าไม่เหมือนหรือแตกต่าง หมายถึงพืชชนิดนี้มีลักษณะแตกต่างจากจากลักษณะปกติของพืชสกุลนี้

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 15 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม เมื่อแก่มีขนประปราย มีช่องอากาศ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปรีแกมรูปขอบขนาน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับ หรือรูปใบหอกกลับ กว้าง 2-5 ซม. ยาว 7-12 ซม. ขนาดไม่เท่ากันทั้งสองด้าน ปลายมน เรียวแหลม หรือยาวคล้ายหาง โคนรูปลิ้ม เบี้ยว แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหนาคลายแผ่นหนัง เกือบยึ่ง เส้นแขนงใบข้างละ 6-9 เส้น ชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาวได้ถึง 2 ซม. เป็นร่องทางด้านบน หูใบระหว่างก้านใบสีเขียวอ่อน ยาว 5-7 มม. ร่วงง่าย ช่อดอกแบบช่อกระจุกแน่น ออกที่ปลายกิ่งและซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อยาวได้ถึง 10 ซม. ก้านช่อดอกสั้นมาก แกนกลางมีขนสั้นนุ่ม ก้านช่อดอกย่อยยาวได้ถึง 2.5 ซม. ใบประดับย่อยขนาดเล็ก ช่อกระจุกแน่นเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปแถบ ยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายมน กลีบดอกโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาวประมาณ 3 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปขอบขนาน กว้างไม่เกิน 1 มม. ยาวไม่เกิน 2 มม. เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดบนหลอดกลีบดอก ยาวไม่เกิน 1 มม. อับเรณูยาวประมาณ 1 มม. รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ ก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ 8 มม. ยอดเกสรเพศเมียรูปคล้ายกระบอง

ประเทศไทย ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี; ภาคใต้: กระบี่ ระนอง

การกระจายพันธุ์ เป็นพืชถิ่นเดียวของไทย (endemic)

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าดิบ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 100 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม

เคด

Catunaregam spathulifolia Tirveng.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะแทง เคล็ด เคล็ดทุ่ง แท้ง ระเวียง หนามเค็ด หนามแท้ง

ที่มา ชื่อ *Catu-naregam* เป็นชื่อ *Malayalam* ที่ใช้ในรัฐ Kerala ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย โดยใช้เรียกพืชชนิดหนึ่งในสกุล *Randia* คำว่า *Katu* แปลว่าป่า และคำว่า *naregam* แปลว่า พืชพวกส้ม ซึ่งอาจหมายถึงพืชสกุล *Catunaregam* นี้มีลักษณะคล้ายส้มป่า ส่วนคำระบุชนิด *spathulifolia* แปลว่าใบรูปช้อนหรือรูปใบพาย โดยมีส่วนปลายใบกว้าง ส่วนโคนใบแคบ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 3-10 ม. เปลือกบาง สีเทาเข้ม มีหนาม กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม มีช่องอากาศ ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม มักเรียงชิดกันเป็นกระจุกตามกิ่ง ใบรูปไข่กลับหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 3-4.5 ซม. ยาว 5-8.5 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนรูปลิ้ม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ด้านบนสีเขียว เป็นมัน มีขนประปราย ด้านล่างสีเขียวอ่อน มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 5-10 เส้น เห็นชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 0.5-1.5 ซม. มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ดอกออกที่ปลายกิ่งขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงสีเขียวอ่อน โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 7-8 มม. ปลายแยกเป็น 5 กลีบ ยาวประมาณ 5 มม. กลีบดอกสีครีม เปลี่ยนเป็นสีส้ม โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาวประมาณ 8 มม. ปลายแยกเป็นกลีบ 5 กลีบ รูปไข่กลับ กว้าง 4-5.5 มม. ยาว 9-10 มม. กลีบบิดเป็นรูปกั้งหัน เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดที่ปลายหลอดกลีบดอกสลับกับแฉกกลีบดอก อับเรณูสีน้ำตาล รูปขอบขนาน ฝังอยู่ในตัวกลีบ มีอวุลจำนวนมาก ยอดเกสรเพศเมียปลายแยกเป็น 2 แฉก สีเหลืองอ่อน ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปกลมแป้น สีเขียวอ่อนเปลี่ยนเป็นสีเหลืองอ่อนเมื่อแก่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. มีขนกำมะหยี่หนาแน่น ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดเล็ก จำนวนมาก

ประเทศไทย ภาคเหนือ: เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน สุโขทัย; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: ขอนแก่น เลย; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี อุทัยธานี ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ลาว

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังผสมก่อ ป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ ป่าสนเขา ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-800 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม เป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-สิงหาคม

ประโยชน์ ต้นมีหนาม ปลูกเป็นแนวรั้วได้

มะเค็ด

Catunaregam tomentosa (Blume ex DC.) Tirveng.

ชื่อพ้อง *Gardenia dasycarpa* Kurz, *Gardenia tomentosa* Blume ex DC., *Randia tomentosa* (Blume ex DC.) Hook. f., *R. dasycarpa* (Kurz) Bakh. f., *Xeromphis tomentosa* (Blume ex DC.) T. Yamaz.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ หนามแห่ง ระเบียงใหญ่

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกันกับแคต (*Catunaregam spathulifolia* Tirveng.) ส่วนคำระบุชนิด *tomentosa* แปลว่ามีขนสั้นหนานุ่ม ซึ่งอาจหมายถึงขนที่ใบและผล

ไม้พุ่มใหญ่หรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 10 ม. ลำต้นและกิ่งมีหนาม กิ่งขนาดเล็กมักห้อยย้อยลง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม มักเรียงชิดติดกันเป็นกระจุกบนกิ่งสั้น ๆ ตามกิ่งใหญ่ ใบรูปใบหอกกลับ กว้าง 1.5-5 ซม. ยาว 4-8 ซม. ปลายกลมหรือมน มีติ่งหนาม โคนสอบหรือสอบเรียว ขอบเรียบ มักมีวุ้นลงเล็กน้อย แผ่นใบกิ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนสีเขียวอ่อน มีขนประปรายถึงหนาแน่น ผิวด้านล่างสีเทา มีขนสั้นหนานุ่มหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 6-12 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแหชัดเจนทางด้านบน ก้านใบยาว 3-5 มม. มีขนสั้นหนานุ่ม มีหูใบระหว่างก้านใบรูปใบหอก ร่วงง่าย ดอกออกที่ปลายกิ่งขนาดเล็ก กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 5-6 มม. มีขน ปลายแยกเป็นแฉก 8-10 แฉก รูปใบหอก ยาว 3-5 มม. กลีบดอกสีขาว เปลี่ยนเป็นสีเหลืองและส้ม โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉก 8-10 แฉก รูปใบหอกกลับแกมรูปไข่กลับ กว้าง 4-6 มม. ยาว 1-1.5 ซม. ปลายแหลม บิดเป็นก้นหอยเล็กน้อย เกสรเพศผู้จำนวนเท่ากับแฉกกลีบดอก ติดที่ปลายหลอดกลีบดอกสลับกับแฉก อับเรณูสีน้ำตาลอ่อน รูปขอบขนาน ปลายแหลม บิดเล็กน้อย ฝังไข้อยู่ใต้วงกลีบ ออวลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียหนา ยอดเกสรเพศเมียเป็น 2 แฉก ขนาดใหญ่ สีครีม ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปรีหรือรูปไข่แกมรูปรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 ซม. ผิวมีขน ก้านหยาบสีน้ำตาลหนาแน่น ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดทนเห็นหลอดและแฉกเด่นชัด เมล็ดเล็ก จำนวนมาก

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู และชวา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าละเมาะ ที่รกร้าง ป่าชายหาด ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 300 ม. ออกดอกระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน เป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-กรกฎาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำหวี ต้นปลูกทำรั้ว ผลใช้เปื้อปลาให้เมา ในกัมพูชา ผลขยี้น้ำให้พอง ใช้สระผมและซักผ้า ในประเทศกลุ่มอินโดจีน ใบแก้ไข้และขับปัสสาวะ แก้วภาวะปัสสาวะน้อยหรือปัสสาวะยาก

กระบอบ

Gardenia obtusifolia Roxb. ex Kurz

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระบอบ ไซเนา คมขวาน คำมอกน้อย พญาผาดำม พุดนา ฝรั่งโคก มอก สีดาโคก

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักพฤกษศาสตร์และนักธรรมชาติวิทยาชาวสก็อต ชื่อ Alexander Garden (1730-1791) ซึ่งตอนหลังย้ายไปอยู่อเมริกา คำระบุชนิด *obtusifolia* แปลว่าใบมน ซึ่งอาจหมายถึงปลายใบที่มน

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ ยอดอ่อนมีขนเหนียว ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปไข่กลับหรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.5-5 ซม. ยาว 4.5-10 ซม. ปลายมนหรือกลม โคนรูปลิ้ม ขอบเรียบ แผ่นใบหนา คล้ายแผ่นหนัง ใบอ่อนมีขนประปราย ใบแก่ผิวหยาบและเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 10-15 เส้น ก้านใบสั้นมากหรือไม่มีก้านใบ หูใบระหว่างก้านใบเชื่อมติดกับโคนก้านใบ ร่วงง่าย ดอกเดี่ยว ออกที่ปลายกิ่ง ดอกมีกลิ่นหอม ก้านดอกสั้น กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอดรูปประฆัง มีขนประปราย ปลายแยกเป็น 5 แฉก สั้นมาก กลีบดอกสีขาว เปลี่ยนเป็นสีเหลือง โคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับ ปลายมน เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดอยู่บริเวณคอหลอดกลีบดอก โคนหลอดพ้นปากหลอด อับเรณูรูปขอบขนาน รั้งไข้อยู่ใต้วงกลีบ มีขนมี 1 ช่อง มีอวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียหนา ยอดเกสรเพศเมียเป็น 2 แฉก รูปกระบอง โผล่พ้นหลอดกลีบดอก จานฐานดอกรูปวงแหวน ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปกลมหรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.8-2.5 ซม. ผิวมีปุ่มหูดกับช่องอากาศ ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดทนเห็นเป็นหลอดและแฉกชัดเจน เมล็ดเล็ก จำนวนมาก

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-300 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม เป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ทรงพุ่มขนาดเล็ก ดอกหอม ปลูกเป็นไม้ประดับได้

คำมอกหลวง

Gardenia sootepensis Hutch.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ไช้เนา คำมอกช้าง ผ่าด้าม ยางมอกใหญ่ แสลงหอมไก่ หอมไก่

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกันกับกระมอ (*Gardenia obtusifolia* Roxb. ex Kurz) ส่วนคำระบุชนิด *sootepensis* หมายถึงตอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งที่เก็บพรรณไม้ต้นแบบ

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 20 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้น ๆ ปกคลุม เมื่อแห้งเปลือกจะหลุดเป็นวงอยู่โดยรอบกิ่ง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปขอบขนาน รูปไข่ รูปรี หรือรูปไข่กลับ กว้าง 7-10 ซม. ยาว 8-18 ซม. ปลายมนหรือแหลม โคนมน ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหน้าคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนมีขนสั้น ๆ ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 12-18 เส้น ก้านใบยาว 3-10 มม. มีขน มีหูใบระหว่างก้านใบ ดอกเดี่ยว ออกที่ปลายกิ่งหรือซอกใบใกล้ปลายกิ่ง สีเหลืองอ่อน เปลี่ยนเป็นเหลืองเข้ม กลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 5-7 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยง ยาว 1.2-1.5 ซม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอด มีขนปกคลุมทั้ง 2 ด้าน ปลายหลอดแยกเป็น 5 แฉก ไม่ชัดเจน กลีบดอกรูปกรวย โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 3.5-7.5 ซม. ผิวด้านนอกของหลอดมีขนสั้น ๆ ด้านในบริเวณโคนหลอดเกลี้ยง ใกล้ปลายหลอดมีขนห่าง ๆ ปลายหลอดแยกเป็นกลีบ 5 กลีบ รูปไข่ รูปรี หรือรูปไข่กลับ กว้าง 2-3 ซม. ยาว 2.5-4 ซม. ปลายมนหรือกลม ผิวกลีบด้านในเกลี้ยง ด้านนอกมีขนสั้น ๆ บริเวณขอบกลีบ แต่ละกลีบมีเส้นตามยาวหลายเส้น เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดบริเวณคอหลอดกลีบดอก โพล์พันปากหลอดกลีบดอกเพียงเล็กน้อย อับเรณูรูปขอบขนาน รั้งไข้อยู่ใต้วงกลีบ มี 1 ช่อง มีอวุลจำนวนมาก ก้านเกสรเพศเมียยาวโพล์พันปากหลอดกลีบดอก ยอดเกสรเพศเมียเป็น 2 แฉก รูปกระบอง ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปรีหรือรูปขอบขนาน ผิวมีปุ่มหูดกับช่องอากาศ เมล็ดเล็ก จำนวนมาก

ประเทศไทย พบทุกภาคยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-400 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-มีนาคม เป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ ดอกขนาดใหญ่ กลิ่นหอม ปลูกเป็นไม้ประดับได้

ข้าวสารป่า

Pavetta tomentosa Roxb. ex Sm.

ชื่อพ้อง *Pavetta indica* L. var. *tomentosa* (Roxb. ex Sm.) Hook. f.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เข็มแพะ

ที่มา *Pavetta* เป็นชื่อพื้นเมือง Malayalam ในอินเดียที่ใช้เรียกต้นเข็มป่า *Pavetta indica* L. ส่วนคำระบุชนิด *tomentosa* แปลว่ามีขนสั้นหนานุ่ม ซึ่งหมายถึงขนที่ใบ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก กิ่งเกลี้ยงหรือมีขนสั้นนุ่ม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก รูปรีแกมรูปขอบขนานหรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน กว้าง 4-10 ซม. ยาว 8-15 ซม. ปลายมนหรือแหลม โคนรูปลิ้ม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ ผิวด้านบนมีขนสั้นนุ่มประปราย ด้านล่างมีขนสั้นหนานุ่ม เส้นแขนงใบข้างละ 8-15 เส้น ก้านใบยาว 1-1.5 ซม. มีขน หูใบระหว่างก้านใบรูปสามเหลี่ยม กว้าง 5-6 มม. ยาว 3-7 มม. ด้านนอกมีขนสั้น ด้านในเกลี้ยง ช่อดอกแบบช่อกระจุกแยกแขนง ดอกเดี่ยวหรือช่อสั้น ออกที่ซอกใบใกล้ปลายกิ่งหรือเหนือรอยแผลใบใกล้ปลายกิ่ง ช่อดอกได้ถึง 15 ซม. ดอกในช่อจำนวนมาก ก้านดอกย่อยยาว 5-10 มม. มีขน กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาวประมาณ 2 มม. ผิวด้านบนนอกมีขน ปลายหลอดแยกเป็น 4 กลีบ สั้น ๆ กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาวประมาณ 10 มม. ผิวด้านบนนอกเกลี้ยง ด้านในมีขนหนานุ่ม ที่ปลายหลอดแยกเป็นกลีบ 4 กลีบ รูปไข่แกมรูปขอบขนาน ยาว 6-7 มม. เกสรเพศผู้ 4 อัน ติดที่ปลายหลอดกลีบดอกสลับกับแฉกกลีบดอก ก้านชูอับเรณูสั้น อับเรณูรูปขอบขนาน ยาว 4-5 มม. รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาว 2-2.5 ซม. โคนเกลี้ยง ปลายมีขนสั้น ๆ ยืนยาวโผล่พ้นหลอดกลีบดอกมาก จานฐานดอกรูปวงแหวน ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง กลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 4-6 มม. เมล็ด 2 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา คาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบทั่วไปในป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-700 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-สิงหาคม

ประโยชน์ รากใช้กับหญิงคลอดบุตรช้ากว่ากำหนด น้ำต้มใบแก้อาการไอ

มะนาวผี

Atalantia monophylla (DC.) Corrêaชื่อพ้อง *Trichilia spinosa* Willd.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะนาวพลี กรูดผี ขี้ตั่ว นางกาน มะลิวิ

ชื่อสามัญ Sea lime

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติให้กับ Atalanta ตามตำนานของกรีกโบราณ เป็นลูกสาวของ Arcadian Iasus กับภรรยาชื่อ Clymene ส่วนคำระบุชนิด *monophylla* แปลว่ามีใบ 1 ใบ หมายถึงแผ่นใบที่เป็นแผ่นเดียว ไม่หยักคอดเป็นหลายส่วนเหมือนพืชวงศ์สัมพันธ์อื่น ๆ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 6 ม. ลำต้นและกิ่งมีหนามยาว 1-1.5 ซม. ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่หรือรูปรี กว้าง 1.8-4.5 ซม. ยาว 4.8-8 ซม. ปลายมนหรือเว้าตื้น โคนรูปลิ้มกว้าง ขอบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ด้านบนสีเขียวเข้ม เป็นมัน ด้านล่างสีเขียวอ่อน เกือบทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 4-10 เส้น เส้นใบย่อยแบบร่างแหชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 4-8 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ก้านช่อดอกและก้านดอกเกลี้ยงถึงมีขนละเอียด ก้านดอกยาว 0.8-1.5 ซม. ใบประดับย่อยรูปใบหอก ร่วงง่าย ยาวประมาณ 1.5 มม. มีขน กลีบเลี้ยงเป็นกาบหรือแฉกไม่เท่ากัน มักมี 2 แฉก ยาวประมาณ 2 มม. เกือบถึงมีขนละเอียด ดอกมีกลิ่นหอม กลีบดอกสีขาว มี 4 หรือ 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปขอบขนานแกมรูปรี ยาว 6-8 มม. เกือบถึงมีขนละเอียด ดอกมีเพศผู้ 8 หรือ 10 อัน ยาวไม่เท่ากัน สลับกันระหว่างสั้นกับยาว โคนเชื่อมกันเป็นหลอด เกือบถึงมีขนละเอียด ยาวประมาณ 1 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ยาว 6-7 มม. มี 3-4 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1-2 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาวเท่ากับรังไข่ ยอดเกสรเพศเมีย มี 3-4 แฉก ไม่เท่ากัน ฐานดอกกรวยวงแหวน มี 8-10 พู ไม่ชัดเจน ผลกลมหรือรี สีเขียวอ่อนหรือเทา เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-4 ซม. ผิวมีต่อมเป็นจุดหนาแน่น ปลายผลมีก้านเกสรเพศเมียติดทน เมล็ดจำนวนน้อย

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าชายหาด บนเขาหินชายฝั่ง ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 800 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนธันวาคม-เมษายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำด้ามเครื่องมือ กล่องไม้ขนาดเล็ก

กระเจาะ

Naringi crenulata (Roxb.) Nicolson

ชื่อพ้อง *Limonia crenulata* Roxb. , *Hesperethusa crenulata* (Roxb.) Roem.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กระเจาะจัน ขะเจาะ ตุ่มตั่ง พินิยา ฮางแกง

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากคำว่า *narinjin* ซึ่งเป็นชื่อพื้นเมืองของส้มโอ (*Citrus maxima*) ส่วนคำระบุชนิด *crenulata* แปลว่าหยักมน หมายถึงขอบใบที่หยักมน

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 15 ม. ลำต้นและกิ่งมีหนาม เปลือกสีน้ำตาลอ่อน หนามออกเดี่ยวหรือเป็นคู่ ตรง ยาวได้ถึง 2.5 ซม. ใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว เรียงเวียน มี 3-7 ใบย่อย ยาวได้ถึง 15 ซม. ก้านช่อใบยาวได้ถึง 3 ซม. แกนกลางใบประกอบมีคิริรูปใบหอกกลับ ใบย่อยอยู่ล่างเรียงตรงข้าม ใบย่อยรูปไข่ถึงรูปไข่แกมรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด กว้าง 1-2 ซม. ยาว 1-4 ซม. ปลายมนถึงเว้าตื้นเล็กน้อย โคนแหลม ขอบหยักมนถี่ ใบย่อยที่ปลายยาวที่สุด ยาวได้ถึง 4 ซม. แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงหนาคัลคล้ายแผ่นหนัง เกือบทั้งสองด้าน มีต่อมน้ำมันชัดเจน เส้นแขนงใบข้างละ 3-5 เส้น ไม่มีก้านใบย่อย ช่อดอกแบบช่อกระเจาะ ออกตามซอกใบเป็นกลุ่มสั้น ๆ มีขนสั้นนุ่ม ก้านช่อดอกยาวได้ถึง 2 ซม. ก้านดอกยาว 8-10 มม. เกือบหรือมีขน กลีบเลี้ยง 4 กลีบ รูปคล้ายสามเหลี่ยม กว้างและยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายแหลม ผิวด้านนอกมีขนละเอียด มีต่อมน้ำมัน ด้านในเกือบ กลีบดอกสีขาว รูปไข่แกมรูปรี กว้างประมาณ 3 มม. ยาวประมาณ 7 มม. เกือบ มีต่อมน้ำมันประปราย เกสรเพศผู้ 8 อัน ยาว 4-6 มม. ยาวเกือบเท่ากันหรือสลับกันระหว่างสั้นกับยาว เกือบ ก้านชูอับเรณูรูปปลีแคบ อับเรณูรูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาวประมาณ 2 มม. ปลายเป็นติ่งแหลมสั้นถึงติ่งแหลมอ่อน ฝังช่ออยู่เหนือวงกลีบ เกือบกลม ยาว 1-2 มม. มีต่อมน้ำมัน เกือบ มี 4 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาวประมาณ 1 มม. มีต่อมน้ำมันใต้ยอดเกสรเพศเมีย ยอดเกสรเพศเมียปลายแยกเป็น 5 แฉก จานฐานดอกเกือบ ผลกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 6-7 มม. มีต่อมน้ำมัน ผลอ่อนสีเขียว ผลสุกสีม่วงเข้มหรือดำ ก้านผลยาวได้ถึง 2 ซม. เมล็ดเกือบกลม กว้างประมาณ 5 มม. สีน้ำตาลอมส้มอ่อน มี เมล็ด 1- 4 เมล็ด

ประเทศไทย พบแทบทุกภาคยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ ปากีสถาน อินเดีย ศรีลังกา บังคลาเทศ พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ชาว

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรัง บริเวณใกล้แหล่งน้ำ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-400 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ผลแก่ระหว่างเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม

ประโยชน์ ผลสุกแก้ไข้ เป็นยาสมานแผล ยาบำรุง ช่วยเจริญอาหาร

มะหาด

Lepisanthes rubiginosa (Roxb.) Leenh.

ชื่อพ้อง *Sapindus rubiginosa* Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะขำ กำขำ กำจำ ชันรุ มะหาดบาท มะหาดป่า มะหาดลิง ลีฮอกน้อย หวดคา หวดลาว

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *lepis, lepidos* แปลว่าเกล็ด และคำว่า *anthos* แปลว่าดอก หมายถึงเกล็ดบนดอก คำระบุชนิด *rubiginosa* แปลว่าสีแดงสนิมหรือสีน้ำตาลแดง ซึ่งอาจหมายถึงสีของผลสุก

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 15 ม. เปลือกเรียบ สีน้ำตาลอมเทา ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงเวียน ใบย่อยเรียงตรงข้าม มี 3-6 คู่ ก้านช่อใบยาว 3-8 ซม. ใบย่อยรูปไข่ถึงรูปไข่กลับ กว้าง 2.5-8 ซม. ยาว 4.5-18 ซม. ปลายมนถึงเรียวแหลม โคนกลมถึงรูปรีแกว่ง ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ มีขนยาวห่างประปรายถึงหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 8-12 เส้น ก้านใบสั้น มีขน ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ยาวได้ถึง 30 ซม. ดอกสีขาวหรือขาวอมเหลือง กลิ่นหอม กลีบเลี้ยงรูปวงกลมถึงรูปไข่ กว้างและยาวประมาณ 2 มม. กลีบดอก 4 กลีบ รูปไข่กลับ กว้างประมาณ 2 มม. ยาว 3-4 มม. ก้านกลีบยาวประมาณ 1 มม. เกล็ดบนกลีบดอกด้านใน 1 เกล็ด ปลายแยกเป็นแฉกรูปคล้ายกระบอง 2 แฉก ยาว 1.5-3 มม. ส่วนโคนเกล็ดเกลี้ยงหรือมีขนยาวห่าง ส่วนปลายมีขนหนาแน่น จานฐานดอกลักษณะเป็นขอบสูง โดยเฉพาะในดอกเพศผู้ เกสรเพศผู้ 8 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 3-5 มม. อับเรณูยาวไม่เกิน 1 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 3 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 1 เม็ด ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง รูปรี กว้าง 6-8 มม. ยาว 8-12 มม. สุกสีน้ำตาลแดง เปลี่ยนเป็นสีม่วงเข้มถึงเกือบดำ ไม่มีก้านผล บางครั้งเป็นพู่เล็ก ๆ ที่โคนผล เมล็ด 1 เมล็ด สีน้ำตาลถึงดำ รูปรี กว้าง 4-5 มม. ยาว 8-10 มม.

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า จีนตอนใต้และตะวันออกเฉียงใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซียถึงตะวันออกเฉียงเหนือของออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าผลัดใบ ป่าละเมาะ ที่รกร้าง ริมถนน ริมแม่น้ำ ชายป่า ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,000 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนตุลาคม-เมษายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำเสา สากตำข้าว ตำเครื่องมือ ผลสุกรับประทานได้ รากและใบแก้ไข้ ใบใช้ช้ในน้ำถูล้างกระด้างเลี้ยงไหมให้สะอาดเพื่อใช้เลี้ยงในโรงถักไป

มะเฟืองช้าง

Lepisanthes tetraphylla (Vahl) Radlk.

ชื่อพ้อง *Sapindus tetraphylla* Vahl, *S. siamensis* Radlk.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ครูด ประ เฝืองสะกลาง มะคำดีควาย มะแฟน มะเฟืองป่า มะโสะจำ

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกับมะหวด (*Lepisanthes rubiginosa*) ส่วนคำระบุชนิด *tetraphylla* แปลว่า 4 ใบ หมายถึงใบประกอบของพืชชนิดนี้ที่มีก้านใบย่อย 4 ใบ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก เปลือกแตกเป็นร่องตามยาว สีน้ำตาล ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงเวียน ใบย่อย 2-3 คู่ เรียงตรงข้าม ใบย่อยรูปรีถึงรูปไข่กลับ กว้าง 5.5-7 ซม. ยาว 8-12 ซม. ปลายมน กลม แผลม หรือเว้า ตื้น โคนกลม มน สอบ หรือรูปหัวใจ ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ มีขนทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบข้างละ 8-12 เส้น ก้านใบย่อยยาว 3-4 มม. มีขน ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ยาวได้ถึง 40 ซม. มีขนยาวห่าง ดอกมีกลิ่นหอม สีขาว หรือขาวอมเหลืองอ่อน กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ถึงรูปไข่กลับ กว้าง 1-5 มม. ยาว 1.5-7 มม. กลีบดอก 5 กลีบ รูปไข่แกมรูปรีหรือรูปขอบขนาน กว้าง 1.5-4 มม. ยาว 2-5 มม. ก้านกลีบยาว 0.5-2 มม. เกสรตัวโคนกลีบดอกด้านใน 2 อัน เกสรเพศผู้ 8 อัน ก้านชูอับเรณูยาว 2-5 มม. อับเรณูยาว 1-2 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 3 ช่อง ผลรูปไข่ สีเหลือง เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-5 ซม. มีสันตามยาวต้น ๆ 3 สัน มีขน ไม่มีก้านผลหรือก้านผลสั้น เมล็ดสีน้ำตาลถึงดำ

ประเทศไทย ภาคเหนือ: ลำพูน ลำปาง แพร่ อุตรดิตถ์ ตาก นครสวรรค์; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เลย หนองคาย; ภาคตะวันออก: ชัยภูมิ นครราชสีมา; ภาคกลาง: สระบุรี; ภาคตะวันออก: ชลบุรี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี อุทัยธานี

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน มาเลเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเล จนถึงประมาณ 1,200 ม. ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มิถุนายน เป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-พฤศจิกายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ทำเสา ด้ามเครื่องมือ เครื่องเรือน

ตะคร้อ

Schleichera oleosa (Lour.) Oken

ชื่อพ้อง *Pistachia oleosa* Lour.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กาซ้อง ค้อ คอส้ม เคาะ เคาะจ๊ก ตะคร้อไข่ ปันรั้ว มะเคาะ มะจ๊ก มะจ๊ก

ชื่อสามัญ Ceylon oak, Honey tree, Lac tree

ที่มา ชื่อสกุลให้เป็นเกียรติแก่นักพฤกษศาสตร์ชาวเยอรมันชื่อ Johann Christoph Schleicher (1768-1834) คำระบุชนิด *oleosa* แปลว่ามีน้ำมัน หมายถึงเมล็ดที่มีน้ำมัน

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูงได้ถึง 40 ม. เปลือกสีน้ำตาลเทาถึงดำ แตกเป็นสะเก็ดบาง ๆ ใบประกอบแบบขนนกปลายคู่ เรียงเวียน ใบย่อยมี 2-4 คู่ เรียงตรงข้าม ใบย่อยรูปรีถึงรูปไข่กลับ กว้าง 3.5-8 ซม. ยาว 4.5-22 ซม. ใบคู่ล่างขนาดเล็กกว่า ปลายมน แหลม หรือเว้าตื้น โคนมนหรือกลม มักเบี้ยว แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยงหรือเกือบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนหยาบแข็งหรือเกือบเกลี้ยง ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบหรือใกล้ปลายกิ่ง ช่อยาวได้ถึง 18 ซม. ดอกแยกเพศรวมต้น สีเขียวอ่อนหรือสีเหลืองอ่อน มีกลิ่นหอม กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นแฉก 4-6 แฉก รูปไข่ถึงรูปคล้ายสามเหลี่ยม กว้างประมาณ 0.5 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. ไม่มีกลีบดอก เกสรเพศผู้ 6-8 อัน ก้านชูอับเรณูยาวได้ถึง 2 มม. สีเขียวแกมเหลืองอ่อน มีขนอับเรณูยาว 0.7-1 มม. สีเหลือง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 1-2 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 1 เม็ด งานฐานดอกรูปวงแหวน ผลรูปไข่กว้าง กลม หรือเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1.2-1.5 มม. ไม่เป็นพู เมล็ดสีน้ำตาล มี 1-2 เมล็ด กว้าง 8-10 มม. ยาว 10-12 มม. เยื่อหุ้มเมล็ดสีเหลือง ฉ่ำน้ำ รสเปรี้ยว

ประเทศไทย พบแทบทุกภาคยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน อินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ทุ่งหญ้า ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-900 ม. ออกดอกระหว่างเดือนมกราคม-กรกฎาคม เป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ เนื้อไม้ทำล้อเกวียน เพลารถ เครื่องไถ ด้ามเครื่องมือ ใบอ่อนทำให้สุกรับประทานเป็นเครื่องเคียง เยื่อหุ้มเมล็ดของผลสุกรับประทานได้ น้ำมันจากเมล็ดใช้ในการทำอาหาร ใช้แต่งผม ทำผ้าบาติก สรรพคุณด้านสมุนไพรน้ำมันจากเมล็ดใช้แก้อาการคัน แก้สิว อาการติดเชื้อทางผิวหนัง เปลือกเป็นยาสมานท้อง แก้ท้องร่วง

ตานนม

Xantholis cambodiana (Pierre ex Dubard) P. Royen

ชื่อพ้อง *Planchonella cambodiana* Pierre ex Dubard, *Sideroxylon cambodianum* (Pierre ex Dubard) Pierre ex Lecomte, *Pouteria cambodiana* (Pierre ex Dubard) Baehni

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ชระงำ นมนาง

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *xanthos* แปลว่าเหลือง อาจหมายถึงผลของพืชสกุลนี้ที่เวลาสุกมักมีสีเหลือง ส่วนคำระบุชนิด *cambodiana* หมายถึงกัมพูชา

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 12 ม. ลำต้นและกิ่งบางครั้งมีหนาม กิ่งอ่อนกลม มีช่องอากาศ มีขนหนามยาว 1-2 ซม. ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับ หรือรูปรี กว้าง 2-4.5 ซม. ยาว 3.5-6 ซม. ปลายมนหรือเว้าตื้น โคนสอบเรียว ขอบเรียบ แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง ด้านบนมีขนประปรายหรือเกือบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนหนาแน่น เส้นแขนงใบข้างละ 5-9 เส้น ก้านใบยาว 2-5 มม. มีขน ดอกออกเป็นกระจุกตามซอกใบ กระจุกละ 3-12 ดอก ก้านดอกยาว 3-5 มม. มีขนสั้นหนานุ่ม กลีบเลี้ยงยาว 2-4 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่หรือขอบขนาน ปลายมนหรือแหลม มีขนทั้งสองด้าน กลีบดอกยาว 4-6 มม. โคนเชื่อมติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปขอบขนานแกมรูปใบหอกหรือรูปไข่ ปลายมนหรือแหลม เกสรเพศผู้ 5 อัน ยาว 3-4.5 มม. อับเรณูรูปไข่ ปลายแหลม เกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน 5 อัน รูปแถบหรือรูปใบหอก ยาว 2-3 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่หรือกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 มม. มีขนหนาแน่น มี 5 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียยาว 4-5 มม. ผลคล้ายผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปรีหรือรูปไข่แกมรูปรี เส้นผ่านศูนย์กลาง 2-3 ซม. ผิวมีขนหนาแน่น ปลายผลมีก้านเกสรเพศเมียติดทน เมล็ด 1-3 เมล็ด สีน้ำตาล รูปรีแกมรูปไข่ แบน กว้างประมาณ 1 ซม. ยาวประมาณ 1.5 ซม. เปลือกหุ้มเมล็ดหนา

ประเทศไทย ภาคเหนือ: ลำปาง แพร่; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: เพชรบูรณ์; ภาคตะวันออกเฉียงใต้: สระแก้ว; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: ราชบุรี

การกระจายพันธุ์ ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนธันวาคม-เมษายน

ประโยชน์ เนื้อไม้ใช้ในการก่อสร้าง ราก ใบ และเนื้อไม้ใช้กระตุ้นการไหลของน้ำนมในคนและสัตว์เลี้ยง ผลรับประทานได้

ปลาไหลเผือก

Eurycoma longifolia Jack

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ คະนาง ชะนาง ตรึงบาดาล ตุงสอ เพี้ยก หยักบ่อถอง เอียนดอน แฮพันซัน

ชื่อสามัญ Ail's umbrella

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *eury*s แปลว่ากว้างหรือใหญ่ และคำว่า *kome* แปลว่าขน หมายถึงขนเป็นกระจุกที่ช่อดอก คำระบุชนิด *longifolia* แปลว่าใบยาว

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 5 ม. กิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาล ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ยาวได้ถึง 35 ซม. มักออกเป็นกลุ่มที่ปลายกิ่ง ก้านช่อใบยาว 7-15 ซม. ใบย่อย 8-13 คู่ เรียงตรงข้ามหรือเกือบตรงข้าม รูปรี ขอบขนาน หรือรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ใบย่อยปลายสุดรูปไข่กลับ ใบกว้าง 2-4.5 ซม. ยาว 5-14 ซม. ปลายแหลมหรือมน โคนสอบ มักเบี้ยว ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ผิวด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนประปราย เส้นแขนงใบข้างละ 8-12 เส้น ไม่มีก้านใบย่อย ดอกแยกเพศร่วมต้นหรือแยกเพศต่างต้น ช่อดอกแบบช่อแยกแขนง ออกที่ซอกใบ ยาวได้ถึง 30 ซม. ก้านช่อดอก ก้านดอก ใบประดับ และกลีบเลี้ยง มีขนประปรายและมีขนต่อมเป็นกระจุก ใบประดับรูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็กมาก ร่วงง่าย ก้านดอกหนา ยาว 4-7 มม. ดอกสีน้ำตาลแดง เส้นผ่านศูนย์กลางดอก 6-7 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปไข่ กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 2 มม. โคนเชื่อมติดกันเล็กน้อย กลีบดอก 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปใบหอกถึงรูปไข่ หรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 5 มม. มีขนประปรายทั้งสองด้าน เกสรเพศผู้ 5 อัน ติดสลับกับกลีบดอก ยาวประมาณ 2 มม. โคนก้านชูอับเรณูมีรยางค์และมีขน เกสรเพศผู้ที่เป็นหมันในดอกเพศเมียขนาดเล็ก ยาวประมาณ 0.5 มม. ในดอกเพศผู้ยาวได้ถึง 2 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ มี 5-6 อัน แยกจากกัน มีก้านชู แต่ละอันมี 1 ช่อง มีออวุล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียเชื่อมกันหรือแนบชิดกัน ยอดเกสรเพศเมียเป็นแบบก้นปัดมี 5-6 แฉก ชี้อัน ยาวประมาณ 1 มม. ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง รูปขอบขนาน กว้าง 8-12 มม. ยาว 1.2-1.5 ซม. ก้านผลยาว 1.5-2 มม. กลางผลมีร่องตื้น ๆ ตามยาว ผลสุกสีแดงถึงม่วงดำ เมล็ดรูปรี มี 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ พม่าตอนล่าง ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และคาบสมุทรมลายู สุมาตรา บอร์เนียว

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ป่าชายหาด ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 700 ม. ออกดอกระหว่างเดือนพฤศจิกายน-มกราคม เป็นผลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์-มิถุนายน

ประโยชน์ รากและส่วนเปลือกของรากใช้เป็นยาลดไข้ เปลือกหนา ขม ใช้รักษาอาการเป็นไข้โดยการการต้มแล้วดื่ม ในมาเลเซียใช้บำรุงหลังคลอดบุตร บดและใช้ภายนอกเป็นยาพอกแก้ปวดหัว ปวดบาดแผล แผลพุพอง

คนทา

Harrisonia perforata (Blanco) Merr.

ชื่อพ้อง *Paliurus perforatus* Blanco, *H. paucijuga* Oliv. , *H. bennettii* Benn.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะลันทา จี้ จี้หนาม สีเตาะ สีฟัน สีฟันคนตาย สีฟันคนทา หนามจี้

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักจัดสวนชาวอังกฤษชื่อ Arnold Harrison ส่วนคำระบุชนิด *perforata* แปลว่าคล้ายถูกเจาะเป็นรูกลมเล็ก ๆ อาจหมายถึงรอยหนามตามลำต้นและกิ่งก้านที่หนามร่วงไปแล้ว

ไม้พุ่ม มักแตกกอเป็นพุ่มใหญ่ พบน้อยที่เป็นไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 12 ม. ลำต้นและกิ่งมีหนาม มีช่องอากาศ กิ่งอ่อนมีขน กิ่งแก่เกลี้ยง หนามรูปกรวย ยาวได้ถึง 1 ซม. ปลายโค้ง ร่วงง่าย ใบประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงเวียน ยาวได้ถึง 15 ซม. ก้านช่อบายาวได้ถึง 5 ซม. แกนกลางมีปีกแคบ มีสันตามยาวด้านบนและมีขนประปราย ใบย่อย 1-5 คู่ เรียงตรงข้าม รูปไข่แกมรูปใบหอกหรือรูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 1.2-3 ซม. ปลายแหลม โคนสอบ ขอบเรียบ แผ่นใบกึ่งหนาคัลลายแผ่นหนึ่ง เกลี้ยง เส้นแขนงใบข้างละ 5-10 เส้น ก้านใบย่อยสั้นมากหรือไม่มี ใบย่อยปลายสุดมีขนาดใหญ่ที่สุด ช่อดอกแบบกระจุกหรือช่อกระจุกแยกแขนง ออกตามซอกใบหรือปลายกิ่ง ก้านดอกยาวได้ถึง 2 มม. กลีบเลี้ยงขนาดเล็ก ยาว 1.5-2 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว ปลายแยกเป็น 4-5 แฉก กลีบดอก 4-5 กลีบ รูปใบหอก พบน้อยที่เป็นรูปช่อขนาน กว้าง 2-3 มม. ยาว 6-8 มม. ปลายแหลม เกสรเพศผู้มีจำนวนเป็นสองเท่าของจำนวนกลีบดอก ติดที่โคนจานฐานดอก ก้านชูอับเรณูยาว 7-10 มม. มีลัน ปลายลันเป็น 2 แฉก มีขนหนาแน่นที่ขอบ ฐานฐานดอกรูปถ้วย สูง 1-2 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ยาว 0.5-1 มม. เป็นพูต้น ๆ มี 4-5 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมีย ยาว 5-8 มม. มีขนสั้นนุ่ม ยอดเกสรเพศเมียมี 4-5 พู ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง ค่อนข้างกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 1-1.2 ซม. บางครั้งเป็นพุ่มต้น ๆ ผนังผลชั้นนอกหนาคัลลายแผ่นหนึ่ง

ประเทศไทย พบแทบทุกภาคยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน และมาเลเซียตะวันตก

นิเวศวิทยา มักพบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ที่รกร้าง เขาหินปูน ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-900 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมีนาคม-สิงหาคม

ประโยชน์ รากแห้ง เป็นยาแก้ไข้ ยาแก้ไอเสบ ใช้รักษาบาดแผล แก้ท้องร่วง ลำต้น เปลือกต้น แก้ท้องร่วง และอหิวาตกโรค ยอดอ่อน แก้ท้องร่วง ชี้ได้จากใบที่ขี้ไฟผสมน้ำมันหรือใบที่ดำใช้แก้อาการคัน

ขี้ตู่

Helicteres angustifolia L.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ขี้ตู่ เข้ากึ่งน้อย ปอซีโก้ ปอมัดโป ย่ำแย้ หล้าหางอัน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *heliktos* แปลว่าบิดเป็นเกลียว และคำว่า *helisso* แปลว่าม้วน ซึ่งหมายถึงผลของพืชสกุลนี้บางชนิดที่บิดเป็นเกลียว ส่วนคำระบุชนิด *angustifolia* แปลว่ามีใบแคบ

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 1.5 ม. กิ่งมีขนรูปดาวหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปใบหอกหรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 2-5 ซม. ยาว 6-8 ซม. ปลายมน แแหลม หรือเรียวแหลม โคนมนหรือกลม ขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงหนาค่อนข้างหนา ผิวด้านบนมีขนรูปดาวประปราย มีมากบริเวณเส้นกลางใบ ผิวด้านล่างมีขนรูปดาวหนาแน่น เส้นจากโคนใบ 3-5 เส้น เป็นร่องทางด้านบน เส้นใบแบบร่างแหชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 6-8 มม. มีขน ดอกออกเป็นกระจุกสั้นตามซอกใบ ยาว 1-2 ซม. ดอกจำนวนน้อย ก้านดอกมีตั้งแต่สั้นมากจนยาวได้ถึง 5 มม. ใบประดับขนาดเล็ก รูปแถบ กลีบเลี้ยง ยาว 5-8 มม. โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 5 แฉก ไม่เท่ากัน ปลายหลอดกว้าง 2.5-3 มม. มีขนสั้นทั้งสองด้าน กลีบดอกสีชมพูอมม่วงหรือขาว มี 5 กลีบ รูปแถบกึ่งรูปช้อน ขนาดไม่เท่ากัน ความยาวกลีบ 7-8 มม. ปลายกลมหรือตัด โคนกลีบสอบเป็นก้าน มีติ่ง 2 ติ่ง ผิวกลีบมีขน เกสรเพศผู้และเพศเมียมีก้านชู ยาว 5-6 มม. เกสรเพศผู้ 10 อัน โคนเชื่อมกันเป็นหลอดหุ้มเกสรเพศผู้ที่ไม่สมบูรณ์ 5 อันไว้ภายในรังไข่อยู่เหนือวงกลีบ อยู่ภายในหลอดก้านชูอับเรณู มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น มี 5 ช่อง แต่ละช่องมีอวุลจำนวนมาก ผลแบบผลแห้งแตก รูปไข่แกมรูปทรงกระบอก ตรง กว้าง 1.2-1.5 ซม. ยาว 2-3 ซม. เป็นพู 5 พู ตามยาว มีขนหนาแน่น เมล็ดรูปไข่หรือสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน เมื่อแห้งมีสีดำ

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ภูมิภาคมาเลเซีย และออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง เขาหินปูน ความสูงจากระดับน้ำทะเล 50-900 ม. ออกดอกและเป็นผลเกือบตลอดปี

ประโยชน์ เปลือกให้เส้นใย

ปอบิด

Helicteres isora L.

ชื่อพ้อง *H. roxburghii* G. Don, *H. chrysocalyx* Miq. ex Mast.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ชี้อันใหญ่ ปอบับ มะปิด

ชื่อสามัญ Nut-leaved screw-tree, Red isora, Spiral bush, Indian screw-tree

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกับชืตุน (*Helicteres angustifolia* L.) ส่วนคำระบุชนิด *isora* มาจากชื่อท้องถิ่น Malabar ที่ใช้เรียกพืชชนิดนี้ในอินเดีย คำว่า *isora-murri*

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูง 1-4 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวหนาแน่น มีช่องอากาศ ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่ กว้าง 5.5-7.5 ซม. ยาว 8.5-15 ซม. ปลายใบเป็นแฉกไม่เป็นระเบียบ 3-5 แฉก แฉกกลางสุดยาวคล้ายหาง โคนใบกลมหรือรูปหัวใจ ขอบจักฟันเลื่อย แผ่นใบกึ่งหนาคล้ายแผ่นหนัง ด้านบนมีขนสาก ด้านล่างมีขนรูปดาวหรือขนสั้นหนานุ่ม เส้นโคนใบ 3-5 เส้น เส้นใบย่อยแบบชั้นบันไดชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 0.5-2 ซม. มีขน หูใบรูปแถบ ยาว 3-7 มม. ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ มี 5-8 ดอก ก้านช่อดอกสั้น ก้านดอกยาว 3-5 มม. มีขน ใบประดับและใบประดับย่อยรูปแถบ ยาว 3-5 มม. กลีบเลี้ยงสี่เหลี่ยม ยาว 1-2 ซม. เบี้ยว ติดทน มีขนรูปดาวถึงขนสั้นหนานุ่ม โคนกลีบเชื่อมกันเป็นหลอด ยาว 2-2.5 ซม. ปลายแยกเป็นแฉกไม่เท่ากัน 5 แฉก รูปสามเหลี่ยม ยาว 5-9 มม. กลีบดอกสีแดงอมส้ม มี 5 กลีบ ขนาดไม่เท่ากัน รูปใบหอกกลับ ยาว 2.5-3 ซม. โค้งพับลง เกสรเพศผู้และเพศเมียมีก้านชู ยื่นยาวโผล่พ้นกลีบดอกออกมามาก เกสรเพศผู้ 10 อัน โคนเชื่อมกันเป็นหลอดรูปถ้วย ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ อยู่ภายในหลอดก้านชูอับเรณู มีขนหนาแน่น มี 5 ช่อง แต่ละช่องมีอวุลจำนวนมาก ผลแบบผลแห้งแตก สีน้ำตาลเข้ม รูปทรงกระบอก กว้าง 7-10 มม. ยาว 3-6 ซม. มีขนประปราย บิดเป็นเกลียวหลังผลแตก เมล็ดรูปกึ่งสี่เหลี่ยม ข้าวแหลมตัด ยาว 2-2.5 มม. เกลี้ยง

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย ศรีลังกา ปากีสถาน เนปาล พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน มาเลเซียตะวันตก และออสเตรเลีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ชายป่าดิบ ที่รกร้าง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-400 ม. ออกดอกและเป็นผลตลอดทั้งปี

ประโยชน์ ผลใช้ภายในหรือภายนอก แก่โรคทางลำไส้ โดยเฉพาะในเด็ก ในมาเลเซียและตอนใต้ของไทยใช้ผลแห้งเป็นยาบำรุง โดยเฉพาะหลังคลอดบุตร
ต้นให้เส้นใย ใช้ทำเชือก ในสมัยก่อนในชวาใช้ทำกระสอบ ในอินเดียใช้ทำกระดาษ ต้นปลูกเป็นไม้ประดับ กิ่งและใบใช้เป็นอาหารสัตว์

เหมือดหอม

Symplocos racemosa Roxb.

ชื่อพ้อง *S. impressa* H. R. Fletcher

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กฤษณา ตะลุมบก หัว เหมียดหล้า เหมือดหล้า เหมือดน้อย เหมือดโลด

ชื่อสามัญ Lodh bark, Recemose sweetleaf

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *symploke* แปลว่าการรวมกัน หมายถึงเกสรเพศผู้ที่เชื่อมติดกันที่ฐาน คำระบุชนิด *racemosa* แปลว่ามีช่อดอกแบบช่อ raceme คือช่อดอกแบบช่อกระจະ

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก สูงได้ถึง 12 ม. กิ่งอ่อนเกลี้ยงหรือมีขน ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปรี กว้าง 2.5-6 ซม. ยาว 6.5-15 ซม. ปลายมนหรือกลม โคนสอบหรือมน ขอบหยักมนหรือเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง เกลี้ยงทั้งสองด้าน ผิวใบด้านบนเมื่อแก่เห็นเป็นรอยย่น เส้นแขนงใบข้างละ 5-8 เส้น ชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.5-2.5 ซม. มีขน ช่อดอกแบบช่อกระจະ ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ช่อยาวได้ถึง 10 ซม. แกนกลางมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ดอกในช่อจำนวนมาก ใบประดับรูปไข่ ยาว 3-4 มม. ใบประดับย่อยยาว 2-3 มม. ทั้งใบประดับและใบประดับย่อยร่วงง่าย มีขนสั้นนุ่ม ก้านดอกย่อยยาว 1-1.5 มม. มีขน ดอกมีกลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบานประมาณ 1 ซม. กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอดสั้น ยาวประมาณ 1.5 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก รูปไข่ ปลายกลมหรือมน มีขนประปรายถึงหนาแน่น กลีบดอกสีขาว โคนเชื่อมกันเป็นหลอดสั้น ๆ ปลายแยกเป็น 5 กลีบ รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 2-4 มม. ยาว 4-5 มม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก ยาวไม่เท่ากัน ติดอยู่บนหลอดกลีบดอก รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ เกลี้ยง ยาว 1-1.5 มม. มี 2-5 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 2-4 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียเกลี้ยงหรือมีขนที่โคน จานฐานดอกมีต่อม 5 อัน มีขน ผลแบบผลผนังชั้นในแข็ง รูปขอบขนาน รูปรี หรือรูปไข่แกมรูปรี กว้าง 4-6 มม. ยาว 6-10 มม. เกลี้ยง สุกสีม่วงเข้ม ผิวเป็นมัน ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดทน เมล็ดรูปรี 1 เมล็ด

ประเทศไทย พบแทบทุกภาคยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังผสมสนและก่อ ป่าปungป่าทาม ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,200 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนพฤศจิกายน-สิงหาคม

ประโยชน์ เปลือกใช้เป็นยา มีฤทธิ์เย็น ช่วยสมานแผล ห้ามเลือด โรคเกี่ยวกับลำไส้ โรคเกี่ยวกับตา และแผลพุพอง ใบใช้ย้อมผ้า ดันมีทรงพุ่มแน่น ดอกดกและมีกลิ่นหอม ผลสุกออกเป็นช่อเด่น สีม่วงเป็นมัน ปลูกเป็นไม้ประดับได้

ปอเต่าไห้

Enkleia siamensis (Kurz) Nevling

ชื่อพ้อง *Linostoma siamensis* Kurz, *L. scandens* (Endl.) Kurz var. *cambodianum* Lecomte

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ เต่าไห้ ปอตับเต่า พญาไม้ผู้ พันไฉน พันไสน

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *enkleio* แปลว่าปิด ทำให้ติดอยู่ หรือบางทีมาจากคำว่า *en* กับ *kleos* แปลว่า เค้น สวยงาม หมายถึงส่วนของใบประดับและดอกที่เด่นและสวยงาม คำระบุชนิด *siamensis* หมายถึงสยาม แหล่งที่เก็บพรรณไม้ต้นแบบ

ไม้พุ่มตั้งตรงหรือไม้เถาเนื้อแข็ง สูงได้ถึง 4 มม. มีมือเกาะออกตรงข้าม กิ่งอ่อนสีน้ำตาลแดง มีขนประปราย ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม พบบ้างที่เรียงสลับ รูปไข่หรือรูปรี พบบ้างที่เป็นรูปกลม กว้าง 3-6 ซม. ยาว 5-10 ซม. ปลายแหลมหรือมน มักมีติ่งหนามเล็ก ๆ โคนรูปกลมหรือมน ขอบเรียบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ด้านบนสีเขียว กลี้ยง ยกเว้นมีขนตามร่องเส้นกลางใบ ด้านล่างสีเทา มีขนสั้นนุ่มประปรายถึงหนาแน่น โดยเฉพาะตามเส้นกลางใบและเส้นแขนงใบ เส้นแขนงใบข้างละ 15-25 เส้น ชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 6-8 มม. กลี้ยงหรือมีขนสั้นนุ่ม เป็นร่องทางด้านบน ข้อดอกแบบข้อซี่ร่ม จำนวนดอก 3-15 ดอก ก้านข้อดอกยาว 2-5 ซม. ใบประดับเป็นเยื่อบาง สีครีมแกมเขียวอ่อน รูปรี กว้าง 1-1.5 ซม. ยาว 2-5 ซม. ปลายและโคนมน มีขนทั้งสองด้าน ติดทน ใบประดับย่อยขนาดเล็ก รูปแถบ ติดทน ดอกสีเขียวหรือสีเหลือง กลีบเลี้ยงโคนเชื่อมกันเป็นหลอดยาว 7-8 มม. ปลายแยกเป็น 5 แฉก กว้าง 1.5-2 มม. ยาว 3-4 มม. มีขนทั้งสองด้าน กลีบดอก 5 กลีบ รูปรี ยาวประมาณ 2.5 มม. อวบน้ำ ปลายเป็นแฉกลึก 2 แฉก รูปขอบขนาน เกสรเพศผู้ 10 อัน เรียงเป็น 2 วง ก้านชูอับเรณูยาว 0.5-1.5 มม. กลี้ยง อับเรณูยาวประมาณ 1 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปรี ยาว 1-2 มม. มีขนคล้ายไหมหนาแน่น มี 1 ช่อง มีออวุล 1 เม็ด ก้านเกสรเพศเมียสั้น ยาว 1.5-2 มม. ยอดเกสรเพศเมียเป็นตุ่ม ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง รูปไข่ กว้าง 6-8 มม. ยาว 1-1.5 ซม. ปลายแหลม กลี้ยงหรือมีขนละเอียด มีก้านผลยาว มักพบร่องรอยของกลีบเลี้ยงที่โคนผล เมล็ดรูปไข่ กว้าง 4-5 มม. ยาว 6-8 มม.

ประเทศไทย พบแทบทุกภาคยกเว้นภาคใต้

การกระจายพันธุ์ พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม

นิเวศวิทยา พบทั่วไปตามป่าเต็งรัง มักพบขึ้นปะปนอยู่กับไม้ต้นพวกยาง (*Dipterocarpus* spp.) ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน

ประโยชน์ เปลือกให้เส้นใย ใช้ทำเชือก ใบต้มใช้รักษาโรคตา ผลใช้เป็นยาถ่าย

ปอพราน

Colona auriculata (Desf.) Craib

ชื่อพ้อง *Diplophractum auriculatum* Desf. , *Columbia auriculata* (Desf.) Baill.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ จี๋หมาแห้ง ปอซี่ตุ่น ปอที ปอปาน ปอพาน

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักสำรวจชาวอิตาเลียน Christopher Columbus (Cristóbal Colón) ส่วนคำระบุนชนิด *auriculata* แปลว่ารูปดิ่งหู หมายถึงโคนใบของพืชชนิดนี้ที่เป็นรูปดิ่งหู

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 2.5 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน กว้าง 2.5-8 ซม. ยาว 7-18.5 ซม. ปลายแหลมถึงยาวคล้ายหาง โคนเบี้ยวและเป็นรูปดิ่งหู ขอบหยักฟันเลื่อยซ้อน แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหน้าคล้ายแผ่นหนัง ด้านบนมีขนสาก ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น เส้นใบที่โคน 3 เส้น เส้นแขนงใบข้างละ 3-7 เส้น เส้นใบย่อยคล้ายชั้นบันไดและเส้นใบย่อยแบบร่างแหชัดเจนทางด้านบน ก้านใบยาวประมาณ 3 มม. มีขน หูใบรูปรี ติดทน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ช่อยาว 2-3 ซม. จำนวนดอกแต่ละกระจุก 1-3 ดอก ดอกตูมรูปไข่ เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.5-1 ซม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ผิวด้านนอกมีขนหนาแน่น ด้านในมีขนบางกว่า กลีบดอก 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ สีเหลือง มีจุดประสีน้ำตาลแดง กลีบรูปช้อน กว้าง 2-3 มม. ยาว 8-9 มม. ปลายมน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูสีขาวอมเหลือง เกลี้ยง อับเรณูสีเหลืองอ่อน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่ กว้างประมาณ 2 มม. ยาวประมาณ 3 มม. มีขนหนาแน่น มี 5 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2-4 เม็ด ผลรูปกลมหรือรูปไข่ กว้าง 1.5-2 ซม. ยาว 1.8-2.5 ซม. มีสันตามยาว 5 สัน มีขนหนาแน่น ผลแก่ไม่แตก

ประเทศไทย ภาคเหนือ: อุตรดิตถ์ สุโขทัย; ภาคตะวันออก: นครราชสีมา บุรีรัมย์ อุบลราชธานี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้: ปราจีนบุรี ชลบุรี จันทบุรี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้: อุทัยธานีราชบุรี; ภาคใต้: กระบี่

การกระจายพันธุ์ ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ ที่รกร้าง ที่ลุ่มน้ำขัง ชายป่าดิบ ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 300 ม. ออกดอกระหว่างเดือนพฤษภาคม-กันยายน เป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ เปลือกให้เส้นใย ใช้ทำเชือกคุณภาพดี

ปอยาบ

Grewia abutilifolia Vent. ex Juss.

ชื่อพ้อง *G. arbutifolia* Pers., *G. aspera* Roxb., *G. macrophylla* G. Don, *G. sclerophylla* Roxb., *G. abutilifolia* Vent. ex Juss. var. *urenifolia* Pierre

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ข้าวจี หญ้าปัด หญ้าปัด

ที่มา ชื่อสกุลตั้งให้เป็นเกียรติแก่นักพฤกษศาสตร์และนักสรีระวิทยาชาวอังกฤษ ชื่อ Nehemiah Grew (1641-1712) ส่วนคำระบุนิย *abutilifolia* แปลว่าใบคล้ายพืชในสกุล *Abutilon* (Malvaceae) เช่น ครอบจักรวาล

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 4 ม. กิ่งอ่อนมีขนสาก ใบรูปไข่ กลม หรือเกือบกลม กว้าง 4-7 ซม. ยาว 5-10 ซม. ปลายแหลม โคนกลมหรือรูปหัวใจ ขอบหยักฟันเลื่อยซ้อน มีขนทั้งสองด้าน เส้นใบ 3 เส้นจากโคน เส้นแขนงใบข้างละ 3-4 เส้น เส้นใบย่อยคล้ายชั้นบันไดเห็นชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาวประมาณ 1 ซม. มีขน ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกตามซอกใบ ช่อตั้งตรง ยาว 1-2 ซม. ก้านช่อดอกยาว 1-5 มม. ดอกตูมรูปกลม รี หรือขอบขนาน กว้างประมาณ 3 มม. ยาว 4-6 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปขอบขนาน กว้าง 1-2 มม. ยาว 8-9 มม. ปลายแหลมหรือมน ผิวด้านนอกสีเขียว มีขนหนาแน่น ด้านในสีขาวหรือเหลืองอ่อน มีขนประปรายหรือเกือบเกลี้ยง ดอกบานกลีบเลี้ยงม้วนพับลงด้านนอก กลีบดอกสีขาวหรือขาวแกมเหลือง มี 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปไข่หรือรูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 2-3 มม. เกสรตัวผู้หรือมีขน ครึ่งล่างของขอบมีขนครุย โคนกลีบมีต่อม เกสรเพศผู้จำนวนมาก ยาวไม่เท่ากัน เกสรตัวเมีย รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่หรือกลม กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 1.5 มม. มีขน มี 2-4 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2 เม็ด ผลรูปไข่ กลม หรือเป็น 2 พู ตื่น ๆ สีเทา ไม่มีสัน มีขนประปรายหรือเกือบเกลี้ยง ผลแก่ไม่แตก

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย พม่า จีน ไทย กัมพูชา เวียดนาม ลาว และคาบสมุทรมลายู

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าละเมาะ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 100-1,000 ม. ออกดอกและเป็นผลตลอดทั้งปี แต่มักพบระหว่างเดือนมีนาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ เปลือกให้เส้นใยใช้ทำเชือก รากต้มแก้ไข้ ลำต้นใช้รักษาสิว

ปอแป้

Grewia hirsuta Vahl

ชื่อพ้อง *G. tomentosa* Juss., *G. polygama* Roxb., *G. polygama* Roxb. var. *hosseusiana* Drumm.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ ข้าวก๊วอก ข้าวตาก ข้าวม่าย เจเนรา ซามัด ยาบซีโก้ ทำม้า

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาเช่นเดียวกันกับปอຍาบ (*Grewia abutilifolia* Vent. ex Juss.) ส่วนคำระบุชนิด *hirsuta* แปลว่ามีขนหยาบ หมายถึงขนที่ใบและผลของพืชชนิดนี้

ไม้พุ่ม สูงได้ถึง 2 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน กว้าง 1.5-4.5 ซม. ยาว 6-15 ซม. ปลายแหลมหรือเรียวแหลม โคนสอบ มน หรือกลม สองข้างไม่เท่ากัน ขอบจักฟันเลื่อยถึงจักฟันเลื่อยซ้อน แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง ด้านบนสีเขียวเข้มเป็นมัน มีขนสั้นห่าง ๆ ด้านล่างมีขนหยาบแข็ง เส้นจากโคนใบ 3 เส้น เส้นแขนงใบข้างละ 3-7 เส้น โค้งไปทางปลายใบ เส้นใบย่อยคล้ายชั้นบันไดเห็นชัดเจนทางด้านล่าง ก้านใบยาว 2-4 มม. มีขนช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบ ช่อยาว 1-3 ซม. ก้านช่อดอกยาวได้ถึง 5 มม. ก้านดอกยาว 0.5-4 มม. ดอกตูมรูปไข่ถึงรูปขอบขนาน กว้าง 2-2.5 มม. ยาว 4-8 มม. ดอกมีทั้งดอกสมบูรณ์เพศและดอกเพศเดียว กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปใบหอก กว้าง 1-2 มม. ยาว 7-9 มม. ผิวด้านนอกสีเขียว มีขน ผิวด้านในสีขาว เกือบกลีบดอกสีขาว มี 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปขอบขนาน กว้างประมาณ 1.5 มม. ยาวประมาณ 2.5 มม. มีขนทั้งสองด้าน ขอบเป็นขนครุย เกสรเพศผู้ 5 อัน แยกจากกัน ก้านชูอับเรณูเกลี้ยง ฝังไข้อยู่เหนือวงกลีบ รูปไข่หรือกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 2 มม. มีขน มี 2-4 ช่อง แต่ละช่องมีอวุล 2 เม็ด ผลมี 2-4 พู กว้าง 6-7 มม. ยาว 8-10 มม. แต่ละพูกลมหรือเกือบกลม ผิวเป็นมัน มีขนหยาบ ผลแก่ไม่แตก

ประเทศไทย พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์ อินเดีย เนปาล พม่า ไทย ภูมิภาคอินโดจีน ตอนใต้ของมาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ออสเตรเลีย และแอฟริกา

นิเวศวิทยา พบตามป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ป่าดิบแล้ง ความสูงตั้งแต่ใกล้ระดับน้ำทะเลจนถึงประมาณ 1,500 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม

ประโยชน์ ด้านสมุนไพรใช้แก้ท้องร่วง รักษาโรคบิด บาดแผลเป็นหนอง

พลับพลา

Microcos tomentosa Sm.

ชื่อพ้อง

Grewia paniculata Roxb.

ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กะปกกะปู้ ขี้เถา คอมส้ม คอมเกลี้ยง น้ำลายควาย มลายู

ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีกคำว่า *mikros* แปลว่าเล็ก และคำว่า *kos* แปลว่ากักขัง ซึ่งหมายถึงใบของพืชสกุลนี้บางชนิดที่นำมาใช้ห่อของ

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงขนาดกลาง สูงได้ถึง 15 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวหนาแน่น ใบเดี่ยว เรียงเวียน รูปไข่กลับ กว้าง 3-10 ซม. ยาว 6.5-19 ซม. ปลายแหลม โคนสอบ มน หรือกลม ขอบหยักฟันเลื่อยไม่เป็นระเบียบที่ปลายใบ ส่วนกลางและโคนใบขอบเรียบ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษถึงกึ่งหนาคลายแผ่นหนึ่ง มีขนรูปดาวทั้งสองด้าน ด้านล่าง มีขนหนาแน่นกว่า เส้นแขนงใบข้างละ 4-9 เส้น มี 3 เส้นออกจากโคนใบ เส้นใบย่อยคล้ายชั้นบันได เห็นชัดเจนที่ด้านล่าง ก้านใบยาว 6-12 มม. มีขนหนาแน่น ช่อดอกแบบช่อกระจุก ออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง ยาว 3-15 ซม. ก้านและแกนช่อดอกมีขนหนาแน่น ใบประดับรูปแถบหรือรูปใบหอก ยาวได้ถึง 1 ซม. มีขนหนาแน่น ก้านดอกยาว 6-8 มม. มีขน ดอกตูมกลม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 4 มม. กลีบเลี้ยง 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปช้อน กว้างประมาณ 2 มม. ยาว 6-7 มม. มีขนทั้งสองด้าน กลีบดอก 5 กลีบ แยกจากกันเป็นอิสระ รูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง 0.5-1.5 มม. ยาว 1.5-3 มม. มีขนสั้น ๆ ทั้งสองด้าน โคนกลีบด้านในมีต่อมรูปรี เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ก้านชูอับเรณูโคนมีขน ปลายเกลี้ยง รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ รูปกลม กว้างประมาณ 1 มม. ยาวประมาณ 2 มม. มีขนหนาแน่น มี 2-4 ช่อง แต่ละช่องมีออวูล 2 เม็ด ผลคล้ายผลผนังชั้นในแข็ง รูปกลม รูปรี หรือรูปไข่กลับสั้น กว้าง 0.6-1 ซม. ยาว 1-1.2 ซม. ผนังผลคล้ายแผ่นหนัง มีขน ผลสุกสีม่วงดำ เมล็ด 1 เมล็ด

ประเทศไทย

พบทุกภาค

การกระจายพันธุ์

อินเดีย พม่า จีนตอนใต้ ไทย ภูมิภาคอินโดจีน คาบสมุทรมลายู อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 50-300 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-ตุลาคม

ประโยชน์

เปลือกให้เส้นใยใช้ทำเชือก น้ำมันยางจากเปลือกใช้เป็นเชื้อเพลิง เนื้อไม้ ใช้ทำด้ามเครื่องมือ เครื่องมือทางการเกษตร เครื่องกีฬา ผลดิบใช้ปลูกป้อนสำหรับเครื่องเล่นเด็กทำด้วยไม้ไผ่ที่ตรงกลางมีรู ผลสุกรับประทานได้

กาฝากตีนปู

Viscum articulatum Burm. f.

- ชื่อพ้อง** *V. nepalense* Spreng., *V. compressum* Poir., *V. attenuatum* DC., *V. aphyllum* Griff.
ชื่อพื้นเมืองอื่น ๆ กาฝากต้นเปา กาฝากเถาหาผิวชก นางหัททัง ทางสิงห์
ที่มา ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษาละตินคำว่า *viscus* เป็นชื่อละตินที่ใช้เรียกกาฝาก ส่วนคำระบุนิต *articulatum* แปลว่าเป็นข้อ หมายถึงกิ่งก้านของพืชชนิดนี้ที่ต่อกันเป็นข้อ ๆ

พืชเบียน เป็นพุ่มขนาดเล็ก กิ่งสีเขียว แตกแขนงมาก ยาวได้ถึง 50 ซม. ห้อยลง กิ่งแบ่งเป็นปล้อง ๆ แต่ละปล้องแบน อยู่สลับและตั้งฉากกัน ลักษณะปล้องรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ กว้าง 1-3 ซม. ยาว 3-7 ซม. กลางปล้องมีสันตามยาวชัดเจนหรือไม่ชัดเจน ใบลดรูปเล็กมาก ไม่ชัดเจน ออกตรงข้าม ดอกแยกเพศ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ในต้นเดียวกัน ข้อดอกแบบช่อกระจุก ออกเป็นกระจุก 3 ดอก ตามข้อของกิ่ง สีเขียวอ่อน อยู่ภายในใบประดับ 2 อันที่เชื่อมติดกัน ดอกตรงกลางเป็นดอกเพศเมีย ดอกด้านข้างเป็นดอกเพศผู้หรือดอกเพศผู้ บางครั้งดอกลดรูปเหลือเพียงดอกเพศเมีย ดอกเพศผู้ขนาดเล็กกว่า แบน ดอกเพศเมียรูปกรวย วงกลีบรวมเชื่อมติดกันเป็นหลอดปลายแยกเป็น 4 กลีบ ดอกเพศผู้มีเกสรเพศผู้อยู่ตรงข้ามกลีบ อับเรณูแตกเป็นรู รังไข่อยู่ใต้วงกลีบ มี 1 ช่อง ไม่มีออวูล ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด สีขาวหรือเหลืองอ่อน รูปเกือบกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-4 มม. มีเนื้อเยื่อที่มีลักษณะเหนียว ปลายผลมีกลีบรวมติดทน เมล็ดกลม แบน มี 1 เมล็ด

- ประเทศไทย** พบทุกภาค
การกระจายพันธุ์ ศรีลังกา อินเดีย จีนตอนใต้ ไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย ออสเตรเลีย
นิเวศวิทยา พบเกาะตามต้นไม้ในป่าแทบทุกประเภท ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนธันวาคม-มีนาคม กระจายพันธุ์โดยนก
ประโยชน์ ใช้เป็นยาพอกรักษาอาการปวดประสาท แผลโดนบาด อาการคัน หรือผสมน้ำอาบลดไข้ น้ำต้มทั้งต้นกินแก้หลอดลมอักเสบ

หุบน

Cissus craibii Gagnep.

ชื่อพ้อง

C. dissecta Craib

ที่มา

ชื่อสกุลมีที่มาจากภาษากรีก คำว่า *kissos* แปลว่าไม้เลื้อย หมายถึงลักษณะนิสัยของพืชสกุลนี้ที่เป็นไม้เลื้อยเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคำระบุชนิด *craibii* ตั้งให้เป็นเกียรติแก่ W. G. Craib นักพฤกษศาสตร์ชาวอังกฤษซึ่งทำการศึกษาตัวอย่างแห้งจากไทยที่เก็บโดยหมอคาร์ (A. F. G. Kerr) หมอและนักพฤกษศาสตร์ชาวไอร์แลนด์ซึ่งทำการสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ทั่วประเทศ

ไม้ล้มลุกอายุปีเดียว หรือ 2-3 ปี ลำต้นตั้งตรง สูง 10-40 ซม. สีเขียวแกมเทา มีขนสั้นนุ่ม ใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงเวียน ใบมี 5-7 แฉก กว้าง 10-15 ซม. ยาว 12-18 ซม. แฉกรูปใบหอก ใบหอกกลับ หรือรูปแถบ กว้าง 0.5-3 ซม. ยาว 5-10.5 ซม. ปลายแฉกแหลม ขอบจักซี่ฟันห่างไม่เป็นระเบียบ มีขนครุยสั้น ๆ แผ่นใบบางคล้ายกระดาษ มีขนทั้งสองด้าน เส้นกลางใบ เส้นแขนงใบ และเส้นใบย่อยของแต่ละแฉกเป็นร่องทางด้านบน เส้นแขนงใบเชื่อมกันก่อนถึงขอบใบ ชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 1.5-6.5 ซม. มีขนสั้นนุ่ม หูใบยาวประมาณ 3 มม. มีขนประปราย ช่อดอกแบบช่อกระจุกเชิงประกอบ ออกตรงข้ามกับใบ ก้านช่อดอกยาว 1-3 ซม. ก้านช่อแขนงยาว 0.7-1 ซม. ก้านดอกยาว 2-3 มม. ทั้งก้านช่อดอก ก้านช่อแขนง และก้านดอกมีขนประปราย ดอกสีเขียวอมเหลือง กลีบเลี้ยงสั้นมาก ยาวประมาณ 0.5 มม. โคนเชื่อมติดกัน ด้านนอกมีขนประปราย ปลายแยกเป็น 4 แฉก ไม่ชัดเจน กลีบดอก 4 กลีบ แยกเป็นอิสระ รูปไข่ กว้างประมาณ 1 มม. ยาว 1.5-2 มม. ด้านนอกมีขน เกสรเพศผู้ 4 อัน ก้านชูอับเรณูยาวประมาณ 1 มม. อับเรณูยาวประมาณ 0.5 มม. รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ เกลี้ยง มี 2 ช่อง แต่ละช่องมีออวุล 2 เม็ด จานฐานดอกมีขอบหนา หยักมน ผลแบบผลมีเนื้อหนึ่งถึงหลายเมล็ด รูปไข่กลับ ปลายผลขี้ผึ้ง ผิวมีนวล ปลายมีก้านเกสรเพศเมียติดทน เมล็ดมีกัมมี 1 เมล็ด

ประเทศไทย

ภาคตะวันตกเฉียงใต้: กาญจนบุรี ราชบุรี ตามแนวเทือกเขาตะนาวศรี

การกระจายพันธุ์

เป็นพืชถิ่นเดียวของไทย (endemic)

นิเวศวิทยา

พบตามป่าเต็งรัง ความสูงจากระดับน้ำทะเล 50-150 ม. ออกดอกและเป็นผลระหว่างเดือนเมษายน-กรกฎาคม

เอกสารอ้างอิง

- ก่องกานดา ขยามฤต. 2548. พืชมีประโยชน์วงศ์เปล้า. ประชาชน, กรุงเทพฯ.
- คณิดา เลขะกุล, มาลี พ. สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ สุภัทร สวัสดิรักษ์. 2538. พรรณไม้ในสวนหลวง ร. 9. พิมพ์ครั้งที่ 3. ด้านสหวิชาการพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- นันทวัน บุญยะประภัศร และ อรนุช โชคชัยเจริญพร. 2543. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน 4. ประชาชน, กรุงเทพฯ .
- นันทวัน บุญยะประภัศร และ อรนุช โชคชัยเจริญพร. 2543. สมุนไพรไม้พื้นบ้าน 5. ประชาชน, กรุงเทพฯ .
- เมธินี ตาพุมาศสวัสดิ์. 2551. พรรณไม้หายากหาย จังหวัดเพชรบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2547. ศัพท์พจนานุกรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. ราชบัณฑิตยสถาน, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2547. อักษรนิพนธ์อักษร ก. พิมพ์ครั้งที่ 2. เพื่อนพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2547. อักษรนิพนธ์อักษร ข. อรุณการพิมพ์, กรุงเทพฯ.
- วีระชัย ณ นคร. 2543. สวนพฤกษศาสตร์พระนางเจ้าสิริกิติ์. 6. โอ เอส พรินต์ติ้งเฮาส์, กรุงเทพฯ.
- สมราน สุดดี . 2538. การศึกษาอนุกรมวิธานของพรรณไม้ดอก บริเวณวนอุทยานป่าหินงาม จังหวัดชัยภูมิ. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมราน สุดดี. 2548. การศึกษาพืชใบเลี้ยงเดี่ยวบางชนิด บริเวณอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม จังหวัดชัยภูมิ. กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้. 2544. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย เต็ม สมุดดินนันทน์. พิมพ์ครั้งที่ 2 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). ประชาชน, กรุงเทพฯ.
- สุทธิรา ชุมกระโทก. 2543. พืชสกุลไม้ตีนนก (*Vitex* L.) ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อบฉันท ไทยทอง. 2543. กล้ายไม้เมืองไทย. อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, กรุงเทพฯ.
- Abid, M. A. 1965-1966. A revision of *Spenodesma* (Verbenaceae). Gardens Bulletin Singapore. Vol. XXI : 315-378
- Anderson, E. F. 1993. Plants and people of the Golden Triangle. Dioscordes press, Oregon .
- Ashton, P. S. 1982. Dipterocarpaceae. In: C. G. G. J. van Steenis (ed.). Flora Malesiana. ser. 1, 9 : 237-552. Martinus Nijhoff, The Hague.
- Backer, C. A. & Bakhuizen van den Brink, R. C. 1965. Flora of Java 2. N. V. P. Noordhoff, Groningen, The Netherlands.
- Baker, J. G. 1876. Leguminosae. In: J. D. Hooker (ed.). Flora of British India. 2: 56-209. L. Reeve & Co, London.
- Berg, C. C. & Corner, E. J. H. 2005. Moraceae. In: H. P. Nootboom (ed.). Flora Malesiana. ser. 1, 17(2). Foundation Flora Malesiana, The Netherlands.
- Boer, E. & Ella, A. B. (eds.). 2001. Plant Resource of South East Asia 18, Plants producing exudates. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Brink, M. & Escobin, R. P. (eds.). 2003. Plant Resource of South East Asia. 17, Fibre plants. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Brun, V. & Schumacher, T. 1994. Traditional Herbal Medicine in Northern Thailand. White Lotus, Bangkok.

- Burkill, I. H. 1966. A Dictionary of the Economic Products of the Malay Peninsula 1 & 2. Art Printing Works, Kuala Lumpur.
- Chayamarit, K. 1994. Preliminary checklist of the Family Anacardiaceae in Thailand. Thai Forest Bulletin (Botany) 22: 1-25.
- Clarke, C. B. 1887-1888. Acanthaceae. In: J. D. Hooker (ed.). The Flora of British India. 4: 387-560. L. Reeve & Co, London.
- Craib, W. G. 1911. Contributions to the Flora of Siam, List of Siamese Plants with Descriptions of New Species. Bulletin of Miscellaneous Information, Royal Gardens, Kew 1911 (10): 285-474.
- Craib, W. G. 1926. Contributions to the Flora of Siam, Additamentum 19. Bulletin of Miscellaneous Information, Royal Gardens, Kew 1926: 356.
- Craib, W. G. 1931. Contributions to the Flora of Siam, Additamentum 30. Bulletin of Miscellaneous Information, Royal Gardens, Kew 1931: 208-209.
- Cusset, G. 1967. Passifloraceae. In: A. Aubreville (ed.). Flore Du Cambodge Du Laos et Du Vietnam. 5: 101-151. Museum National D' Histoire Naturelle, Paris.
- Dop, P. 1935. Verbenaceae. In: M. H. Lecomte (ed.). Flore Generale de L' Indo-Chine. 4: 774-913. Masson, Paris.
- Furtado, C. X. & Srisuko, M. 1969. A revision of *Lagerstroemia* L. (Lythraceae). Gardens Bulletin Singapore 24: 185-336.
- Gagnepain, F. & Courchet, L. D. J. 1914. Convolvulaceae. In: M. H. Lecomte (ed.). Flore Generale de L' Indo-Chine. 4: 228-313. Masson, Paris.
- Gagnepain, F. & Finet, A. E. 1907. Annonaceae. In: M. H. Lecomte (ed.). Flore Generale de L' Indo-Chine. 1: 42-112. Masson, Paris.
- Gagnepain, F. 1931. Zingiberaceae. In: M. H. Lecomte, H. Humbert & F. Gagnepain (eds.). Flore Generale de L' Indo-Chine. 6: 25-121. Masson, Paris.
- Geesinck, D. J. L. 1993. Amaryllidaceae. Flora Malesiana. ser. 1, 11(2): 353-373. Foundation Flora Malesiana, The Netherlands.
- Gledhill, D. 2008. The Names of Plants. Cambridge University Press, New York.
- Grierson, A. 1980. Compositae. In: M. D. Dassayake (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 1: 111-278. Amerind Publishing, New Delhi.
- Hanum, I. F. & van der Maesen, L. J. G. (eds.). 1992. Plant Resource of South East Asia 11, Auxiliary plants. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Hedrick, U. P. (ed.) 1919. Sturtevant's Notes on Edible Plants. Report of the New York Agricultural Experiment Station for the Year 1919 II. State Printers, Albany.
- Holltum, R. E. 1957. A Revised Flora of Malaya 1, Orchids of Malaya. The Government Printing Office, Singapore.
- Hooker, J. D. 1880-1881. Rubiaceae. In : J. D. Hooker (ed.). Flora of British India. 3: 17-209. L. Reeve & Co, London.
- Huber, H. 1983. Asclepiadaceae. In : M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 4: 73-124. Amerind Publishing, New Delhi.

- Hutchinson, J. 1916. Contributions to the Flora of Siam, Additamentum 9. Bulletin of Miscellaneous Information, Royal Gardens, Kew 1916 : 259-269.
- Keng, H. 1978. Labiatae. In: C. G. G. J. van Steenis (ed.). Flora Malesiana. ser. 1, 8(3): 301-394. Sijthoff & Noordhoff, Alpen Aan Den Rijn.
- King, G. 1969. Plant Monograph reprints band 5, The Species of *Ficus* of the Indo- Malayan and Chinese Countries. Whedon & Wesley, New York .
- Kochummen, K. M. 1973. Hypericaceae. In : T. C. Whitmore (ed.). Tree Flora of Malaya. 2: 248-252. Wing Tai Cheung Co., Hong Kong.
- Kunkel, G. 1984. Plants for Human Consumption. Koeltz, Scientific Books, Koenigstein.
- Larsen, K. (ed.). 1996. Flora of Thailand. 6(2). The Tister Press, Bangkok.
- Lecomte, M. H. 1930. Sapotaceae. In: M. H. Lecomte (ed.). Flore Generale de L' Indo-Chine. 3: 877-914. Masson, Paris.
- Lemmens, R. H. M. J. & Bunyaphatsara, N. (eds.). 2003. Plant Resource of South East Asia 12(3), Medicinal & poisons plants. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Lemmens, R. H. M. J. & Wulijarni, S. (eds.). 1992. Plant Resource of South East Asia 3, Dye & tannin-producing plant. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Lemmens, R. H. M. J., Soerianegaraand, I. & Wong, W. C. (eds.). 1995. Plant Resource of South East Asia 5(2), Timber tree: Major Commercial timbers. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Li, H. W. and Hedge, I. C. 1994. Lamiaceae (Labiatae). In: C. Y. Wu & P. H. Raven (eds.). Flora of China. 17: 50-299. Science Press, Beijing.
- Lôc, P. K. & Vidal, J. E. 2001. Leguminosae-Papilionoideae, Millettieae. In: P. Morat (ed.). Flore Du Combodge Du Laos et Du Vietnam 30: 3-182. Museum National D' Histoire Naturelle, Paris.
- Mabberley, D. J. & Pannell, C. M. 1989. Meliaceae. In: F. S. P. Ng (ed.). Tree Flora of Malaya. 4: 199-260. Art Printing Works, Kuala Lumpur.
- Maheshwari, J. K. 1996. Ethnobotany in South Asia. Scientific Publishers, Jodhpur.
- Maxwell, J. F. 1989. Melastomataceae. In : F. S. P. Ng (ed.). Tree Flora of Malaya. 4: 179-198. Art Printing Works, Kuala Lumpur.
- Meijer, W. 1983. Anacardiaceae. In: M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 4: 1-24. Amerind Publishing, New Delhi.
- Middleton, D. J. 2007. Apocynaceae. In : H. P. Nootboom (ed.). Flora Malesiana. ser. 1, 18: 1-452. Foundation Flora Malesiana, The Netherlands.
- Moldenke, H. N. & Moldenke, A. L. 1983. Verbenaceae. In : M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 4: 196-487. Amerind Publishing, New Delhi.
- Munir, A. A. 1966. A revision of *Sphenodesme* (Verbenaceae). Gardens Bulletin Singapore 21: 315-378.
- Nanakorn, W. 1985. The genus *Terminalia* (Combretaceae) in Thailand. Thai Forest Bulletin (Botany) 15: 59-107.
- Oyen, L. P. A. & Dung, N. X. (eds.). 1999. Plant Resource of South East Asia 19, Essential-oil plants. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.

- Padua, L. S. de, Bunyapraphatsara, N. & Lemmens, R. H. M. J. (eds.). 1999. Plant Resource of South East Asia 12(1), Medicinal and poisons plants. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Payson, J. P. D. W. 1958. Erythroxylaceae. In: C. G. G. J. van Steenis (ed.). Flora Malesiana. ser. 1, 5: 543-552. P. Noordhoff, The Netherlands.
- Philcox, D. 1995. Combretaceae. In: M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 9: 28-46. Amerind Publishing, New Delhi.
- Pooma, R. 1999. A preliminary account of Burseraceae in Thailand. Thai Forest Bulletin (Botany) 27: 53-69.
- Pooma, R. and Newman, M. 2001. Checklist of Dipterocarpaceae in Thailand. Thai Forest Bulletin (Botany) 29: 110-187.
- Quattrocchi, U. 1947. CRC World Dictionary of Plant Names 1-4. CRC Press, New York.
- Ridley, H. N. 1922. The Flora of the Malay Peninsula. 1 & 4. L. Reeve & Co., London.
- Ridsdale, C. E. 1996. Rubiaceae. In: M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 12: 141-343. A. A. Balkema, Rotterdam.
- Roxburgh, W. 1824. Flora Indica or Descriptions of Indian Plants. Mission Press, Serampore.
- Rudd, V. E. 1991. Leguminosae. In: M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 12: 108-235. Amerind Publishing, New Delhi.
- Sala, A. V. 1996. Indian Medicinal Plants 3. Orient Longman, Madras.
- Santisuk, T. & Larsen, K. (eds.). 1997. Flora of Thailand. 6(3). Diamond printing, Bangkok.
- Santisuk, T. & Larsen, K. (eds.). 1999. Flora of Thailand. 7(1). Diamond printing, Bangkok.
- Santisuk, T. & Larsen, K. (eds.). 2000. Flora of Thailand. 7(2). Diamond printing, Bangkok.
- Santisuk, T. & Larsen, K. (eds.). 2002. Flora of Thailand. 7(4). Prachachon, Bangkok.
- Santisuk, T. & Larsen, K. (eds.). 2005. Flora of Thailand. 8(1). Prachachon, Bangkok.
- Santisuk, T. & Larsen, K. (eds.). 2007. Flora of Thailand. 8(2). Prachachon, Bangkok.
- Seidenfaden, G. 1977. Orchid Genera in Thailand 5. Dansk Botanisk Arkiv 31(3): 65-137.
- Siemonsma, J. S. & Piluek, K. (eds.). 1994. Plant Resource of South East Asia 8, Vegetables. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Sirirugsa, P. 1991. Taxonomy of the genus *Kaempferia* (Zingiberaceae) in Thailand. Thai Forest Bulletin (Botany) 19: 1-15.
- Sleumer, H. 1954. Flacourtiaceae. In: C. G. G. J. van Steenis (ed.). Flora Malesiana. ser. 1, 5: 1-106. P. Noordhoff, The Netherlands.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1970. Flora of Thailand. 2(1). The Tister Press, Bangkok.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1972. Flora of Thailand. 2(2). The Tister Press, Bangkok.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1975. Flora of Thailand. 2(3). The Tister Press, Bangkok.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1979. Flora of Thailand. 3(1). The Tister Press, Bangkok.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1981. Flora of Thailand. 2(4). The Tister Press, Bangkok.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1984. Flora of Thailand. 4(1). The Tister Press, Bangkok.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1985. Flora of Thailand. 4(2). The Tister Press, Bangkok.
- Smitinand, T. & Larsen, K. (eds.). 1993. Flora of Thailand. 6(1). Rumthai Press, Bangkok.

- Soerianegaraand, I. & Lemmens, R. H. M. J. (eds.). 1993. Plant Resource of South East Asia 5(1), Timber tree: Major Commercial timbers. Pudoc Scientific Publishers, Wageningen.
- Sosef, M. S. M., Hong, L. T. & Prawirohatmodjo, S. (eds.). 1995. Plant Resource of South East Asia 5(3), Timber tree: Major Commercial timbers. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Stone, B. C. 1985. Rutaceae. In : M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 5: 406-476. A. A. Balkema, Rotterdam.
- Suddee, S., Paton, A. J. & Parnell, J. A. N. 2005. Taxonomic Revision of tribe Ocimeae Dumort. (Lamiaceae) in continental South East Asia III. Ociminae. Kew Bull. 60(1): 3-75.
- Tardieu-Blot, M. 1962. Anacardiaceae. In: A. Aubreville (ed.). Flore Du Combodge Du Laos et Du Vietnam. 2: 67-194. Museum National D' Histoire Naturelle, Paris.
- Thitimetharoch, T. 2004. Taxonomic studies of the Family Commelinaceae in Thailand. Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in Biology. Khon Kaen University.
- Thuân, N. van, Phon, P. D. & Niyomdham, C. 1987. Leguminosae. In: P. Morat (ed.). Flore Du Combodge Du Laos et Du Vietnam. 23: 3-244. Museum National D' Histoire Naturelle, Paris.
- Vaddhanaputi, N. 2005. Wild Orchids of Thailand. Silkworm Books, Bangkok.
- van Valkenburg, J. L. C. H. & Bunyaphatsara, N. (eds.). 2002. Plant Resource of South East Asia 12(2), Medicinal and poisons plants. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Verdcourt, B. 1995. Sterculiaceae. In: M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 9: 409-445. Amerind Publishing, New Delhi.
- Verdcourt, B. 1996. Olacaceae. In: M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 10: 293-303. A. A. Balkema, Rotterdam.
- Verheij, E. W. M. & Coronel, R. E. (eds.). 1992. Plant Resource of South East Asia 2, Edible fruit and nuts. Prosea Foundation, Bogor, Indonesia.
- Wadhwa, B. M. 1996. Celastraceae. In : M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 10: 75-106. A. A. Balkema, Rotterdam.
- Wiens, D. 1987. Viscaceae. In : M. D. Dassayake & F. R. Fosberg (eds.). A Revised Handbook of the Flora of Ceylon. 6: 412-420. Amerind Publishing, New Delhi.

ดัชนีชื่อพฤกษศาสตร์

- Adenia viridiflora* Craib, 161
Adina dissimilis Craib, 163
Antidesma ghaesembilla Gaertn., 87
Aporosa villosa (Wall. ex Lindl.) Baill., 89
Argyreia breviscapa (Kerr) Ooststr., 68
Argyreia siamensis (Craib) Staples, 69
Asparagus racemosus Willd., 13
Atalantia monophylla (DC.) Corrêa, 174
Blinkworthia lycioides Choisy, 71
Buchanania reticulata Hance, 27
Caesalpinia sappan L., 127
Canarium subulatum Guillaumin, 53
Careya sphearica Roxb., 125
Casearia grewiifolia Vent., 93
Catunaregam spathulifolia Tirveng., 165
Catunaregam tomentosa (Blume ex DC.) Tirveng., 167
Celastrus paniculatus Willd., 57
Ceropegia arnottiana Wight, 45
Chukrasia tabularis A. Juss., 149
Cissus craibii Gagnep., 205
Clitoria macrophylla Wall. ex Benth., 129
Colona auriculata (Desf.) Craib, 197
Cratoxylum cochinchinense (Lour.) Blume, 97
Cratoxylum formosum (Jack) Dyer ssp. *pruniflorum* (Kurz) Gogel., 99
Curcuma cochinchinensis Gagnep., 22
Dendrophthoe lanosa (Korth.) Danser, 144
Dendrophthoe pentandra (L.) Miq., 145
Diospyros ehretioides Wall. ex G. Don, 81
Diospyros rhodocalyx Kurz, 83
Dipterocarpus obtusifolius Teijsm. ex Miq., 75
Ellipanthus tomentosus Kurz var. *tomentosus*, 67
Ellipeiopsis cherrevensis (Pierre ex Finet & Gagnep.) R. E. Fr., 33
Embelia subcoriacea (C. B. Clarke) Mez, 155
Enkleia siamensis (Kurz) Nevling, 195
Erythrophleum succirubrum Gagnep., 131
Erythroxylum cuneatum (Miq.) Kurz, 85

Eurycoma longifolia Jack, 185
Ficus subpisocarpa Gagnep. ssp. *pubipoda* C. C. Berg, 153
Flacourtia indica (Burm. f.) Merr., 95
Gardenia obtusifolia Roxb. ex Kurz, 169
Gardenia sootepensis Hutch., 171
Garuga pinnata Roxb., 55
Geodorum citrinum Jacks., 17
Gluta usitata (Wall.) Ding Hou, 29
Gmelina elliptica Sm., 105
Grewia abutilifolia Vent. ex Juss., 199
Grewia hirsuta Vahl, 201
Gymnema griffithii Craib, 47
Gynura pseudochina (L.) DC., 65
Habenaria hosseusii Schltr., 19
Harrisonia perforata (Blanco) Merr., 187
Helicteres angustifolia L., 189
Helicteres isora L., 191
Holarrhena curtisii King & Gamble, 37
Holarrhena pubescens (Buch.-Ham.) Wall. ex G. Don, 39
Hoya kerrii Craib, 49
Hymenopyramis brachiata Wall. ex Griff., 107
Hypoxis aurea Lour., 15
Indigofera wightii Grah. ex Wight & Arn., 133
Irvingia malayana Oliv. ex A. W. Benn., 103
Justicia diffusa Willd., 25
Kaempferia roscoeana Wall., 23
Lagerstroemia venusta Wall. ex C. B. Clarke, 147
Lanea coromandelica (Houtt.) Merr., 31
Lepisanthes rubiginosa (Roxb.) Leenh., 177
Lepisanthes tetraphylla (Vahl) Radlk., 179
Leucas decemdentata (Willd.) Sm., 109
Lygodium flexuosum (L.) Sw., 11
Mammea siamensis (Miq.) T. Anderson, 101
Marsdenia tenacissima (Roxb.) Moon, 51
Memecylon edule Roxb., 151
Microcos tomentosa Sm., 202

Millettia leucantha Kurz var. *latifolia* (Dunn) P. K. Lóc, 135
Momordica cochinchinensis (Lour.) Spreng., 73
Murdannia gigantea (Vahl) G. Brückn., 14
Naringi crenulata (Roxb.) Nicolson, 175
Ochna integerrima (Lour.) Merr., 159
Olax psittacorum (Willd.) Vahl, 160
Orthosiphon rubicundus (D. Don) Benth., 111
Pavetta tomentosa Roxb. ex Sm., 173
Phyllanthus emblica L., 91
Phyllodium pulchellum (L.) Desv., 137
Premna mollissima Roth, 113
Premna nana Collett & Hemsl., 115
Pseudodracontium lacourii (Linden & André) N. E. Br., 12
Schleichera oleosa (Lour.) Oken, 181
Seidenfadenia mitrata (Rchb. f.) Garay, 20
Senna garettiana (Craib) Irwin & Barneby, 139
Shorea obtusa Wall. ex Blume, 77
Shorea siamensis Miq., 79
Smilax luzonensis C. Presl, 21
Sphenodesme mollis Craib, 117
Symplocos racemosa Roxb., 193
Syzygium cumini (L.) Skeels, 157
Terminalia alata B. Heyne ex Roth, 59
Terminalia chebula Retz., 61
Terminalia mucronata Craib & Hutch., 63
Uraria acaulis Schindl., 141
Uvaria rufa Blume, 35
Viscum articulatum Burm. f., 203
Vitex limonifolia Wall. ex Schauer, 119
Vitex peduncularis Wall. ex Schauer, 121
Vitex scabra Wall. ex Schauer, 123
Wrightia arborea (Dennst.) Mabb., 41
Wrightia pubescens R. Br., 43
Xantholis cambodiana (Pierre ex Dubard) P. Royen, 183
Xylia xylocarpa (Roxb.) Taub. var. *kerrii* (Craib & Hutch.) I. C. Nielsen, 143

ดัชนีชื่อพื้นเมือง

- กรวยป่า, 93
กระเจียวขาวปากเหลือง, 22
กระแจะ, 175
กระตูกกบ, 107
กระตูกไถ่น้อย, 25
กระโดน, 125
กระพงลาย, 57
กระบก, 103
กระมอ, 169
กร่าง, 153
กาฝากตีนปู, 203
กาฝากไทย, 144
กาฝากมะม่วง, 145
กาสามปีก, 121
กู่ก, 31
เกล็ดปลาช่อน, 137
ไทรทอง, 85
ชะเงาะ, 135
ขาเป็ยนุ่ม, 115
ข้าวสารป่า, 173
ขี้ตุน, 189
คนทา, 187
คราม, 133
คำมอกหลวง, 171
คำรอก, 67
เคด, 165
จันมัน, 113
ชาด, 131
ขุ่มกระต่าย, 71
ด้าง, 49
ดีปลีเขา, 163
แดง, 143
ตะโกนา, 83
ตะขบป่า, 95
ตะคร้อ, 181
ตะคร้า, 55
ตะแบกเลือด, 63
ตับเต่าตัน, 81
ตานนม, 183
ตาลเหลือง, 159
ตั่วเกลี้ยง, 97
ตั่วขน, 99
เต็ง, 77
แดงแพะ, 47
เถาฟ้าระงับ, 68
ทองแมว, 105
เทพทาโร, 45
นมแมวป่า, 33
นางอ้วคางยาว, 19
น้ำใจใคร่, 160
บุกอีลอก, 12
ปลาไหลเผือก, 185
ปอเต่าไห้, 195
ปอบิด, 191
ปอแป้, 201
ปอพราน, 197
ปอยาบ, 199
เปราะป่า, 23
ผักกาดกบ, 65
ผักสาบ, 161
ฝาง, 127
พลองเหมือด, 151
พลับพลา, 202
พิพวนน้อย, 35
พุดทุ่ง, 37
พุ่ม่วงสยาม, 69
แพ่งเครือ, 117
ฟักข้าว, 73
มะกอกเกลื้อน, 53
มะขามป้อม, 91
มะเค็ด, 167
มะนาวผี, 174

มะเฟืองช้าง, 179
มะม่วงหัวแมงวัน, 27
มะหวด, 177
เม่าไข่ปลา, 87
โมก, 43
โมกมัน, 41
โมกใหญ่, 39
ยมหิน, 149
ย่านทาด, 21
รกฟ้า, 59
รักใหญ่, 29
รัง, 79
โสด, 89
ว่านจุงนาง, 17
สมอไทย, 61
ส้มออบแอ็บ, 155
สร้อยตะนาวศรี, 51
สวอง, 119
สามสิบ, 13
สารภี, 101
เสลาเปลือกบาง, 147
แสมสาร, 139
หญ้าดอกคำ, 15
หญ้านกเค้า, 109
หญ้ายายเภา, 11
หญ้าหอนเจือก, 14
หนวดเสือเขี้ยว, 111
หว่า, 157
หางกระรอก, 141
หุน, 205
เหมือดหอม, 193
เหียง, 75
อัญชัญป่า, 129
อีแปะ, 123
เอื้องหนวดพราหมณ์, 20